

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ιωάννης Κολιόπουλος
Αθανάσιος Καλλιανιώτης

Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Χαράλαμπος Μηνάογλου

ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου

Στ' Δημοτικού

3ος τόμος

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Βιβλίο μαθητή

Τόμος 3ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ιωάννης Κολιόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής

Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Επίκουρος Καθηγητής, ΑΠΘ

Αθανάσιος Καλλιανιώτης, Σχολικός Σύμβουλος

Δρ Νεότερης Ιστορίας

Χαράλαμπος Μηνάογλου, Εκπαιδευτικός, Δ.Ε.

Δρ Νεότερης Ιστορίας

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, Καθηγήτρια,

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ιωάννης Κάππος, Σχολικός Σύμβουλος

Αντώνης Σμυρναίος, Σχολικός Σύμβουλος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλης Δημητριάδης, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Γεώργιος Σκαλιάπας, Σύμβουλος Παιδαγ/κού Ινστιτούτου

Ιωάννης Παπαγρηγορίου*, Πρώην Σύμβουλος

Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

***συμμετείχε στο πρώτο μέρος του διδακτικού πακέτου**

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
University Studio Press
Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων & Περιοδικών

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ
ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής

Προσαρμογή: Ελένη Ανδρέου, Ψυχολόγος
Επιμέλεια: Μαρία Ατζάμπου, Εκπαιδευτικός

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης, Σύμβουλος Α΄ του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ

Υπεύθυνη του έργου: Μαρία Γελαστοπούλου,
M.Ed. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη: Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
& ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

**Ιωάννης Κολιόπουλος
Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Αθανάσιος Καλλιανιώτης
Χαράλαμπος Μηνάογλου**

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Τόμος 3ος

Κεφάλαιο 5

Η Θράκη, η Μικρά Ασία και ο Πόντος, ακμαία ελληνικά κέντρα

Με το πρωτόκολλο που υπέγραψαν στο Λονδίνο οι Μεγάλες Δυνάμεις το 1830, ρυθμίστηκε το ελληνικό ζήτημα και συγκροτήθηκε ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου όμως δεν ικανοποιούσε όλες τις προσδοκίες των Ελλήνων. Τα σύνορα του νέου κράτους ήταν περιορισμένα, αφήνοντας έξω από τα όριά του πολλούς ελληνικούς πληθυσμούς καθώς και σημαντικές πόλεις, όπου ανθούσε το ελληνικό εμπόριο. Ιδιαίτερα στη Θράκη, στα παράλια της Μικράς Ασίας, στον Πόντο αλλά και στην απομακρυσμένη Καππαδοκία ζούσαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες, που ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και μιλούσαν την ελληνική, την τουρκική ή την αρμενική γλώσσα.

▲ Άποψη της Σμύρνης

Οι Έλληνες των αλύτρωτων περιοχών της Θράκης, της Μικράς Ασίας αλλά και του Πόντου, κυρίως αυτοί που κατοικούσαν στις μεγάλες πόλεις, είχαν υποστεί το 1821 αρκετές διώξεις από τους Τούρκους. Σταδιακά όμως και ιδίως μετά το 1856 οι συνθήκες ζωής τους βελτιώθηκαν, έπειτα από τις μεταρρυθμίσεις που επέβαλλαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι Μεγάλες Δυνάμεις και τις πρωτοβουλίες που ανέπτυξε το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Οι υπόδουλοι Έλληνες, υπό την ηγεσία του τοπικού μητροπολίτη, διοικούνταν από εκλεγμένους δημογέροντες, από εφόρους που φρόντιζαν για την εκπαίδευση και από τις επιτροπές των ναών. Μόνο στον Πόντο ο μητροπολίτης ήταν κάτω από την εξουσία του Τούρκου διοικητή.

Αργότερα εγκαταστάθηκαν στις περιοχές αυτές Έλληνες πρόξενοι και εμπορικοί αντιπρόσωποι, οι οποίοι σε συνεργασία με τους κληρικούς υπεράσπιζαν τα συμφέροντα των Ελλήνων. Κατά τον 19ο αιώνα οι Έλληνες υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέπτυξαν σημαντική εκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα. Στην Κωνσταντινούπολη είχε ιδρυθεί το 1836 η «Κεντρική Εκκλησιαστική και Πνευματική Επιτροπή», που επόπτευε την εκτύπωση βιβλίων για την εκπαίδευση, προωθούσε τη συστηματική καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας και ίδρυε Αρρεναγωγεία για τα αγόρια και Παρθεναγωγεία για τα κορίτσια.

Προς την ίδια κατεύθυνση εργάζονταν οι φιλολογικοί σύλλογοι και διάφορα σωματεία. Καθώς η βοήθεια από το ελληνικό κράτος ήταν γενικά περιορισμένη, οι Έλληνες της περιοχής κάλυπταν μόνοί τους τις δαπάνες των πνευματικών δραστηριοτήτων τους.

Η Θράκη ήταν χωρισμένη σε δυο επαρχίες, της Κωνσταντινούπολης και της Αδριανούπολης, ενώ περι-

ελάμβανε εδάφη έως την Κομοτηνή. Τους συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς της Θράκης αραίωναν οι αναγκαστικοί εξισλαμισμοί, οι μεταναστεύσεις εξαιτίας επιδημιών, στρατολογιών και πολέμων ή και οι εκβουλαρισμοί κατοίκων, όπως στην Ανατολική Ρωμυλία. Παρόλες τις δυσκολίες όμως, η οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων ήταν τόσο ανεπτυγμένη, ώστε γίνονταν εξαγωγές π.χ. σιταριού ή καπνών της Ξάνθης.

Στη Μικρά Ασία και στον Πόντο, μετά από τις πρώτες μεταναστεύσεις Ελλήνων προς τη Ρωσία και στα ενδότερα της Ανατολίας, ο ελληνικός πληθυσμός αυξήθηκε κατά πολύ. Την ίδια εποχή πήρε μεγάλες διαστάσεις το ζήτημα των κρυπτοχριστιανών (κλωστών). Πρόκειται για Χριστιανούς που μόνο φαινομενικά είχαν αποδεχθεί τη μουσουλμανική θρησκεία. Οι Έλληνες της περιοχής διακρίθηκαν στο εμπόριο και τη ναυτιλία. Καλλιέργησαν επίσης για αιώνες τα γράμματα ιδρύοντας ξακουστά σχολεία, όπως η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας και εκδίδοντας εφημερίδες ή βιβλία.

Αλλά και οι Έλληνες που ζούσαν στην περιοχή της Καππαδοκίας προόδευαν, παρά τη γεωγραφική τους απομόνωση και τη βαριά φορολογία. Επίσης αρκετά βιβλία τυπώθηκαν στα караμανλίδικα, στην τουρκική δηλαδή γλώσσα αλλά με ελληνικούς χαρακτήρες.

Γλωσσάρι

Εποπτεύω: Επιβλέπω.

Επιδημία: Η εξάπλωση αρρώστιας σε μια περιοχή σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ανατολική Ρωμυλία: Περιοχή στην οποία κατοικούσαν πολλοί Έλληνες. Σήμερα αποτελεί τμήμα της Βουλγαρίας.

Ενδότερα: Το εσωτερικό, η ενδοχώρα.

Ανατολία: Η Μικρά Ασία.

🗨️ Οι πηγές αφηγούνται...

1. Περιγραφή των Σμυρνιτών

«Ξύπνιοι, ευκίνητοι, ευφύεστατοι και εξαιρετικά διασκεδαστικοί, οι Έλληνες της Σμύρνης είναι καφετζήδες, παντοπώλες ή βαρκάρηδες: τρία επαγγέλματα που τα προτιμούν στην κατώτερη τάξη, όπως οι συμπατριώτες τους της ανώτερης τάξης διαλέγουν το επάγγελμα του δικηγόρου ή του γιατρού. Αν είσαι καφετζής, φλυαρείς όλη μέρα, μαθαίνεις όλα τα νέα, μιλάς για τα πολιτικά, βρίζεις τους Τούρκους, κινείσαι, δρας και αγωνίζεσαι με τον τρόπο σου για τη Μεγάλη Ιδέα. Αν είσαι παντοπώλης, πουλάς λίγο απ' όλα, εμπορεύεσαι, συναλλάσσεισαι, πράγματα που αποτελούν ατέλειωτη ευτυχία για έναν Έλληνα. Αν είσαι βαρκάρης, βρίσκεσαι διαρκώς συντροφιά με τη θάλασσα, αυτή την παλιά φίλη των απογόνων του Οδυσσέα, κινείσαι δεξιά αριστερά στο πήγαιν' έλα του λιμανιού, γνωρίζεις καινούργια πρόσωπα, ρωτάς τους ταξιδιώτες που 'ρχονται από μακριά, φιλονικείς μαζί τους για την τιμή της μεταφοράς - άλλη μια σπάνια απόλαυση για τον Έλληνα. Πρόκειται για μια φυλή διασκεδαστική και τελικά συμπαθητική, παρά τα ελαττώματά της, υπομονετική, ανθεκτική, ολιγαρκή και ελαφρά επίμονα προσηλωμένη στην ακατάβλητη προσδοκία της».

G.Deschamps, Στους δρόμους της Μικρασίας.

Οδοιπορικό 1890, μετάφραση Σ. Κασεσιάν, Αθήνα 1990, σ. 159.

2. Αναφορά Βρετανού Υποπρόξενου στην

Τραπεζούντα προς το βρετανικό Υπουργείο των Εξωτερικών. Τραπεζούντα, 10 Νοεμβρίου 1857

«Έχω την τιμή να σας πληροφορήσω ότι τον περασμένο Ιούλιο εξακρίβωσα ότι 600, περίπου, ελληνικές οικογένειες, κυρίως χτίστες, κάτοικοι της Σάντας, ενός χωρί-

ου αυτής της περιοχής, επρόκειτο να μεταναστεύσουν στο Πότι της Ρωσίας. Ο Ρώσος Πρόξενος τους υποσχέθηκε εργασία στην κατασκευή του λιμανιού και της πόλης και διανομή μιας μεγάλης έκτασης γης καθώς και άλλα προνόμια. Όταν το έμαθα, αναζήτησα κάποιους από τους πλέον αξιόπιστους ανθρώπους τους, οι οποίοι αρνήθηκαν ότι αυτό το γεγονός είχε κάποια σχέση με τον Ρώσο Πρόξeno. Δήλωσαν όμως ότι σκόπευαν να μεταναστεύσουν στη Ρωσία, εκτός αν τύχουν σωστής μεταχείρισης από τις τοπικές τουρκικές αρχές, εναντίον των οποίων έχουν αρκετά δικαιολογημένα παράπονα».

Κώστα Φωτιάδη, Πτυχές της ιστορίας του κρυπτοχριστιανικού προβλήματος, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 81.

 Ματιά στο παρελθόν

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Το τέλος του 19ου αιώνα χαρακτηρίστηκε επίσης και από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Επρόκειτο για μια πρωτοβουλία του Γάλλου βαρόνου Πιέρ ντε Κουμπερτέν, ο οποίος εμπνεύστηκε από τα αρχαία ελληνικά αθλητικά ιδεώδη και θέλησε να τα αναβιώσει. Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της σύγχρονης εποχής, μετά από πρόταση του Δημήτριου Βικέλα, πραγματοποιήθηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο της Αθήνας. Ξεκίνησαν στις 5 Απριλίου του 1896. Από τις μεγάλες επιτυχίες των αθλητών ιδιαίτερα συγκινητική για τους Έλληνες ήταν η νίκη του Σπύρου Λούη στο αγώνισμα του μαραθωνίου δρόμου.

◀
**Ο Σπύρος
Λούης**

1

▲ Άποψη της Τραπεζούντας

2

◀ Το «Φροντιστήριο Τραπεζούντας»

Άποψη της Προύσσας

Ερωτήματα

- Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;
- Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους;

Κεφάλαιο 6

Η κρίση στα Βαλκάνια

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία αντιμετώπισε πολλά προβλήματα και άρχισε σταδιακά να χάνει εδάφη. Την ίδια εποχή οι βαλκανικοί λαοί αγωνίζονταν για την ελευθερία τους.

▲ Γελοιογραφία που απεικονίζει τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής να «κατασπαράζουν» την Οθωμανική Αυτοκρατορία

1830

1878

1830: Η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος
1878: Η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία γίνονται ανεξάρτητα κράτη

Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα ενθάρρυνε τους υπόδουλους βαλκανικούς λαούς να εξεγερθούν, διεκδικώντας την ελευθερία τους. Πρώτοι οι Έλληνες δημιούργησαν ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Στη συνέχεια και οι άλλοι βαλκανικοί λαοί κατάφεραν να κερδίσουν την ανεξαρτησία ή την αυτονομία τους. Ωστόσο, οι Τούρκοι εξακολουθούσαν να κατέχουν πολλά εδάφη της Βαλκανικής Χερσονήσου, στα οποία κατοικούσαν διάφορες εθνότητες.

Καθώς ο 19ος αιώνας πλησίαζε προς το τέλος του, μεγάλωναν οι εθνικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των λαών για τη διεκδίκηση των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια. Οι εδαφικές διεκδικήσεις των βαλκανικών λαών και τα συγκρουόμενα εμπορικά και άλλα οικονομικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία περιέπλεξαν ακόμη περισσότερο το σύνθετο Ανατολικό Ζήτημα.

Το 1875 ξέσπασε εξέγερση στην Ερζεγοβίνη και τον επόμενο χρόνο το επαναστατικό κίνημα επεκτάθηκε στη Βουλγαρία, τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Ο Σουλτάνος μετέφερε στρατιωτικές δυνάμεις προς τις επαναστατημένες περιοχές αλλά το 1877 μπήκε στον πόλεμο και η Ρωσία, η οποία ενδιαφερόταν για τους σλαβικούς λαούς των Βαλκανίων, καθώς έτσι εξυπηρετούνταν καλύτερα τα συμφέροντά της. Η Ρωσία νίκησε και η ηττημένη Τουρκία υποχρεώθηκε να υπογράψει τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Μάρτιος του 1878). Η συνθήκη αυτή προέβλεπε την ίδρυση αυτόνομου βουλγαρικού κράτους, που θα περιελάμβανε ολόκληρη σχεδόν τη Μακεδονία, σε βάρος των ελληνικών διεκδικήσεων.

Οι υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις όμως αντέδρασαν στην εφαρμογή της συνθήκης, καθώς τα συμφέροντά τους επέβαλαν να διατηρηθούν τα σύνορα της Οθωμα-

νικής Αυτοκρατορίας και να εμποδιστεί η επέκταση της Ρωσίας προς τη Μεσόγειο.

Σε συνέδριο που έγινε στο Βερολίνο το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, υπογράφηκε νέα συνθήκη, που αντικατέστησε τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και περιείχε ευνοϊκότερους όρους για την Τουρκία. Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος του 1878), η Βουλγαρία παρέμεινε αυτόνομη αλλά έχασε τις περισσότερες περιοχές που της είχαν αποδοθεί με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανάμεσά τους και τη Μακεδονία. Η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία κέρδισαν την ανεξαρτησία τους. Τέλος, η Ανατολική Ρωμυλία έγινε αυτόνομη ηγεμονία.

Το 1885 η Βουλγαρία προσάρτησε την Ανατολική Ρωμυλία. Η Ελλάδα αντέδρασε κηρύσσοντας επιστράτευση, αλλά οι Μεγάλες Δυνάμεις με παρέμβασή τους εμπόδισαν μια πολεμική σύγκρουση. Ωστόσο, η αντιπαράθεση των εθνικών διεκδικήσεων έγινε μεγαλύτερη στις αρχές του 20ου αιώνα, καθώς ένας μεγάλος πόλεμος, ο Πρώτος Παγκόσμιος, επρόκειτο να ξεκινήσει.

Γλωσσάρι

Ανατολικό Ζήτημα: Είναι το ζήτημα της διανομής των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία από τις αρχές του 18ου αιώνα είχε αρχίσει να παρακμάζει.

Επιστράτευση: Η κλήση στα όπλα για ενδεχόμενο πόλεμο.

Αντιπαράθεση: Αντιπαλότητα, σύγκρουση.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Απόψεις του Χαρίλαου Τρικούπη για την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας (απόδοση στα νέα ελληνικά)

«Εθνική ιδέα του ελληνισμού είναι η απελευθέρωση των ελληνικών εδαφών και η σύσταση ενιαίου ελληνικού κράτους, που να περιλαμβάνει ολόκληρο το ελληνικό έθνος. Το δίκαιο αυτής της ιδέας το αναγνώρισε η Ευρώπη, το αναγνώρισε επίσης και η Τουρκία μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους. Δεν θα είχε καμία σημασία η επανίδρυση βασιλείου, όπως η σημερινή Ελλάδα, εάν αυτή δεν εθεωρείτο πυρήνας και πρόδρομος της σύμπτυξης, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου, ολόκληρου του ελληνισμού σε ελεύθερο κράτος. Επομένως προς τον σκοπό αυτό έχει καθήκον να εργάζεται η Ελλάδα, τίμια και θαρραλέα, σεβόμενη τη διεθνή νομιμότητα, απολαμβάνοντας τη διεθνή αναγνώριση και προσφέροντας στους άλλους ό,τι απαιτεί για την ίδια».

Άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα Ώρα, 2 Ιουλίου 1876. Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, τόμ. 1, επιμέλεια Αικατερίνη Φλεριανού, Αθήνα 1999, σ. 289.

2. Απόψεις του Βρετανού υπουργού των Εξωτερικών Marquis Salisbury το 1877 για το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

«Στη διάρκεια των ταξιδιών μου δεν έτυχε να συναντήσω έστω και έναν φίλο των Τούρκων. Απλούστατα, δεν υπάρχει. Οι περισσότεροι (συνομιλητές μου) πιστεύουν ότι ήρθε το τέλος τους. Μερικοί σκέπτονται ότι το ενδεχόμενο αυτό ίσως μπορεί προς το παρόν να αναβληθεί. Κανείς όμως δεν διατύπωσε την άποψη ότι θα μπορούσε να συντηρηθεί (η Οθωμανική Αυτοκρατορία) για πολύ ακόμα. Δεν ήμουν καθόλου προετοιμασμένος για μια τέτοια ομόφωνη γνώμη».

Ευάγγελου Κωφού, Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881, Αθήνα 2001, σ. 69.

3. Απόσπασμα από τις απόψεις του στελέχους του βρετανικού Φιλελεύθερου Κόμματος Charles Dilke, Λονδίνο 15 Ιανουαρίου 1878

«Τι είδους Ελλάς είναι η Ελλάς που δεν περιλαμβάνει τη Λήμνο, τη Λέσβο ή Μυτιλήνη, τη Χίο, τον Όλυμπο, την Όσσα, το Άγιο Όρος; Όχι μόνο το μεγαλύτερο μέρος, αλλά και το πιο ελληνικό μέρος της Ελλάδας παραλήφθηκε από το ελληνικό Βασίλειο. Η Κρήτη και τα νησιά, η ακτή της Θράκης και η ελληνική αποικία της Κωνσταντινούπολης είναι η ελληνική Ελλάς».

Ευάγγελου Κωφού, Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881, Αθήνα 2001, σ. 161

👁 Ματιά στο παρελθόν

Οθωμανικές μεταρρυθμίσεις

Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη διάρκεια του 19ου αιώνα διευκόλυνε την εξέγερση των υπόδουλων σε αυτήν βαλκανικών λαών. Δεν έλειψαν, βέβαια, οι προσπάθειες Σουλτάνων να σταματήσουν την κατάρρευση. Οι Σουλτάνοι αυτοί προχώρησαν σε διάφορες μεταρρυθμίσεις,

κυρίως στη διοίκηση, οι οποίες αποκαλούνται «περίοδος του Τανζιμάτ». Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν δεν είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα.

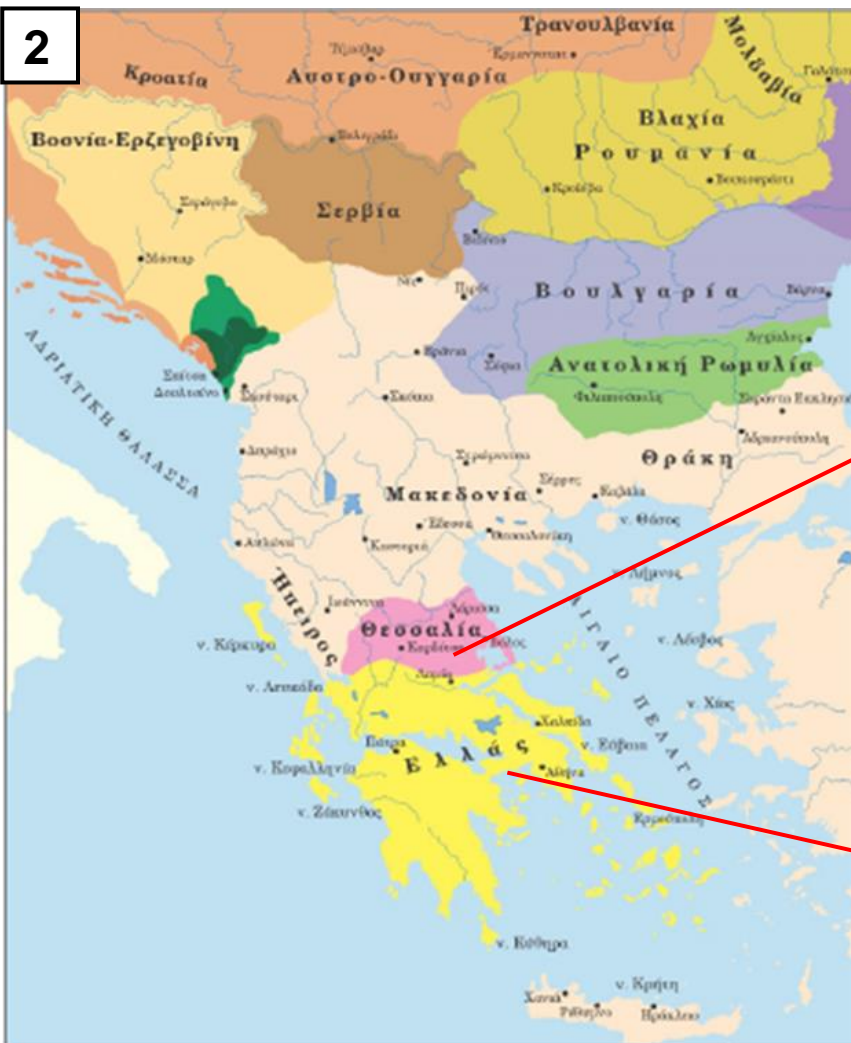

1

▲ Απεικόνιση των συζητήσεων που οδήγησαν στην υπογραφή της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878)

2

Θεσσαλία

Ελλάς

▲ Χάρτης με τις μεταβολές των συνόρων στα Βαλκάνια το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Η περιοχή της Θεσσαλίας (ροζ χρώμα) ενσωματώθηκε στην Ελλάδα (κίτρινο χρώμα) το 1881

3

▲ Οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Αγγλία, Αυστροουγγαρία και Ρωσία, παρομοιάζονται με γάτες που έχουν μπλεχθεί στο κουβάρι που φέρει την ένδειξη Ανατολικό Ζήτημα, Ruck, Νέα Υόρκη, 1878

👉 Ερωτήματα

- Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;
- Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;

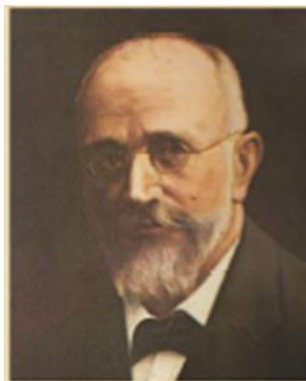
ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- Ο Όθωνας ήταν ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας από το 1833 έως το 1862. Τον διαδέχθηκε το 1863 ο Γεώργιος ο Α'.
- Το 1844 ο Όθωνας υποχρεώθηκε να παραχωρήσει Σύνταγμα, το οποίο περιόριζε τις εξουσίες του βασιλιά προς όφελος του Κοινοβουλίου.
- Τα σύνορα του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους ήταν περιορισμένα. Προκειμένου να επεκταθούν τα σύνορα και να απελευθερωθούν οι υπόδουλοι Έλληνες, προωθήθηκε η πολιτική της «Μεγάλης Ιδέας».
- Τον 19ο αιώνα οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να εκσυγχρονίσουν τη χώρα. Την περίοδο της πρωθυπουργίας του Χαρίλαου Τρικούπη κατασκευάστηκαν πολλά μεγάλα έργα. Όμως οι μεγάλες οικονομικές δαπάνες οδήγησαν τελικά την Ελλάδα σε χρεοκοπία.
- Στη διάρκεια του 19ου αιώνα, εκτός από τους Έλληνες, αρκετοί ακόμη βαλκανικοί λαοί κέρδισαν την ελευθερία τους και σχημάτισαν δικά τους εθνικά κράτη.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε

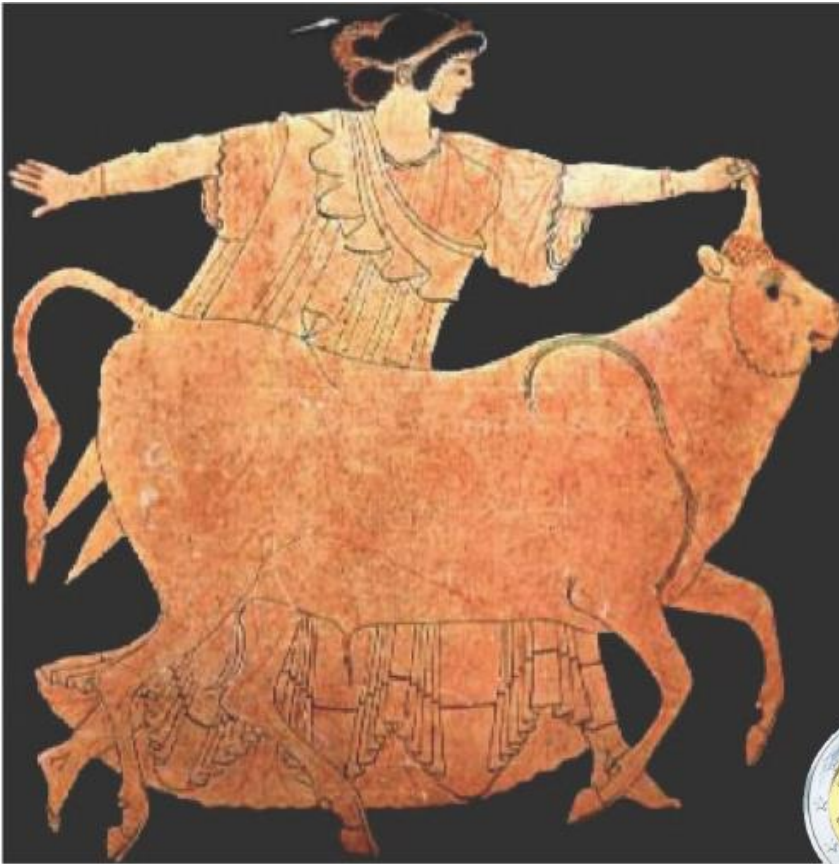
Η Ελλάδα στον 20ο αιώνα

Πέμπτη Ενότητα

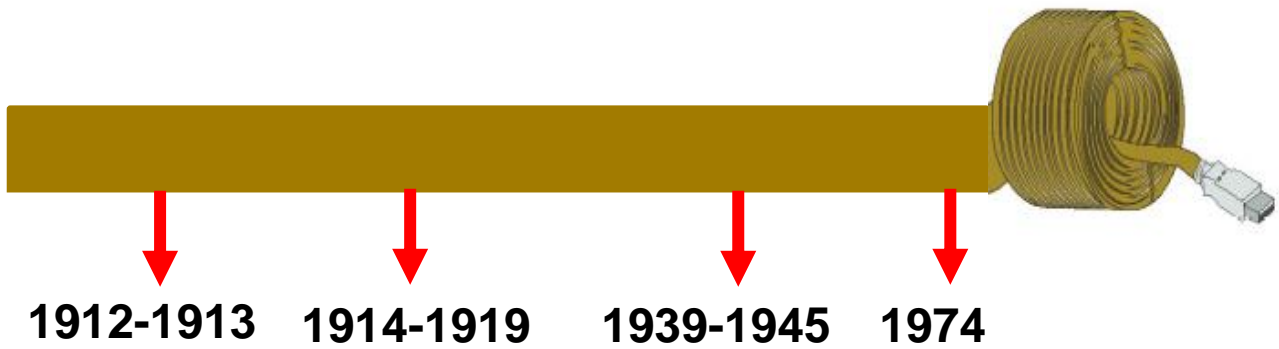
Η Ελλάδα στον 20ό αιώνα

Η αρπαγή της Ευρώπης, μυθολογική αναπαράσταση. Η σύνδεση της ελληνικής αρχαιότητας και των αξιών της με την Ευρώπη και την ευρωπαϊκή οικογένεια απασχόλησε έντονα την Ελλάδα του 20ού αιώνα

Περίληψη Ενότητας

Στη διάρκεια του 20ου αιώνα η Ελλάδα απέκτησε τα σημερινά σύνορά της. Αυτό ήταν κυρίως το αποτέλεσμα συνεχόμενων πολέμων, τόσο τοπικών όσο και παγκόσμιων. Παράλληλα, την ίδια περίοδο η Ελλάδα αναπτύχθηκε οικονομικά και κοινωνικά. Τέλος, η ένταξη της στην ενωμένη Ευρώπη, στα τέλη του ίδιου αιώνα, αποτελεί το ξεκίνημα νέων προκλήσεων.

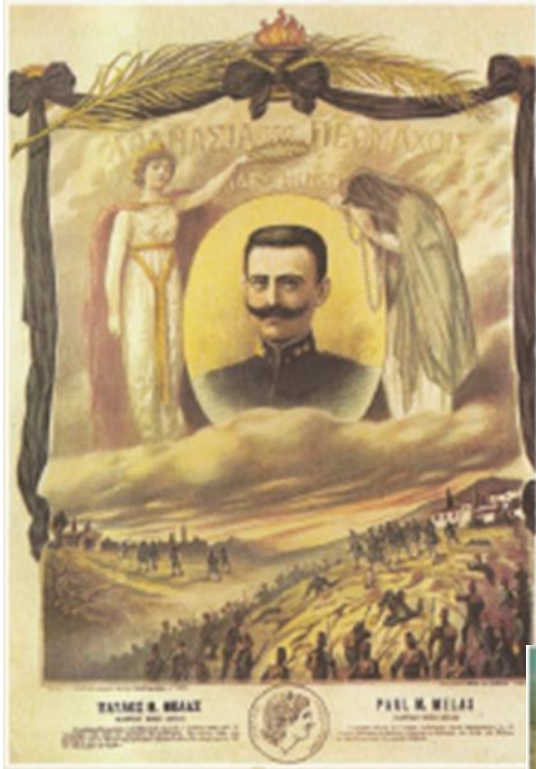

- 1912-1913:** Βαλκανικοί Πόλεμοι
- 1919-1914:** Α' Παγκόσμιος Πόλεμος
- 1939-1945:** Β' Παγκόσμιος Πόλεμος
- 1974:** Τουρκική εισβολή στη Κύπρο

Η Πέμπτη ενότητα αποτελείται από δώδεκα κεφάλαια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

Το κίνημα στο Γουδί και η κυβέρνηση Βενιζέλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

Η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.
Η Μικρασιατική
Εκστρατεία και η
Καταστροφή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.
Ο Μεσοπόλε-
μος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.
Το Αλβανικό
Έπος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.
Η γερμανική επίθεση
και ο Β' Παγκόσμιος
Πόλεμος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.
Μία δεκαετία αγώνων
και θυσιών για την
ελευθερία (1941-1949)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10.
Η μεταπολεμική
ανασυγκρότηση
της Ελλάδας
(1950-1974)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11.
Το Κυπριακό
ζήτημα

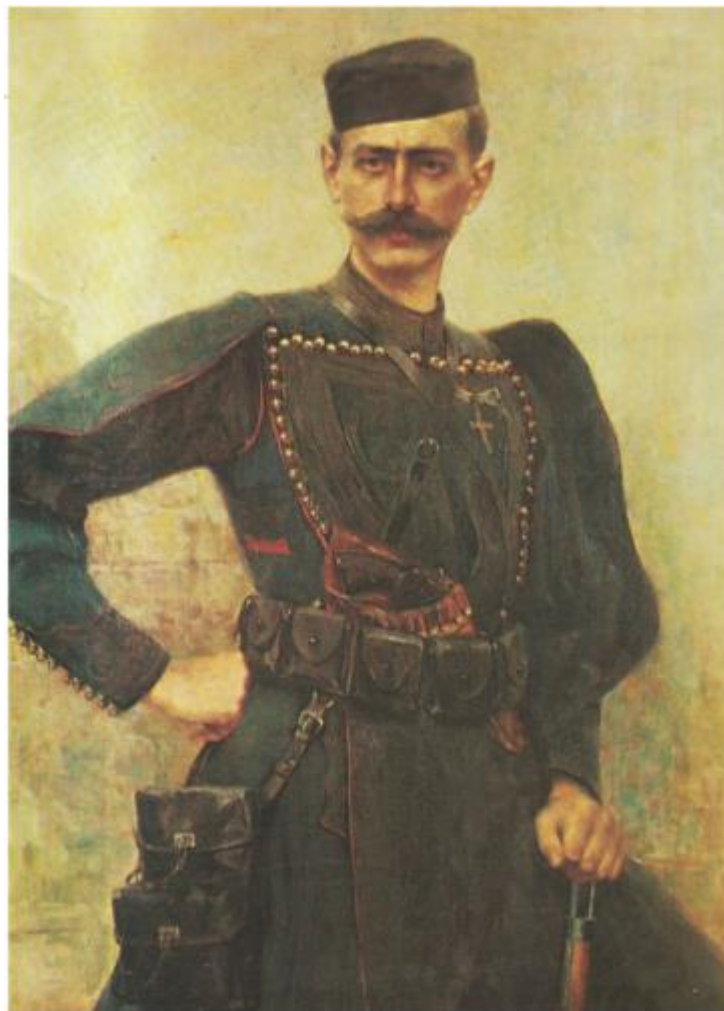
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12.
Η Ελλάδα και η
ευρωπαϊκή της πορεία

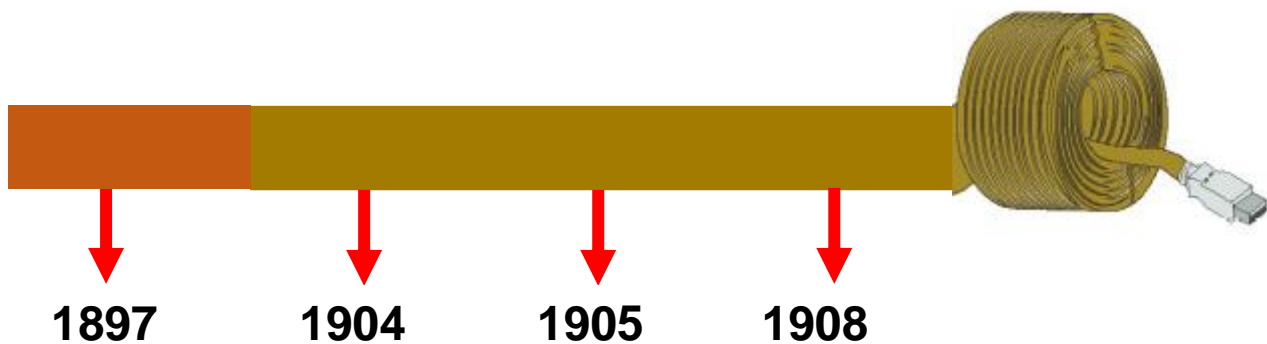
Κεφάλαιο 1

Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα

Μετά την ήττα στον πόλεμο με την Τουρκία, το 1897, το ελληνικό κράτος απασχόλησαν τα ζητήματα της Κρήτης και της Μακεδονίας. **Μακεδονικός Αγώνας** ονομάζεται η ένοπλη σύγκρουση Ελλήνων και Βουλγάρων ανταρτών στο χώρο της Μακεδονίας την περίοδο 1904-1908.

▲ Ο Παύλος Μελάς σε πίνακα του Ιακωβίδη, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

- 1897:** Ατυχής Ελληνοτουρκικός πόλεμος
- 1904:** Θάνατος του Παύλου Μελά
- 1905:** Εξέγερση στο χωριό Θέρισο της Κρήτης
- 1908:** Επανάσταση Νεότουρκων

Η ταπεινωτική ήττα στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 σκόρπισε απογοήτευση και προβληματισμό στο ελληνικό βασίλειο και ιδιαίτερα στους κόλπους του στρατεύματος.

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα όμως το ελληνικό κράτος άρχισε να αναδιοργανώνεται. Μετέβαλε επίσης τη στάση του απέναντι στα εθνικά ζητήματα της Κρήτης και της Μακεδονίας, αναλαμβάνοντας πιο ενεργή δράση.

Τον Μάρτιο του 1905 ξέσπασε στο χωριό Θέρισο της Κρήτης ένοπλη εξέγερση, με επικεφαλής τον Ελευθέριο Βενιζέλο και κύριο αίτημα την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Τελικά η ένωση της Κρήτης με το ελληνικό κράτος δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς η εξέγερση τερματίστηκε μετά από διαπραγματεύσεις.

Τρία χρόνια αργότερα η Κρήτη, εκμεταλλευόμενη την αναστάτωση που επικρατούσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, επαναστάτησε και πάλι κηρύσσοντας την ένωση με την Ελλάδα. Η ελληνική Κυβέρνηση, από φόβο μήπως επαναληφθούν τα γεγονότα του 1897, δεν αναγνώρισε επίσημα την ένωση, προκαλώντας τη λαϊ-

κή δυσαρέσκεια.

Στη Μακεδονία η κατάσταση ήταν πιο δύσκολη. Η αναμέτρηση μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, που διεκδικούσαν την περιοχή, είχε ενταθεί μετά το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878, που διατήρησε τη Μακεδονία υπό τουρκική κυριαρχία. Γύρω κυρίως από τα σχολεία και τις εκκλησίες των μακεδονικών χωριών δόθηκε ένας σκληρός αγώνας ανάμεσα στις δυο χώρες για επικράτηση. Οι Βούλγαροι άρχισαν να στέλνουν αντάρτες (κομιτατζήδες), που πίεζαν τους κατοίκους να δηλώσουν ότι ανήκαν στην ανεξάρτητη βουλγαρική εκκλησία (Εξαρχία).

Η βουλγαρική δραστηριότητα οδήγησε την Ελλάδα σε ενεργητικότερη ανάμιξη στις μακεδονικές υποθέσεις. Αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, όπως ο Παύλος Μελάς, ο Κωνσταντίνος Μαζαράκης και ο Τέλλος Αγαπηνός (Άγρας) καθώς και οπλαρχηγοί από πολλές άλλες περιοχές, όπως ο Γεώργιος Τσόντος από την Κρήτη, ο Παναγιώτης Παπατζανετέας από τη Μάνη και άλλοι έφτασαν στη μακεδονική γη και από κοινού με ντόπιους Έλληνες, σχημάτισαν ανταρτικές ομάδες.

Τη δράση των ανταρτικών αυτών ομάδων συντόνιζαν Έλληνες διπλωμάτες που υπηρετούσαν στη Μακεδονία, όπως ο Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Λάμπρος Κορομηλάς και ο υποπρόξενος στο Μοναστήρι Ίων Δραγούμης αλλά και δυναμικοί ιεράρχες, σαν τον Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη.

Ο θάνατος του νεαρού αξιωματικού Παύλου Μελά σε σύγκρουση με τον τουρκικό στρατό στο χωριό Στατιστα (σημερινό Μελάς) της Καστοριάς, στις 13 Οκτωβρίου 1904, κινητοποίησε τους Έλληνες και έκανε την ελληνική Κυβέρνηση να διεκδικήσει δυναμικότερα τη Μακεδονία, εγκαταλείποντας τους δισταγμούς της.

Για τα επόμενα τέσσερα χρόνια η ελληνική αντεπίθεση στη Μακεδονία ανέκοψε τη βουλγαρική διείσδυση.

Η ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα διακόπηκε το 1908. Τη χρονιά αυτή πολλοί φιλελεύθεροι Τούρκοι, που ονομάστηκαν Νεότουρκοι, επαναστάτησαν αντιδρώντας στην απολυταρχική διοίκηση του Σουλτάνου και στις συνεχείς επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πεπεισμένοι από τις διακηρύξεις των Νεότουρκων για παραχώρηση δικαιωμάτων, Έλληνες και Βούλγαροι αντάρτες κατέθεσαν τα όπλα. Ο αγώνας για τη διεκδίκηση της Μακεδονίας θα συνεχιζόταν κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Γλωσσάρι

Εξαρχία: Έτσι ονομάζεται η Βουλγαρική εκκλησία, η οποία αποσχίσθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1870.

Ανταρτικές ομάδες: Στρατιωτικά σώματα πολεμιστών, που δεν ανήκουν στον τακτικό στρατό και αγωνίζονται για την απελευθέρωση της πατρίδας τους.

Διπλωμάτης, Πρόξενος: Επίσημοι αντιπρόσωποι μιας χώρας σε μία άλλη χώρα.

Ανακόπτω: Συγκρατώ, σταματώ. / **Διεισδύω:** Εισχωρώ.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Οι Έλληνες της Μακεδονίας

«Παρ' όλες τις δυσμενείς αυτές συνθήκες, παρ' όλες τις εκατοντάδες θυμάτων, ο Ελληνισμός διατηρούσε ακόμη το ψυχικό του σθένος. Η δύναμις αυτή του Μακεδονικού Ελληνισμού δεν άργησε να μετατρέψει την παθητική στασι σε αμυντική. Μέχρι του 1902 η αντίδρασι προερχόταν κυρίως από τους Μακεδόνες Έλληνες χωρίς την βοήθεια του ελεύθερου Κράτους. Από το 1902 όμως και εφεξής, μετά την λεγόμενη βουλγαρική Επανάστασι του 1902, άρχισε κάποια μικρή υποστήριξις εκ μέρους του Ελληνικού Κράτους, η οποία ενισχύθη αργότερα».

Αλέξανδρου Δ. Ζάννα, «Ο Μακεδονικός Αγών. Αναμνήσεις», Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (επιμ.), Ο Μακεδονικός Αγώνας. Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 73.

2. Επιστολή του Παύλου Μελά στη γυναίκα του Ναταλία. Λάρισα, 21 Αυγούστου 1904

«Αναλαμβάνω αυτόν τον αγώνα με όλην μου την ψυχήν και με την ιδέαν ότι είμαι υποχρεωμένος να τον αναλάβω. Είχα και έχω την ακράδαντον πεποίθησιν ότι δυνάμεθα να εργασθώμεν εν Μακεδονία και να σώσωμεν πολλά πράγματα. Έχων δε την πεποίθησιν ταύτην, έχω και υπέρτατον καθήκον να θυσιάσω το παν όπως πείσω και Κυβέρνησιν και κοινήν γνώμην περί τούτου».

Ναταλίας Π. Μελά, Παύλος Μελάς, Αθήνα-Γιάννινα 1992, β' έκδοση, σ. 317.

3. Επιστολή του Βασίλη Αγοραστού στον Ίωνα Δραγούμη σχετικά με τον θάνατο του Παύλου Μελά, Μοναστήρι, 20 Οκτωβρίου 1904

«Δεν επιχειρώ, φίλε μου, να σε παρηγορήσω, διότι η συμφορά είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν ευρίσκω λόγους παρηγορίας. Κλαύσον, διότι και ενταύθα έκλαυσαν ου μόνο οι γνωρίσαντες τον εις το καθήκον αφωσιωμένον και γενναίον στρατιώτην, αλλά όσοι και εξ ακοής μόνον εγνώρισαν αυτόν, διότι επ' αυτού πάντες εστηρίζομεν τας ελπίδας ημών περί ευτυχεστέρου μέλλοντος της ατυχούς ταύτης χώρας, διότι προς αυτόν, ως τον μόνον λυτρωτήν, εστράφησαν οι οφθαλμοί πάντων των ορθόδοξων».

Ναταλίας Π. Μελά, Παύλος Μελάς, Αθήνα-Γιάννινα 1992, β' έκδοση, σ. 415.

4. Παύλος Μελάς

«Σαν τέτοια ώρα στο βουνό, ο Παύλος πληγωμένος μες στο νερό του αυλακιού ήτανε ξαπλωμένος. - Για σύρε, Δήμο μου πιστέ, στην ποθητή πηγή μου και φέρε μου κρύο νερό να πλύνω την πληγή μου. Δεν κλαίω τη λαβωματιά, δεν κλαίω και το βόλι, Μον' κλαίω που με άφησε η συντροφιά μου όλη. Σταλαματιά το αίμα μου, για σε Πατρίδα χύνω, για νάχεις δόξα και τιμή, να λάμπεις σαν τον κρίνο. Παύλος Μελάς κι αν πέθανε, τα παλικάρια ζούνε θα φέρουνε τη λευτεριά στη χώρα που ποθούνε με».

5. Παύλος Μελάς

«Σε κλαίει λαός. Πάντα χλωρό να σειέται το χορτάρι στον τόπο που σε πλάγιασε το βόλι, ω παλικάρι. Πανάλαφρος ο ύπνος σου του Απρίλη τα πουλιά σαν του σπιτιού σου να τ' ακούς λογάκια και φιλιά και να σου φτάνουν του σκληρού χειμώνα οι καταρράχτες σαν τουφεκιού αστραπόβροντα και σαν πολέμου κράχτες. Πλατιά του ονείρου μας η γη και απόμακρη. Και γέρνεις εκεί και σβεις γοργά. Ιερή στιγμή. Σαν πιο πλατιά τη δείχνεις, και τη φέρνεις σαν πιο κοντά!». Κ. Παλαμάς («Πολιτεία και Μοναξιά»)

👁 Ματιά στο παρελθόν

Ο Αγώνας στη λίμνη των Γιαννιτσών

Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα πραγματοποιήθηκαν στη λίμνη των Γιαννιτσών σκληρές συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Βούλγαρων ανταρτών. Οι Έλληνες αντάρτες δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνο τους Βούλγαρους κομιτατζήδες αλλά και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης μέσα στα έλη. Η ελονοσία καθώς και διάφορες άλλες αρρώστιες τους ταλαιπωρούσαν. Τις συνθήκες παραμονής των ανταρτικών ομάδων στη λίμνη των Γιαννιτσών περιγράφει η Πηνελόπη Δέλτα σε μυθιστορήματά της και ιδιαίτερα στα «Μυστικά του Βάλτου».

▲ Ο Τέλλος Αγαπηνός (καπετάν Αγρας) με άνδρες του στη λίμνη των Γιαννιτσών, Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μαζαράκη

1

◀ Λαϊκή εικόνα με τους επαναστάτες του Θέρισου, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

2

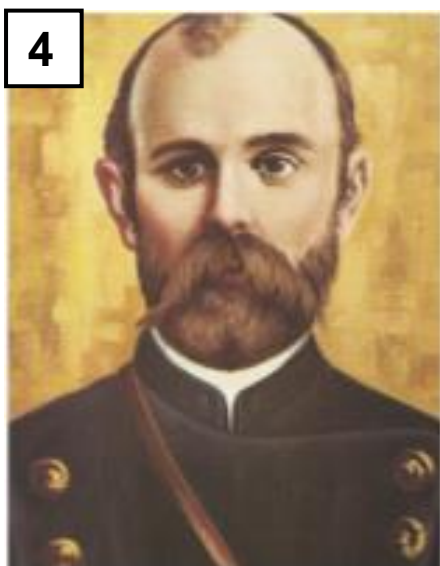
◀ Ο Ίων Δραγούμης, Υποπρόξενος στο Μοναστήρι

3

Ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης

4

◀ Ο καπετάν Κώτας από τη Ρούλια (σημ. Κώτας) της Φλώρινας, εμβληματική μορφή της ελληνικής άμυνας στη Μακεδονία

Φόνος Έλληνας αξιωματικού εν Μακεδονία

Πως εφονεύθη εις την Μακεδονία;

◀ Ελληνικές εφημερίδες της εποχής αναγγέλλουν τον θάνατο του Παύλου Μελά

▶
Λαϊκή εικόνα της επανάστασης των Νεοτούρκων, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

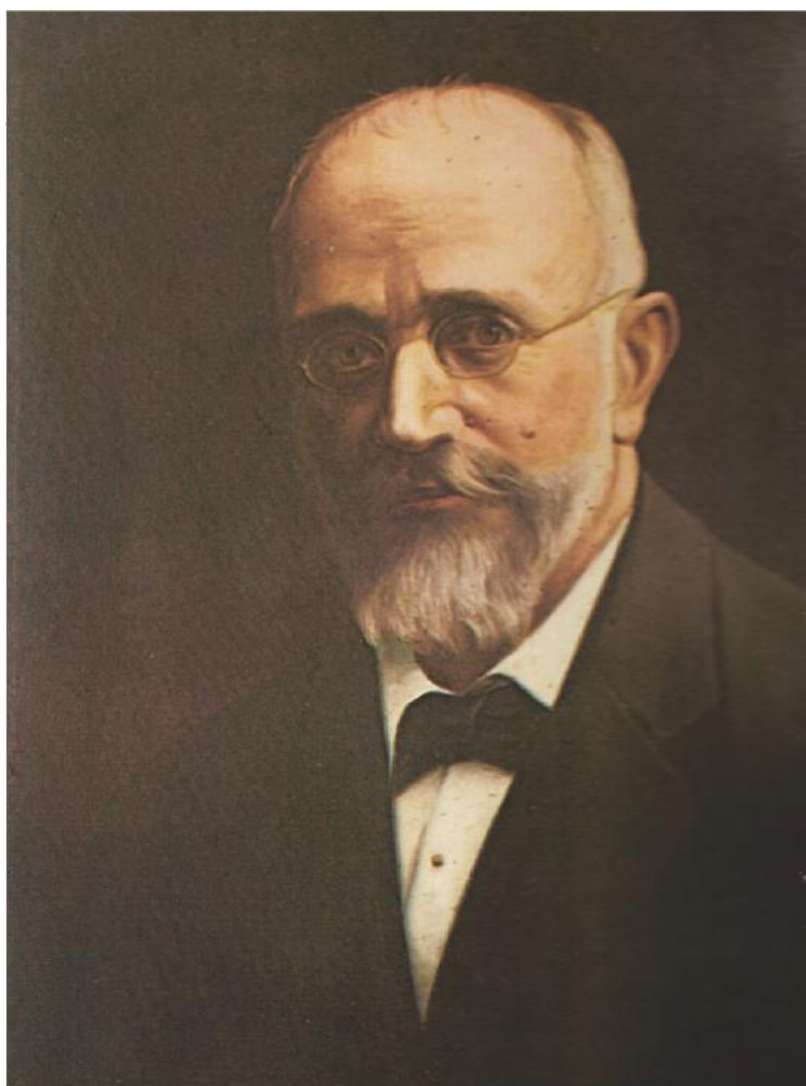
👉 Ερωτήματα

- Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;
- Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.

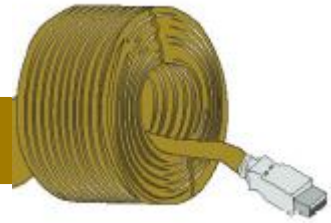
Κεφάλαιο 2

Το κίνημα στο Γουδί και η κυβέρνηση Βενιζέλου

Τον Αύγουστο του 1909 αξιωματικοί του στρατού ξεσηκώθηκαν εναντίον του βασιλιά ζητώντας αλλαγές σε διάφορους τομείς. Το κίνημα στο Γουδί, όπως αποκαλείται η παραπάνω ενέργεια, οδήγησε στο σχηματισμό κυβέρνησης από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος θα πρωταγωνιστήσει στην πολιτική ζωή της Ελλάδας το επόμενο διάστημα.

▲ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος,
Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Αύγουστος 1909

Νοέμβριος 1910

Αύγουστος 1909: Κίνημα στο Γουδί

Νοέμβριος 1910: Ο Βενιζέλος κερδίζει τις εκλογές

Τ νύχτα της 14ης Αυγούστου του 1909, παραμονή του Δεκαπενταύγουστου, συγκεντρώθηκαν στη περιοχή Γουδί της Αθήνας αξιωματικοί του στρατού, πολλοί οπλίτες καθώς και αρκετοί πολίτες. Απογοητευμένοι από τη χρόνια οικονομική κρίση, τον ατύχη για την Ελλάδα πόλεμο του 1897 και την πολιτική αστάθεια, κήρυξαν επανάσταση.

Οι επαναστάτες με το κίνημά τους ζητούσαν την κατάργηση της βασιλείας ή την αντικατάσταση του βασιλιά, βελτίωση του Συντάγματος καθώς και διάφορες αλλαγές στο στράτευμα. Μετά το κίνημα στο Γουδί, η κυβέρνηση αναγκάστηκε τελικά να παραιτηθεί. Οι αξιωματικοί που συμμετείχαν στο επαναστατικό κίνημα, κάλεσαν στην Αθήνα ως εκπρόσωπο τους έναν Κρητικό πολιτικό που αργότερα θα γινόταν πρωθυπουργός της Ελλάδας, τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, 45 χρονών τότε, είχε σπουδάσει νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ήταν έμπειρος στην πολιτική. Είχε διατελέσει βουλευτής και υπουργός στην Κρήτη αλλά και επικεφαλής των Κρητών επαναστατών το 1905 με αίτημα την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Ο Βενιζέλος έφτασε στην Αθήνα αποφασισμένος να εκσυγχρονίσει τη χώρα αλλά και να εργαστεί για την ένωση των αλύτρωτων περιοχών με την Ελλάδα, φροντίζοντας για την καλή οργάνωση και

τον εξοπλισμό του στρατεύματος.

Το Νοέμβριο του 1910 πραγματοποιήθηκαν εκλογές. Το κόμμα που ίδρυσε ο Βενιζέλος, οι «Φιλελεύθεροι», κέρδισε με μεγάλη πλειοψηφία. Ξεκίνησε έτσι ένα πολύπλευρο μεταρρυθμιστικό έργο. Τον επόμενο χρόνο αναθεωρήθηκε το Σύνταγμα, με στόχο τη δημιουργία ενός κράτους πιο δίκαιου για τον πολίτη. Μία από τις νέες διατάξεις, μάλιστα, προέβλεπε την υποχρεωτική και δωρεάν φοίτηση στο Δημοτικό Σχολείο.

Για την αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου της χώρας προσκλήθηκαν Γάλλοι και Άγγλοι αξιωματικοί. Παράλληλα ρυθμίστηκαν εργατικά ζητήματα, όπως η ίδρυση συνεταιρισμών, η καθιέρωση αργιών και το ωράριο εργασίας. Έγινε επίσης προσπάθεια να αντιμετωπιστούν τα σοβαρά προβλήματα που απασχολούσαν τους αγρότες, όπως η εκμετάλλευση των κολίγων από τους γαιοκτήμονες.

Γλωσσάρι

Εκσυγχρονισμός: Η εφαρμογή σύγχρονων αντιλήψεων στην πολιτική και κοινωνική ζωή.

Συνεταιρισμοί: Ενώσεις αγροτών για την καλύτερη διαχείριση της γεωργικής παραγωγής.

Κολίγοι: Οι καλλιεργητές ξένων κτημάτων. Οι κολίγοι εργάζονταν σκληρά και ζούσαν φτωχικά, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής το έπαιρνε ο ιδιοκτήτης.

Γαιοκτήμονες: Οι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων γης.

🔗 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Σχόλια για το κίνημα στο Γουδί (απόδοση στα νέα Ελληνικά)

«Είναι αξιοσημείωτο ότι ένα κίνημα ένοπλο επιβλήθηκε από την πρώτη στιγμή, διατήρησε τη νομιμότητά του συγκριτικά με τη φύση του, σεβάστηκε τους θεμελιώδεις θεσμούς, αναδείχτηκε μάλιστα ειλικρινής υπερασπιστής τους και έληξε με την εκπλήρωση του σκοπού, στον οποίο απέβλεπε».

Εφημερίδα Εμπρός, 18 Αυγούστου 1909.

2. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος περιγράφει τα καθήκοντα των πολιτικών

«Είπον προς υμάς, ότι πρώτιστον καθήκον του πολιτικού ανδρός είναι να θυσιάζη το ατομικόν συμφέρον και συμφέρον του κόμματος του υπέρ του κοινού συμφέροντος. Είπον προσέτι* ότι δεύτερον καθήκον του πολιτικού ανδρός είναι να λέγη την αλήθειαν πάντοτε και προς τα άνω και προς τα κάτω, αδιαφορών εάν επρόκειτο εκ τούτου να γίνη δυσάρεστος. Είπον συγχρόνως ότι των αρχόντων πρώτιστον καθήκον είναι να δίδωσι το παράδειγμα της πλήρους υποταγής και ευλαβείας εις τα κελεύσματα* των νόμων, διά να έχουν το δικαίωμα να επιβάλωσι την τήρησιν αυτών εις τους αρχομένους».

Εφημερίδα Πατρίς, 27 Νοεμβρίου 1910. Τα κείμενα τον Ελευθερίου Βενιζέλου. Η ζωντανή ιστορία της δραματικής περιόδου τον έθνους 1909-1935, επιμέλεια και ιστορικά υπομνήματα Στεφ. Ι. Στεφάνου, τόμ. 1 (1909-1914), Αθήνα 1981, σ. 227.

* προσέτι = ακόμη, επιπλέον

* κελεύσματα = προστάγματα

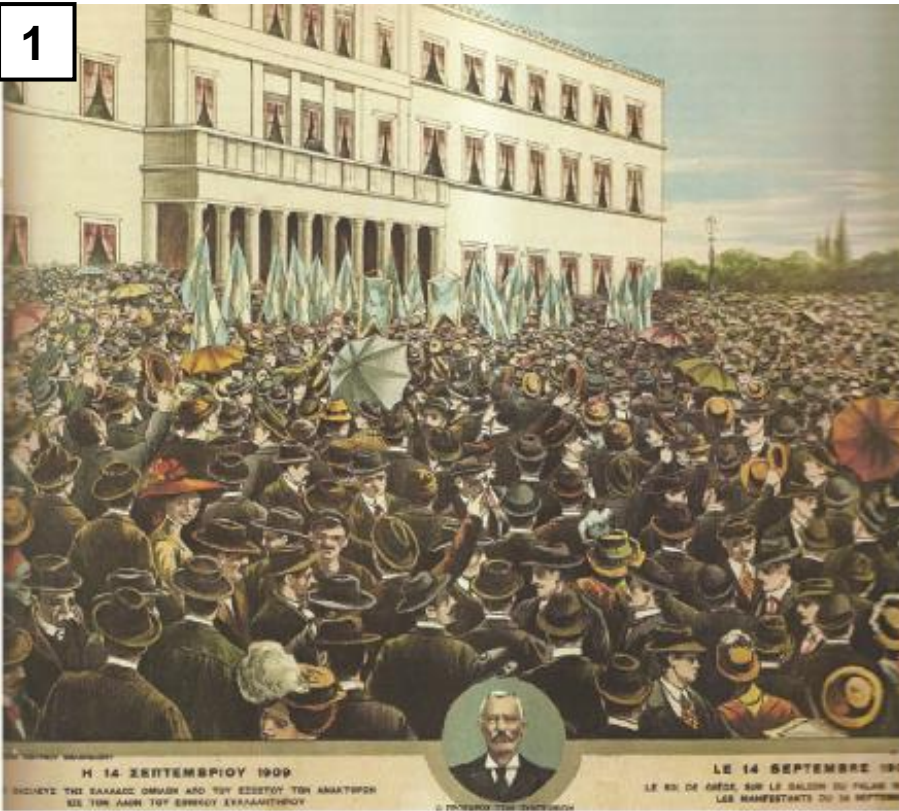
👁 Ματιά στο παρελθόν

Κιλελέρ

Το ζήτημα της διανομής των μεγάλων γαιοκτησιών σε ακτήμονες και μικροκαλλιεργητές υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετώπισε το νεοελληνικό κράτος. Ιδιαίτερα στη Θεσσαλία, όπου υπήρχαν μεγάλα τσιφλίκια, οι προστριβές ανάμεσα στους γαιοκτήμονες και τους κολίγους ήταν έντονες. Το 1907 ο νεαρός ιδεολόγος Μαρίνος Αντύπας, που διεκδικούσε δικαιώματα για τους κολίγους, δολοφονήθηκε. Τρία χρόνια αργότερα, τον Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 1910, Θεσσαλοί αγρότες διοργάνωσαν συλλαλητήρια σε διάφορες πόλεις και χωριά. Στο χωριό Κιλελέρ ξέσπασαν επεισόδια στις 6 Μαρτίου 1910, που είχαν ως αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους δύο διαδηλωτές και να τραυματιστούν πολλοί άλλοι. Τα αιτήματα του εξαθλιωμένου αγροτικού κόσμου συγκίνησαν την ελληνική κοινή γνώμη και άνοιξε ο δρόμος για τη δικαίωσή τους.

1

◀ Ο Βασιλιάς Γεώργιος μιλά στους εξεγερμένους Αθηναίους, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

2

▶
Λαϊκή εικόνα που εξυμνεί το επαναστατικό κίνημα στο Γουδί, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

3

▲ Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Εμπρός για το κίνημα στο Γουδί

4

▲ Ο συνταγματάρχης Νικόλαος Ζορμπάς ήταν ένας από τους επικεφαλής του κινήματος στο Γουδί

5

◀ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος

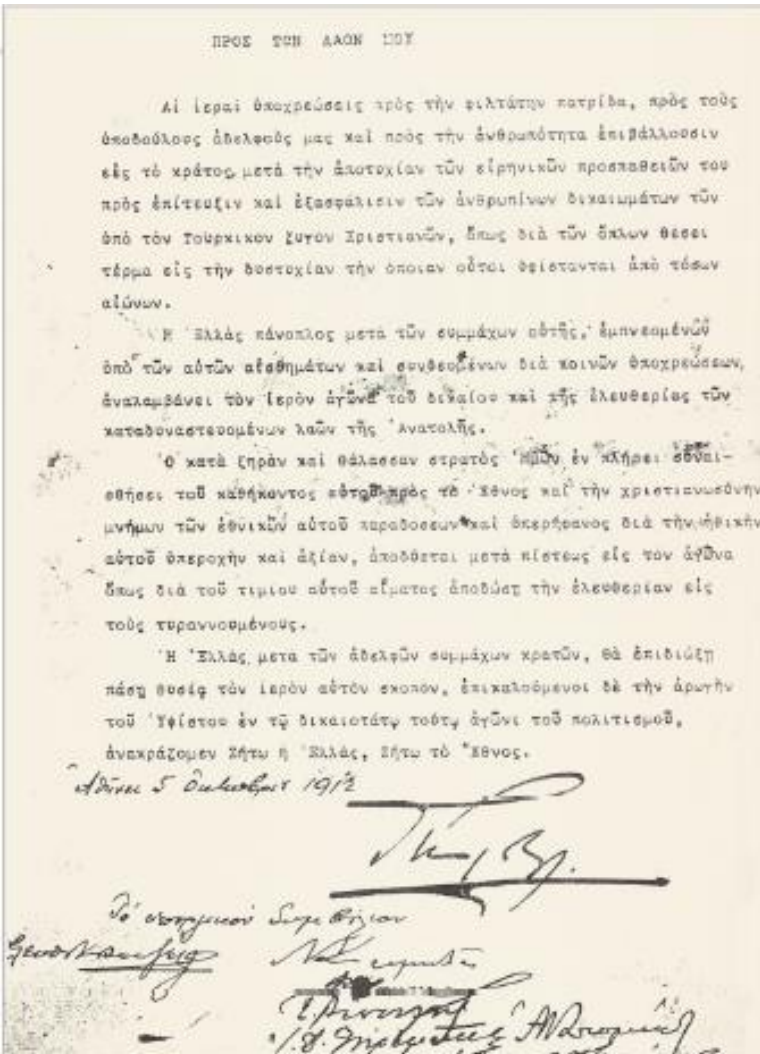
Ερωτήματα

- Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;
- Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;

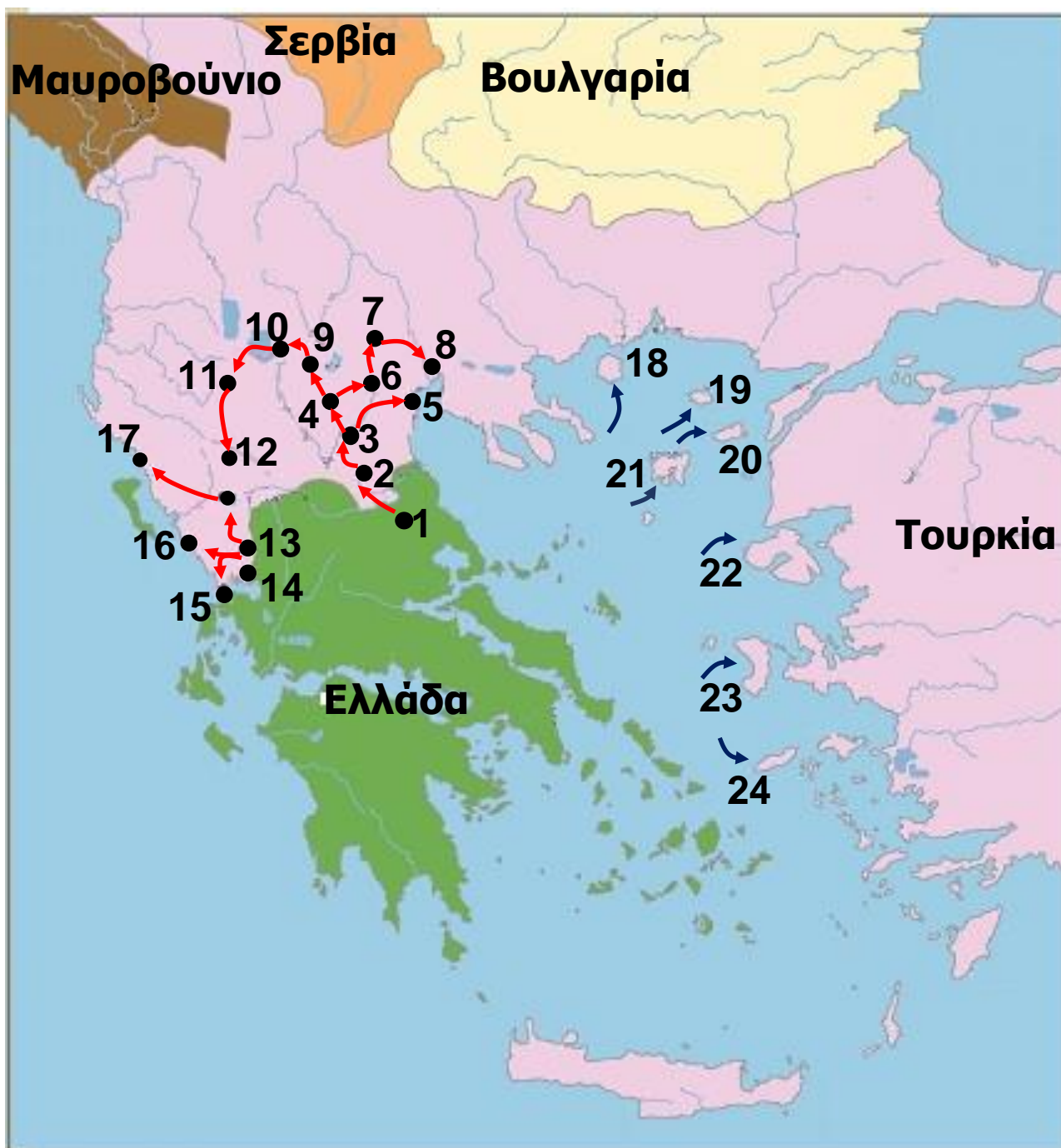
Κεφάλαιο 3

Οι βαλκανικοί Πόλεμοι

Οι προσδοκίες, που καλλιέργησε στους υπόδουλους χριστιανικούς λαούς το κίνημα των Νεοτούρκων το 1908, γρήγορα διαψεύστηκαν. Παρά τις επίσημες διακηρύξεις για ισότητα όλων των υπηκόων, οι χριστιανικοί πληθυσμοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εξακολουθούσαν να υπομένουν διακρίσεις. Μπροστά στις αρνητικές αυτές εξελίξεις, τα βαλκανικά κράτη προχώρησαν σε μυστικές συνεννοήσεις μεταξύ τους, οι οποίες οδήγησαν στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913.

◀ Το διάγγελμα του βασιλιά Γεωργίου Α', με το οποίο κηρύχθηκε ο πόλεμος εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το διάγγελμα υπογράφει μεταξύ άλλων και ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος

—→ Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του ελληνικού στρατού
 —→ Αποβατικές επιχειρήσεις του ελληνικού στόλου

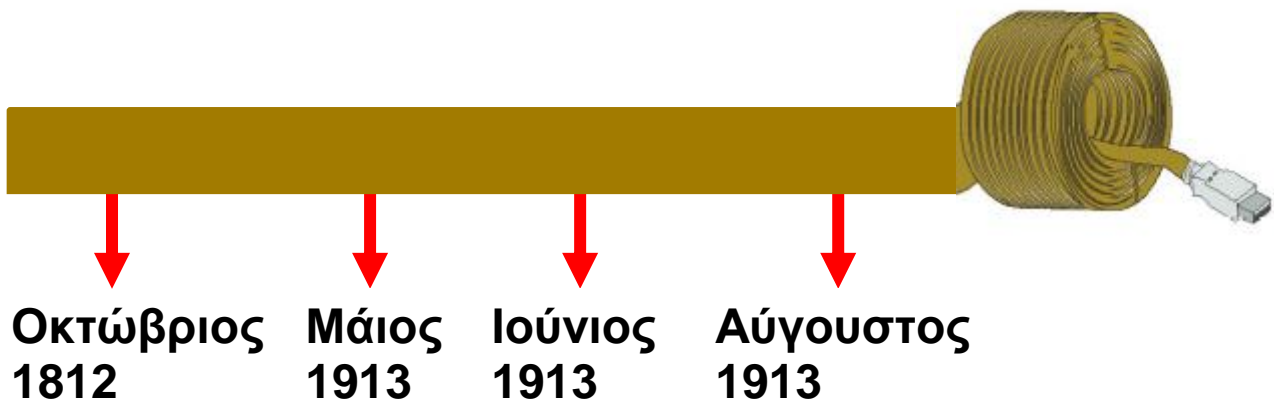
1. Λάρισα
2. Ελασσόνα
3. Σέρβια
4. Κοζάνη
5. Κατερίνη
6. Βέροια

7. Γιαννιτσά
8. Θεσσαλονίκη
9. Πτολεμαΐδα
10. Φλώρινα
11. Κορυτσά
12. Κόνιτσα

13. Φιλιππιάδα
14. Άρτα
15. Πρέβεζα
16. Πάργα
17. Άγιοι Σαράντα
18. Θάσος

19. Σαμοθράκη
20. Ίμβρος
21. Λήμνος
22. Λέσβος
23. Χίος
24. Ικαρία

▲ Στρατιωτικές επιχειρήσεις Βαλκανικών Πολέμων

Οκτώβριος 1812: Ξεκινά ο Α' Βαλκανικός πόλεμος
Μάιος 1913: Συνθήκη του Λονδίνου Τελειώνει ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος
Ιούνιος 1913: Ξεσπά ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος
Αύγουστος 1913: Συνθήκη του Βουκουρεστίου Τελειώνει ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος

Π αρόλο που οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν αντίθετες στην αλλαγή συνόρων, η Σερβία, η Βουλγαρία το Μαυροβούνιο και η Ελλάδα συμμαχησαν εναντίον των Τούρκων και τους κήρυξαν τον πόλεμο, διεκδικώντας τα εδάφη που κατείχε η Οθωμανική Αυτοκρατορία στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος ανάμεσα στους τέσσερις σύμμαχους βαλκανικούς λαούς και τους Τούρκους ξέσπασε τον Οκτώβριο του 1912. Η Ελλάδα είχε φροντίσει έγκαιρα να οργανώσει και να εξοπλίσει τα στρατεύματά της, εκπαιδεύοντας τους στρατιώτες και παραγγέλλοντας νέα πυροβόλα, τουφέκια καθώς και πυρομαχικά.

Ο ελληνικός στρατός, που ενισχύθηκε με αρκετούς εθελοντές Έλληνες και Φιλέλληνες, με αρχιστράτηγο τον διάδοχο του θρόνου Κωνσταντίνο, κινήθηκε προς δύο κατευθύνσεις: προς την Ήπειρο και τη Μακεδονία. Με συντονισμένες και αιφνιδιαστικές κινήσεις τα ελληνικά στρατεύματα απελευθέρωσαν την Ελασσόνα και τη Δεσκάτη, ενώ μετά τη μάχη στο Σαραντάπορο μπήκαν στην Κοζάνη σε λιγότερο από μία εβδομάδα από την κήρυξη του πολέμου.

Για να μην καταλάβουν οι Βούλγαροι τη Θεσσαλονίκη, ο ελληνικός στρατός, με εντολή του πρωθυπουργού Βενιζέλου, στράφηκε αμέσως προς την πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης κρίθηκε σε αποφασιστική μάχη στα Γιαννιτσά (19-20 Οκτωβρίου 1912), η οποία έληξε με νίκη των Ελλήνων. Αργά το βράδυ της 26ης Οκτωβρίου 1912 ο Οθωμανός διοικητής της πόλης Χασάν Ταχσίν Πασάς υπέγραψε το Πρωτόκολλο παράδοσης της Θεσσαλονίκης στους Έλληνες. Δύο μέρες αργότερα ο διάδοχος Κωνσταντίνος και τμήματα του ελληνικού στρατού μπήκαν στην πόλη και έγιναν δεκτοί με ενθουσιασμό.

Αλλά και στην περιοχή της Ηπείρου οι Έλληνες στρατιώτες απελευθέρωσαν σημαντικές πόλεις, όπως τα Ιωάννινα και προχώρησαν προς τη Βόρεια Ήπειρο. Ταυτόχρονα ο στόλος, με αρχηγό το ναύαρχο Κουντουριώτη, κατάφερε να εμποδίσει τη μεταφορά τουρκικών στρατευμάτων από τη Μικρά Ασία και απελευθέρωσε πολλά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

Τον Μάιο του 1913 ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος τερμα-

τίστηκε με συνθήκη που υπογράφηκε στο Λονδίνο, ύστερα από μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων. Η Τουρκία είχε νικηθεί και αποχώρησε οριστικά από τα Βαλκάνια. Παραιτήθηκε επίσης από τα δικαιώματά της στην Κρήτη.

Όμως η ρύθμιση των συνόρων ανάμεσα στα βαλκανικά κράτη προκάλεσε τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο, τον Ιούνιο του 1913. Η Βουλγαρία δεν έμεινε ικανοποιημένη από τα εδάφη που κέρδισε, γι' αυτό ήρθε σε σύγκρουση με τους πρώην συμμάχους της, την Ελλάδα και τη Σερβία. Ο ελληνικός στρατός κέρδισε σημαντικές νίκες και κατέλαβε την υπόλοιπη Κεντρική καθώς και την Ανατολική Μακεδονία. Ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος έληξε το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου με ήττα της Βουλγαρίας.

Τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα καθορίστηκαν με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου. Ολόκληρη η Ανατολική Μακεδονία δόθηκε στην Ελλάδα ενώ οι Βούλγαροι κράτησαν τη Δυτική Θράκη. Η Βόρεια Ήπειρος, με την επιμονή των Μεγάλων Δυνάμεων, παραχωρήθηκε στην Αλβανία, που τότε δημιουργήθηκε ως κράτος.

Μετά τους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους το ελληνικό κράτος διπλασίασε σχεδόν την έκτασή του, περικλείοντας στα σύνορά του πολλές από τις αλύτρωτες περιοχές (Ήπειρο, Μακεδονία, Κρήτη και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου). Αλλά και ο πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε θεαματικά. Οι συντονισμένες προσπάθειες και η συνεργασία του πρωθυπουργού Βενιζέλου με τον αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο είχαν καρποφορήσει.

Γλωσσάρι

Συνθήκη του Βουκουρεστίου: Υπογράφηκε τον Αύγουστο του 1913, για να καθορίσει τα νέα σύνορα των Βαλκανικών κρατών.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης

«Η σημαία μας πρωτοϋψώθηκε στο Λευκό Πύργο εκείνη την ημέρα το πρωί, την ώρα ακριβώς που έρχονταν απ' τον παραλιακό δρόμο η παρέλασις της νίκης. Τα κανόνια στημένα εκεί κοντά, χαιρετούσαν με πυροβολισμούς, τα καράβια στο λιμάνι σφύριζαν όλα μαζί και έφιπποι προπορεύονταν του στρατού ο βασιλεύς Γεώργιος, ο Διάδοχος και το Επιτελείο. Ο κόσμος που είχε ξεχυθή στους δρόμους ζητω κραύγαζε έξαλλος και πολλά μάτια δάκρυσαν από συγκίνησι».

Αλέξανδρου Δ. Ζάννα, «Ο Μακεδονικός Αγών. Αναμνήσεις», Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (επιμ.), Ο Μακεδονικός Αγώνας. Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 163.

2. Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων

«Η άλωσις των Ιωαννίνων προεκάλεσεν έκρηξιν ενθουσιασμού εις ολόκληρον την Ελλάδα. Η επί τόσους μηνάς παραταθείσα σκληρά εκείνη εκστρατεία και η φήμη περί του απορθήτου του Μπιζανίου, εκράτουν εν αγωνία και ανησυχία την ψυχήν του Λαού. Η πόλις των Ιωαννίνων εξ άλλου ήτο εξαιρετικώς συνδεδεμένη με ωραίους θρύλους και παραδόσεις προς την μακράν ιστορίαν της Φυλής. Ήτο φυσικόν συνεπώς η είδησις της αλώσεως να δημιουργήση καθ' άπασαν την χώραν την φρενίτιδα χαράς και ενθουσιασμού, ήτις παρετηρήθη τας ημέρας εκείνας».

Θεόδωρος Πάγκαλος, Τα απομνημονεύματα μου 1897-1947. Η ταραχώδης περίοδος της τελευταίας πεντηκονταετίας, τόμ. 1 (1897-1913), Αθήνα 1950, σ. 275.

👁 Ματιά στο παρελθόν

Τα δικαιώματα των γυναικών

Το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών έχει τις ρίζες του στον 19ο αιώνα. Οι σουφραζέτες, όπως ονομάστηκαν οι γυναίκες που διεκδικούσαν δυναμικά το δικαίωμα να ψηφίζουν, δραστηριοποιήθηκαν σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα

όμως στη Βρετανία. Η δράση τους κορυφώθηκε το 1912 αλλά συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια. Μετά την απόφαση των σουφραζετών κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο να αναστείλουν προσωρινά τον αγώνα τους για χάρη της εθνικής ενότητας, η βρετανική Κυβέρνηση το 1918 παραχώρησε τελικά το δικαίωμα ψήφου σε όλες τις γυναίκες που είχαν συμπληρώσει το 30^ο έτος της ηλικίας τους. Ήταν η ευτυχής κατάληξη ενός συνεπούς και δίκαιου αγώνα. Στην Ελλάδα το ζήτημα της ψήφου όλων των γυναικών λύθηκε με το Σύνταγμα του 1952.

1

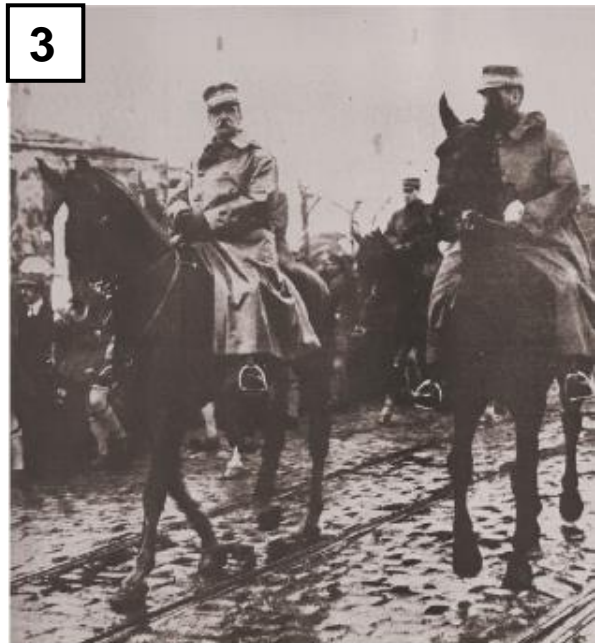
◀ Η κήρυξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου, όπως αποτύπωσε στο πρωτοσέλιδο της ελληνικής εφημερίδας Σκριπ

2

▶ Χασάν Ταχσίν Πασάς υπογράφει την παράδοση της Θεσσαλονίκης, υδατογραφία, συλλογή Δημοτικής Πινακοθήκης Θεσσαλονίκης

3

▶ Η είσοδος του βασιλιά Γεωργίου Α' και του διαδόχου Κωνσταντίνου στη Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

- Εδαφικά κέρδη Ελλάδας σε βάρος της Τουρκίας
- Εδαφικά κέρδη Σερβίας σε βάρος της Τουρκίας
- Εδαφικά κέρδη Μαυροβουνίου σε βάρος της Τουρκίας
- Εδαφικά κέρδη Βουλγαρίας σε βάρος της Τουρκίας
- Εδαφικά κέρδη Ρουμανίας σε βάρος της Βουλγαρίας
- Το νέο αλβανικό κράτος
- Νησιά υπό ιταλική κατοχή

▲ Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια αμέσως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους

5

◀ Σκηνή νοσοκομείου, Θεσσαλονίκη 1912, Εθνικό Ιστορικό

6

▶ Σκηνή από την πολιορκία των Ιωαννίνων
Ιωάννινα, Χάνι Εμίν
Αγά

7

▲ Πανηγυρική είσοδος στρατιωτικών οχημάτων στα Ιωάννινα

8

◀ Ο ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στη Μυτιλήνη

Ερωτήματα

- Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;
- Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;

Κεφάλαιο 4

Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Το 1914 ξέσπασε στην Ευρώπη ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα, αφού οδηγήθηκε σε διχασμό λόγω της σύγκρουσης του πρωθυπουργού Βενιζέλου με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, μπήκε τελικά στον πόλεμο στα μέσα το 1917. Το τέλος του βρήκε τη χώρα στην πλευρά των νικητών.

▲ Ελληνικό στρατιωτικό σώμα παρελαύνει κάτω από την Αψίδα του θριάμβου στο Παρίσι στις 14 Ιουλίου 1919, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

1914: Ξεσπά ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

Μάιος 1916: Βούλγαροι και Γερμανοί εισβάλλουν στην Ανατολική Μακεδονία

Ιούνιος 1917: Η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο

1919: Συνθήκη Παρισίων Επίσημο τέλος του Α' Παγκόσμιου Πολέμου

Η Ελλάδα το 1913 διπλασίασε σχεδόν τα εδάφη της αλλά και τον πληθυσμό της. Δημιουργήθηκαν όμως νέα προβλήματα, καθώς τα εκτεταμένα σύνορα της χώρας ήταν δύσκολο να φυλαχθούν αποτελεσματικά, το οδικό δίκτυο ήταν περιορισμένο και δυσκόλευε τη μετακίνηση των στρατιωτών στη Μακεδονία ενώ και οι αποθήκες πολεμικού υλικού δεν επαρκούσαν.

Αλλά και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου δεν είχαν ακόμη κατοχυρωθεί στην Ελλάδα ούτε είχαν οριστεί τα σύνορα της Αλβανίας, για την οποία ενδιαφερόταν κυρίως η Ιταλία. Κύριος αντίπαλος της χώρας μας λογίζονταν η ηττημένη Βουλγαρία, γι' αυτό στα ελληνο-βουλγαρικά σύνορα ο στρατός άρχισε να κατασκευάζει οχυρά.

Στις αρχές του 20ού αιώνα αυξήθηκε ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις. Τα οικονομικά συμφέροντα της Γερμανίας την έφεραν αντιμέτωπη με άλλες χώρες, όπως η Αγγλία και η Γαλλία. Ο έλεγχος του διεθνούς εμπορίου και η κυριαρχία στα Βαλκάνια

ήταν δύο από τις αιτίες που οδήγησαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, το καλοκαίρι του 1914. Η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία και αρχικά η Ιταλία συμμάχησαν και αποτέλεσαν τις Κεντρικές Δυνάμεις. Από την άλλη πλευρά, στις δυνάμεις της Αντάντ (Εγκάρδια Συνεννόηση) ανήκαν η Αγγλία, η Γαλλία, η Ρωσία, κατόπιν η Ιταλία και από το 1917 οι ΗΠΑ.

Από τα βαλκανικά κράτη, η Τουρκία και η Βουλγαρία εντάχθηκαν στις Κεντρικές Δυνάμεις ενώ η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία προσχώρησαν στις δυνάμεις της Αντάντ. Στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν δύο απόψεις. Ο πρωθυπουργός της χώρας Ελευθέριος Βενιζέλος, πιστεύοντας στην τελική νίκη των Συμμάχων, υποστήριζε τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Αντίθετα, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος θεωρούσε ότι η Ελλάδα έπρεπε να κρατήσει ουδετερότητα, η οποία όμως ευνοούσε περισσότερο τις Κεντρικές Δυνάμεις. Η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων παραιτήθηκε και η χώρα διχάστηκε. Ήταν η εποχή που ονομάστηκε «Εθνικός Διχασμός».

Το φθινόπωρο του 1915 συμμαχικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη Θεσσαλονίκη. Επίσης, το Μάιο του 1916 οι Γερμανοί και οι σύμμαχοι τους Βούλγαροι εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία. Τότε πολιτικοί του κόμματος των Φιλελευθέρων καθώς και αρκετοί απογοητευμένοι αξιωματικοί και στρατιώτες επαναστάτησαν και στη Θεσσαλονίκη ανέλαβε την εξουσία η βενιζελική «Επιτροπή Εθνικής Άμυνας». Οι αγγλικές και οι γαλλικές πιέσεις προς την κυβέρνηση των Αθηνών να εγκαταλείψει την ουδετερότητα εντάθηκαν. Τελικά ο βασιλιάς εκθρονίστηκε και εγκατέλειψε τη χώρα. Η Ελλάδα πέρασε το 1917 επίσημα στο στρατόπεδο των Συμμάχων.

Ακολούθησαν σκληρές μάχες εναντίον των Γερμανών και των Βουλγάρων, στις οποίες συμμετείχαν και

Έλληνες στρατιώτες. Οι Κεντρικές Δυνάμεις ηττήθηκαν και συνθηκολόγησαν το 1918. Η Γερμανία υποχρεώθηκε να πληρώσει αποζημιώσεις, ενώ έχασε και πολλά εδάφη. Μετά τη λήξη του πολέμου η Ελλάδα είχε σημαντικά οφέλη: Με τη Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) κατοχύρωσε τα νησιά του Αιγαίου, με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα, κέρδισε τη Δυτική και την Ανατολική Θράκη (εκτός από την Κωνσταντινούπολη) και ανέλαβε για πέντε χρόνια τη διοίκηση στην περιοχή της Σμύρνης.

Γλωσσάρι

Ουδετερότητα: Όταν κανείς κρατά ίσες αποστάσεις και αποφεύγει να πάρει ξεκάθαρα θέση.

Επιτροπή Εθνικής Άμυνας: Ομάδα οπαδών του Βενιζέλου, που σχηματίστηκε στη Θεσσαλονίκη με σκοπό να εργαστεί για την είσοδο της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ.

Συνθηκολογώ: Παραδίδομαι μετά την υπογραφή συνθήκης.

Συνθήκη των Σεβρών: Υπογράφηκε το καλοκαίρι του 1920 στην πόλη Σεβρ της Γαλλίας ανάμεσα στην ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία και στις συμμαχικές δυνάμεις. Η συνθήκη αυτή τελικά δεν εφαρμόστηκε, καθώς αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη της Λωζάννης (Ιούλιος 1923).

Σμύρνη: Πόλη στα παράλια της Μικράς Ασίας, με πολύ-άριθμο τότε ελληνικό πληθυσμό.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Το κίνημα της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη
«Στη Μακεδονία έλαχε ο ευγενής κλήρος να αναστήσει το έθνος. Η Μακεδονία καλεί σε εξέγερση το Πανελλήνιο... Εναντίον των εχθρών υψώνουμε σήμερα τη σημαία μας. Εναντίον αυτών και εκείνων που θα θελήσουν να παρεμβάλλουν εμπόδια στο δρόμο μας για τη σωτη-

ρία της πατρίδας μας που κινδυνεύει...».

Απόσπασμα από δημοσίευμα της εφημερίδας Μακεδονία, 18 Αυγούστου 1916, σ. 2.

(απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Πορεία στο Μέτωπο

«Πορπατούσαμε πάντα. Φαίνεται πως μπήκαμε πια στην επικίνδυνη ζώνη. Τ' αεροπλάνα των οχτρών μας κατασκοπεύουν απ' τον ουρανό. Μας παραφυλάγουν σα γεράκια. Οι σχηματισμοί και τα Συντάγματα της Μεραρχίας προχωρούσαν ολοένα πιο μέσα στη Μακεδονία, προς το Μέτωπο. Πορείες σκληρές ολονύχτιες. Με το σούρουπο ξεκινούσαμε φορτωμένοι και σα γλυκοχάραζε πια τσαντηρώναμε μέσα στις χωσιές, κάτου από δασωμένα θάμνα, σε κρυφές βουνίσσιες αγκαλιές, μέσα σε λαγκαδιές κρυμμένες. Σκεπάζαμε και τ' αντίσκηνα με χλωρά κλαδιά, να μη μας βλέπουν τ' αεροπλάνα».

Στρατής Μυριβήλης, Η ζωή εν τάφω, β' έκδοση (1930), Αθήνα, χχ., σ. 73.

👁 Ματιά στο παρελθόν Η Οκτωβριανή Επανάσταση

Στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου εκδηλώθηκε και η Ρωσική ή αλλιώς Οκτωβριανή Επανάσταση, που επέβαλε στη χώρα κομμουνιστικό

καθεστώς, υπό την ηγεσία του Βλαντιμίρ Λένιν. Τη νύχτα της 25ης Οκτωβρίου 1917 Ρώσοι επαναστάτες, οι Μπολσεβίκοι, κατέλαβαν τα χειμερινά ανάκτορα στην Αγία Πετρούπολη. Ήταν το τέλος της αυτοκρατορικής εποχής και η αφετηρία της δημιουργίας της Σοβιετικής Ένωσης των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

▲ Η Ελλάδα μετά τις συνθήκες Νεϊγύ και Σεβρών

3

▲ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο ναύαρχος Πάυλος Κουντουριώτης επιθεωρούν ελληνικές στρατιωτικές μονάδες το καλοκαίρι του 1918, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

4

◀ Ο πόλεμος των χαρακωμάτων υπήρξε το χαρακτηριστικό γνώρισμα των συγκρούσεων κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

5

◀ Γελοιογραφία που απεικονίζει τις συγκρούσεις και τις αντιπαράθεσεις των ευρωπαϊκών χωρών την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου

6

▲ Το Συνέδριο της Ειρήνης, που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι το 1919, τερμάτισε τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

👉 Ερωτήματα

- Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;
- Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;

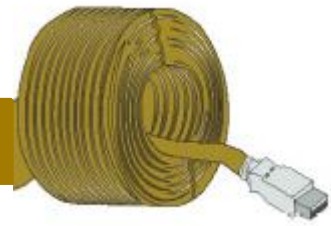
Κεφάλαιο 5

Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα, ως νικήτρια χώρα, απέστειλε στρατό στη Μικρά Ασία. Το όνειρο της απελευθέρωσης των αλύτρωτων αδελφών της περιοχής φάνηκε προς στιγμή να πραγματοποιείται. Όμως σύντομα οι ελπίδες διαψεύσθηκαν. Στα τέλη Αυγούστου του 1922 τα τουρκικά στρατεύματα νίκησαν οριστικά τον ελληνικό στρατό. Η ήττα του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος είχε ως συνέπεια την καταστροφή του μικρασιατικού ελληνισμού και τον ξεριζωμό του από τις εστίες του, την αποκαλούμενη **Μικρασιατική Καταστροφή**.

▲ Η Σμύρνη καίγεται, οι χριστιανοί κάτοικοι της προσπαθούν απεγνωσμένα να σωθούν, ενώ οι ναύτες των συμμαχικών δυνάμεων παρακολουθούν αμέτοχοι

Μάιος 1919 Αύγουστος 1920 Νοέμβριος 1920 Αύγουστος 1913

Μάιος 1919: Ο ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στη Σμύρνη

Αύγουστος 1920: Υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών

Νοέμβριος 1920: Ο Βενιζέλος χάνει τις εκλογές

Αύγουστος 1913: Καταστροφή Σμύρνης Μικρασιατική

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920), που τερμάτισε τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, δημιουργήθηκε μία περιορισμένη εδαφικά Τουρκία, καθώς οι νικήτριες δυνάμεις της Αντάντ διεκδικούσαν περιοχές της: η Βρετανία τα στενά του Βοσπόρου και την Κωνσταντινούπολη, η Ιταλία την Αττάλεια, η Γαλλία την Κιλικία και η Ελλάδα την περιοχή της Σμύρνης, όπου κατοικούσαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες. Από τις 2 Μαΐου του 1919 είχαν αποβιβάσει στο λιμάνι της Σμύρνης ελληνικά στρατεύματα, αναλαμβάνοντας τη διοίκησή της για πέντε χρόνια. Αμέσως μετά, οι κάτοικοι της θα αποφάσιζαν αν θα ενωνόταν με την Ελλάδα.

Ο ελληνικός στρατός ήρθε αμέσως στην Πέργαμο και στο Αϊδίνι σε σύγκρουση με Τούρκους στρατιώτες και αντάρτες. Οι επιτιθέμενοι εξορμούσαν από την ενδοχώρα είτε από εδάφη που κατείχαν οι Ιταλοί. Προκειμένου να προστατευθούν οι ελληνικοί πληθυσμοί και να

αντιμετωπιστούν οι τουρκικές επιθέσεις, η γραμμή κατοχής αποφασίστηκε να επεκταθεί. Προκρίθηκε, λοιπόν, από το ελληνικό Στρατηγείο η κατάληψη των σημαντικών κέντρων Αφιόν Καραχισάρ και Εσκή Σεχिर, που απείχαν περισσότερο από 300 χιλιόμετρα από τη βάση της Σμύρνης. Αυτό σήμαινε τη δημιουργία ενός εκτεταμένου μετώπου επιχειρήσεων με τεράστιες δυσκολίες στον ανεφοδιασμό, χωρίς χάρτες ακριβείας και με τους Τούρκους να υπερτερούν σε ιππικό και πυροβολικό.

Το Νοέμβριο του 1920 ο Βενιζέλος έχασε τις εκλογές. Την εξουσία ανέλαβαν οι πολιτικοί του αντίπαλοι, οι οποίοι επανέφεραν στο θρόνο το βασιλιά Κωνσταντίνο, προκαλώντας με την ενέργειά τους αυτή τη δυσάρεσκια των Άγγλων και των Γάλλων. Επίσης συνέχισαν τον πόλεμο, αντικαθιστώντας την ηγεσία του στρατεύματος.

Οι όροι της Συνθήκης των Σεβρών προκάλεσαν την αντίδραση των Τούρκων. Στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους οπαδούς του Σουλτάνου κι εκείνους του αξιωματικού Μουσταφά Κεμάλ. Ο Κεμάλ, διατηρώντας επαφές με τους Ιταλούς και τους Γάλλους, από τα λιμάνια των οποίων προμηθευόταν όπλα και πυρομαχικά, οργάνωσε αντίσταση εναντίον του ελληνικού στρατού. Η κατάσταση στη Μικρά Ασία σταδιακά άλλαζε, καθώς οι περισσότεροι Σύμμαχοι άρχισαν να εγκαταλείπουν τα εδάφη που κατείχαν. Αλλά και οι Σοβιετικοί άρχισαν να υποστηρίζουν τον Κεμάλ.

Παρά τις αντίξοες συνθήκες, τα ελληνικά στρατεύματα προχώρησαν νικηφόρα στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας και στη διάρκεια του 1921 κατέλαβαν τους δύο στρατηγικούς στόχους που είχαν θέσει. Αλλά οι Τούρκοι του Κεμάλ υποχώρησαν κι άλλο και οχυρώθηκαν στην περιοχή της Άγκυρας. Η ανάγκη καταδίωξης και

οριστικής εξολόθρευσής τους ανάγκασε τον ελληνικό στρατό να περάσει τον ποταμό Σαγγάριο και την Αλμυρά έρημο. Ο εφοδιασμός έγινε δύσκολος και ο στρατός ήταν ταλαιπωρημένος από τους συνεχείς πολέμους. Έτσι, τον Αύγουστο του 1921 οπισθοχώρησε και οχυρώθηκε σε μία αμυντική γραμμή (Εσκή Σεχίρ – Κιουτάχεια - Αφιόν Καραχισάρ).

Ένα χρόνο μετά, τον Αύγουστο του 1922, οι Τούρκοι του Κεμάλ επιτέθηκαν στις εξασθενημένες ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις. Η αμυντική γραμμή έσπασε και ο ελληνικός στρατός αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Τον ακολούθησαν χιλιάδες Έλληνες, φοβούμενοι τα τουρκικά αντίποινα. Στα τέλη Αυγούστου οι Τούρκοι μπήκαν στη Σμύρνη, πυρπόλησαν την ελληνική και την αρμενική συνοικία της πόλης, ενώ ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος παραδόθηκε στο μουσουλμανικό πλήθος και θανατώθηκε. Σκηνές ανείπωτου πόνου εκτυλίχθηκαν στο λιμάνι, με πρωταγωνιστές πλήθος πρόσφυγες που αγωνίζονταν να μπουν στα πλοία για να σωθούν. Σφαγές χριστιανών και λεηλασίες ολοκλήρωσαν την κατάστροφη. Ήταν το δραματικό τέλος της μακραίωνης ελληνικής παρουσίας στην περιοχή.

Γλωσσάρι

Τουρκία: Έτσι ονομάζεται το κράτος που σχηματίστηκε μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πρωτεύουσά του είναι η Άγκυρα.

Κεμάλ Ατατουρκ: Τούρκος στρατιωτικός και πολιτικός, ηγέτης του κινήματος των Νεοτούρκων και μετέπειτα Πρόεδρος του τουρκικού κράτους. Ο Κεμάλ Ατατουρκ θεωρείται ο δημιουργός της σύγχρονης Τουρκίας.

Αντίξοος: Δύσκολος, δυσμενής.

Σαγγάριος: Ποταμός στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, που βρίσκεται κοντά στην Άγκυρα.

Αλμυρά έρημος: Έρημος που βρίσκεται στην Κεντρική Μικρά Ασία.

 👉 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Διάγγελμα του Ελευθερίου Βενιζέλου προς το λαό της Σμύρνης με αφορμή την αποβίβαση του ελληνικού στρατού, Μάιος 1919

«Η κατάλληλη στιγμή έφτασε. Η Ελλάδα κλήθηκε από το Συνέδριο της Ειρήνης να καταλάβει τη Σμύρνη για να εξασφαλίσει την τάξη. Οι ομογενείς καταλαβαίνουν ότι η απόφαση αυτή πάρθηκε γιατί στη συνείδηση αυτών που διήυθναν το Συνέδριο είναι αποφασισμένη η ένωση της Σμύρνης με την Ελλάδα. Έχοντας διατελέσει μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους υπόδουλος κάτω από τον ίδιο σκληρότατο ζυγό, γνωρίζω ποια αισθήματα χαράς θα πλημμυρίσουν σήμερα τις ψυχές των Ελλήνων της Μικρασίας. Την έκφραση των αισθημάτων αυτών δε σκοπεύω, βεβαίως, να παρεμποδίσω. Αλλά είμαι βέβαιος ότι η έκφραση αυτή δε θα λάβει κανένα χαρακτήρα ούτε εχθρικότητας, ούτε υπεροψίας απέναντι στους σύνοικους πληθυσμούς». (απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Οι Τούρκοι μπαίνουν στη Σμύρνη

«Γύρω στις 11 το πρωί της 9ης Σεπτεμβρίου του 1922 άκουσα από το δρόμο ουρλιαχτά τρομοκρατημένων ανθρώπων. Βγήκα στην εξώπορτα του προξενείου και είδα ένα πλήθος πανικόβλητων κατοίκων της πόλης να τρέχουν αλαφιασμένοι προς το προξενείο για να ζητήσουν άσυλο. Τους σταμάτησαν οι ναύτες που φρουρούσαν το οίκημα, αλλά ο κόσμος συνέχιζε να φωνάζει υστερικά. Έριξα μια ματιά από την ταρατσα του κτιρίου που είχε θέασε όλη την προκυμαία και διαπίστωσα την αιτία που είχε προκαλέσει τον πανικό: ήταν το τουρκικό ιππικό».

Τζορτζ Χόρτον, Αναφορικά με την Τουρκία, Αθήνα 1992, σ. 146.

👁️ Ματιά στο παρελθόν

Γενοκτονίες των λαών

Η είσοδος του 20ού αιώνα συνοδεύτηκε από έξαρση του εθνικισμού σε όλες τις βαλκανικές χώρες. Οι μειονότητες θεωρήθηκαν απειλή για την εθνική ομοιογένεια και επιδιώχθηκε είτε να αφομοιωθούν είτε εναλλακτικά να εκδιωχθούν ή να εξαλειφθούν. Με άξονα αυτή τη γενική αρχή κινήθηκαν όλα σχεδόν τα βαλκανικά κράτη.

Ιδιαίτερα όμως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι διώξεις εναντίον των μειονοτικών ομάδων πήραν δραματικό χαρακτήρα. Προηγήθηκε η γενοκτονία των Αρμενίων. Ακολούθησαν σφαγή και ο συστηματικός διωγμός των Ελλήνων του Πόντου και της Δυτικής Μικράς Ασίας την περίοδο 1914-1922, που προσέλαβαν τις διαστάσεις γενοκτονίας. Στις φωτογραφίες εικονίζονται Χριστιανοί της Μικράς Ασίας

να παίρνουν το δρόμο για τα περίφημα «Τάγματα Εργασίας» (αμελέτ ταμπουρού). Οι περισσότεροι πέθαναν εκεί κάτω από ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες.

Ο Αυστριακός υπουργός των Εξωτερικών προς το «Η πολιτική των Τούρκων είναι μέσω μιας γενικευμένης καταδίωξης του ελληνικού στοιχείου, να εξοντώσει τους Έλληνες ως εχθρούς του κράτους, όπως πριν τους Αρμενίους. Οι Τούρκοι εφαρμόζουν τακτική εκτόπισης των πληθυσμών, δίχως διάκριση και δυνατότητα επιβίωσης, απ' τις ακτές στο εσωτερικό της χώρας, ώστε οι εκτοπιζόμενοι να είναι εκτεθειμένοι στην αθλιότητα και τον θάνατο από πείνα. Τα εγκαταλειπόμενα σπίτια των εξοριζομένων λεηλατούνται από τα τουρκικά τάγματα τιμωρίας ή καίονται και καταστρέφονται. Και όλα τα άλλα μέτρα, τα οποία εις τους διωγμούς των Αρμενίων ευρίσκοντο εις ημερήσιαν διάταξιν, επαναλαμβάνονται τώρα εναντίον των Ελλήνων».

Πολύχρονης Κ. Ενεπεκίδης, Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου (1908-1918), Αθήνα 1962, σ. 11.

Μαρτυρία του Τούρκου αξιωματικού Μεχμέτ Ρεούφ Εφέντη

«Γεγονότα Μερζιφούντος: Όταν οι Εθνικές Δυνάμεις υποχωρούσαν κατά τις μάχες του Σαγγαρίου, επειδή είχαν μεγάλη ανάγκη τη δύναμη του Οσμάν αγά, η Επιτροπεία της Εθνικής Άμυνας τον διέταξε να σπεύσει να συμμετάσχει στις μάχες του Σαγγαρίου. Ο Οσμάν αγάς, λαμβάνοντας τη διαταγή αυτή, αναχώρησε για να μεταβεί στην Άγκυρα μέσω Σαμψούντος. Μόλις έφτασε στη Σαμψούντα, οι Έλληνες κάτοικοι της πόλης υπέστησαν και δεύτερη σφαγή. Μετά από τρεις ημέρες γύρω στις 8.00 το απόγευμα (ευρωπαϊκή) ώρα η Μερζιφούς πολιορκείται τελείως. Συλλαμβάνεται ο Καϊμακάμης και οι

Διοικητές της Χωροφυλακής για να μην εναντιωθούν στις ενέργειες του Οσμάν αγά και έτσι η ζωή, η τιμή και η περιουσία των κατοίκων της Μερζιφούντος μένει στα χέρια των συμμοριτών αυτών. Μέσα σε τέσσερις-πέντε ημέρες όλοι οι Έλληνες κάτοικοι, χωρίς να εξαιρούνται ούτε αυτά τα μικρά παιδιά, σφάζονται ολοκληρωτικά και λεηλατούνται κα δημεύονται όλα τα αντικείμενα και τα ζώα τους. Μέσα στην ταραχή αυτή οι συμμορίτες βάζουν φωτιά και πυρπολούν τελείως τις Ελληνικές συνοικίες».

(απόδοση στα νέα ελληνικά)

Κωνσταντίνος Φωτιάδης, Η γενοκτονία των Ελλήνων τον Πόντου, Αθήνα 2004, σ. 532.

◀ Έλληνες στρατιώτες παρελαύνουν στην προκυμαία της Σμύρνης

▲ Η πορεία του ελληνικού στρατού

◀ **Ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις προχωρούν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό**

3

▲ Έλληνες στρατιώτες εισέρχονται στην πόλη Ουσάκ της Μικράς Ασίας

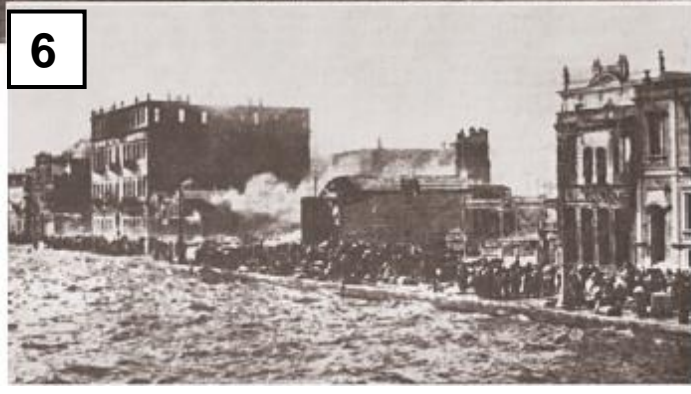

4

▲ Ο Μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρυσανθος Φιλιππίδης

5

6

◀ ▲ Η Σμύρνη καίγεται

Το ολοκαύτωμα της
Σμύρνης

8

Εσφάγησαν
εις την
Σμύρνη άνω
των 100
χιλιάδων
χριστιανών

7

9

Άγρια σφαγαί
των χριστιανων
εν Σμύρνη υπό
των κεμαλικών

▲ Η καταστροφή της Σμύρνης, όπως αποτυπώθηκε σε δημοσιεύματα ελληνικών εφημερίδων της εποχής

👉 Ερωτήματα

- Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;
- Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.

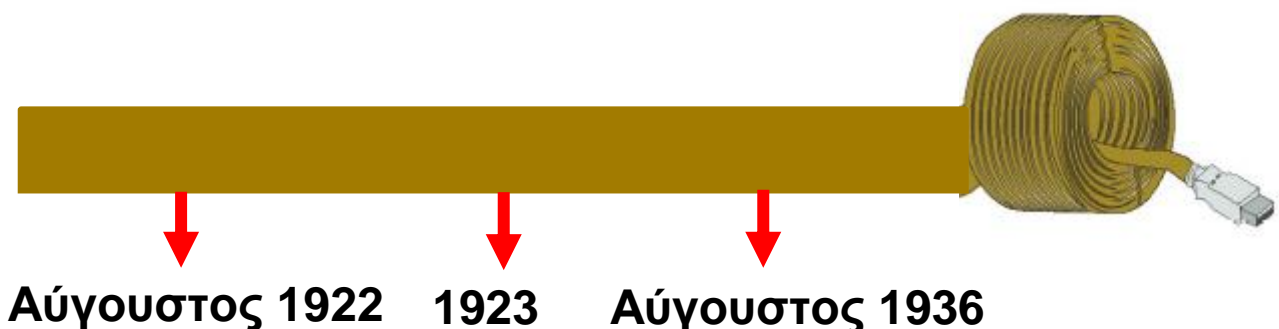
Κεφάλαιο 6

Ο Μεσοπόλεμος

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες έφτασαν στην Ελλάδα. Η ανακούφιση και η εγκατάστασή τους ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπισε η χώρα την περίοδο του Μεσοπολέμου. Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο στην Ελλάδα επικρατούσε πολιτική και κοινωνική αναταραχή.

▲ Σεπτέμβριος του 1922. Τμήματα του ελληνικού στρατού εισέρχονται στην Αθήνα

Αύγουστος 1922: Μικρασιατική Καταστροφή
1923: Συνθήκη της Λωζάννης
Αύγουστος 1936: Δικτατορία Μεταξά

Η Μικρασιατική Καταστροφή επισφραγίστηκε με τη Συνθήκη της Λωζάννης, το 1923. Η Ελλάδα απόσύρθηκε από την Ανατολική Θράκη τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο και την περιοχή της Σμύρνης, ενώ τα Δωδεκάνησα παρέμειναν στην Ιταλία. Ταυτόχρονα αποφασίστηκε η ανταλλαγή των πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία με βάση το θρήσκευμα. Δε μετακινήθηκαν μόνο οι Χριστιανοί Έλληνες που ζούσαν στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Την άνοιξη του 1924 ανακηρύχθηκε από τη Βουλή και στη συνέχεια επικυρώθηκε με δημοψήφισμα η αβασίλευτη Δημοκρατία. Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου υπήρξε ο πρώτος πρωθυπουργός της αβασίλευτης Δημοκρατίας.

Η Ελλάδα, κλονισμένη από τη στρατιωτική ήττα, διχασμένη πολιτικά και έχοντας οικονομικές δυσκολίες, δέχτηκε περισσότερο από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, τον Πόντο και τη Μικρά Ασία. Αυτοί ήρθαν να προστεθούν στους 100.000 περίπου, που είχαν εγκαταλείψει τη Βουλγαρία και τη Σοβιετική Ένωση, όπου είχαν κυριαρχήσει οι Μπολσεβίκοι.

Στο διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους (Μεσοπόλεμος), το ελληνικό κράτος είχε να αντιμετωπίσει πολλά και μεγάλα προβλήματα, τα οποία αυξήθηκαν μετά τη διεθνή οικονομική κρίση του 1929. Κύριο μέλημα ήταν να βρεθεί στέγη και απασχόληση για τους Έλληνες πρόσφυγες.

Η πλειονότητα των προσφύγων εγκαταστάθηκε κυρίως στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, ενισχύ-

οντας το ελληνικό στοιχείο των περιοχών αυτών. Οι πρόσφυγες έμεναν προσωρινά σε καταυλισμούς, ενώ αργότερα δημιουργήθηκαν οικισμοί για τη στέγασή τους. Η παρουσία των προσφύγων στο ελληνικό κράτος τόνωσε τόσο τον πληθυσμό των πόλεων όσο και τον αγροτικό πληθυσμό, συμβάλλοντας σημαντικά στην οικονομική και την πνευματική ανάπτυξη της χώρας.

Κατά τον Μεσοπόλεμο η Ελλάδα ταλανιζόταν από εσωτερική πολιτική αστάθεια. Τα πολιτικά κόμματα εναλλάσσονταν συχνά στην εξουσία, ενώ δεν έλειψαν και τα πραξικοπήματα που οργάνωναν αξιωματικοί του στρατού. Με την άνοδο του φασιστικού κόμματος στην Ιταλία και του ναζιστικού κόμματος στη Γερμανία φάνηκαν και πάλι τα σύννεφα του πολέμου πάνω από την Ευρώπη. Καθώς τα πολιτικά κόμματα έριζαν μεταξύ τους και στη χώρα επικρατούσε κοινωνική αναταραχή που εκφραζόταν με πορείες, διαδηλώσεις και απεργίες, ανέλαβε την εξουσία ο υπουργός των Στρατιωτικών Ιωάννης Μεταξάς.

Στις 4 Αυγούστου του 1936 ο Μεταξάς, στον οποίο είχε αναθέσει την πρωθυπουργία ο βασιλιάς Γεώργιος Β', διέλυσε τη Βουλή και επέβαλε δικτατορία. Ο Μεταξάς άσκησε διώξεις εναντίον των πολιτικών του αντιπάλων και προσπάθησε, χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, να προσεγγίσει τους αγρότες και τους εργάτες με διάφορα κοινωνικά μέτρα. Ως έμπειρος στρατιωτικός, φρόντισε να προετοιμάσει τη χώρα για τον πόλεμο που ερχόταν. Παράλληλα, ενώ επικαλούνταν την ουδετερότητα, ακολούθησε σταθερή πολιτική φιλίας με τη Βρετανία, τη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη της εποχής.

Γλωσσάρι

Ανταλλαγή πληθυσμών: Η παράλληλη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο τους, μετά από διεθνή συμφωνία.

Πρόσφυγες: Άνθρωποι που υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να καταφύγουν σε άλλες χώρες ή περιοχές.

Καταυλισμοί: Πρόχειρη και προσωρινή διαμονή σε σκηνές.

Οικισμοί: Μόνιμες εγκαταστάσεις κατοίκων.

Ταλανίζομαι: Ταλαιπωρούμαι.

Πραξικόπημα: Δυναμική πολιτική ή στρατιωτική ενέργεια, που στοχεύει στην κατάλυση του Συντάγματος μιας χώρας.

Φασιστικό κόμμα: Το κόμμα που ίδρυσε το 1921 στην Ιταλία ο Μπενίτο Μουσολίνι.

Ναζιστικό κόμμα: Το κόμμα που ιδρύθηκε το 1919 στη Γερμανία. Έγινε γνωστό κυρίως λόγω του αρχηγού του, Αδόλφου Χίτλερ.

Ερίζω: Φιλονικώ, λογομαχώ.

Δικτατορία: Το πολίτευμα, όπου η εξουσία ασκείται απολυταρχικά από ένα πρόσωπο ή ομάδα ατόμων που έχουν επικρατήσει με τη βία.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Η Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή
«Όσο για την Ελλάδα, που βρισκότανε πάλι στο σημείο να λάβει το μερτικό της από την ευρωπαϊκή κρίση, παρουσίαζε τώρα τούτο το χαρακτηριστικό, μοναδικό στην τρισχιλιόχρονη Ιστορία της: -Αυτό που είχαν εσυνηθίσει να λένε "η ελληνική διασπορά" και το ονομά-

ζαμε το Γένος των Ελλήνων, είχε καταργηθεί. Για πρώτη φορά, ολόκληρος ο ελληνισμός, εκτός από ελάχιστα παρακλάδια, είχε συγκεντρωθεί μέσα στα σύνορα του ελλαδικού κράτους. Καθώς το αισθανόμουνα, αυτό το φαινόμενο ήταν το πιο σημαντικό από όσα είχε κληροδοτήσει στη γενιά μας η περίοδος που είχε αρχίσει με τους πολέμους του '12 και έκλεινε τώρα. Δεν μπορούσε να μη χαράξει στη μοίρα του τόπου ένα βαθύ σημάδι, για πολλά μελλούμενα χρόνια, ποιος ξέρει, ως την καινούρια αποδημητική περίοδο του ελληνισμού».

Γιώργος Σεφέρης, Χειρόγραφο Σεπτ.41, Αθήνα 1972, σ. 23.

2. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος για το Προσφυγικό Ζήτημα
«Είναι ανάγκη να είπω προς υμάς ότι η κυβέρνηση θα επιδιώξει την συμπληρωσιν της προσφυγικής γεωργικής και αστικής αποκαταστάσεως, την οποίαν επιβάλλει όχι απλώς το καθήκον προς τους εκ σφαλμάτων παθόντας ομογενείς, αλλά αυτό τούτο το συμφέρον του κράτους, συμφέρον οικονομικόν αλλά και συμφέρον εθνικόν. Θεωρώ, άλλως τε, καθήκον μου να διακηρύξω ότι παρά τα διαπραχθέντα σφάλματα η Ελλάς ημπορεί να είνε υπερήφανος δι' εκείνο που κατώρθωσε, όταν ευρέθη εις την ανάγκην να δεχθή εις τους κόλπους της τόσας μυριάδας ομογενών εκδιωχθέντων από τας εστίας των».

Εφημερίδα Ελεύθερον Βήμα, 21 Ιουλίου 1928. Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η ζωντανή ιστορία της δραματικής περιόδου του έθνους 1909-1936, επιμέλεια και ιστορικά υπομνήματα Στεφ. Ι. Στεφάνου, τόμ. 3 (1920-1929), Αθήνα 1983, σ. 468.

 Ματιά στο παρελθόν

Η διεθνής οικονομική κρίση του 1929

Το 1929 ξέσπασε μεγάλη οικονομική κρίση στις ΗΠΑ,

που επηρέασε για αρκετά χρόνια τις περισσότερες χώρες του κόσμου. Η κατάρρευση του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης αποτέλεσε την πιο εμφανή εκδήλωση του προβλήματος. Η διεθνής κρίση του 1929 είχε σοβαρές κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες. Πολλοί εργάτες και υπάλληλοι έχασαν τη δουλειά τους. Η ραγδαία αύξηση της ανεργίας προκάλεσε κοινωνική αναταραχή, η οποία εκφράστηκε με πορείες, διαδηλώσεις και απεργίες.

1

◀ Έλληνες πρόσφυγες φτάνουν στην ηπειρωτική Ελλάδα

2

◀ Τυπική προφυ-
γική κατοικία

3

▲ Τους πρώτους μήνες οι πρόσφυγες εγκαταστάθη-
καν ακόμη και σε θέατρα

4

▲ Νοσοκομείο προσφύγων

5

◀ Ο Αλέξανδρος
Παπαναστασίου
(1867-1936)

◀ Ο Ιωάννης Μεταξάς
(1871-1941)

6

👉 Ερωτήματα

- Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;
- Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 7

Το Αλβανικό Έπος

Το 1939 ξέσπασε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο έναν χρόνο αργότερα, στις 28 Οκτωβρίου 1940, όταν της επιτέθηκαν οι Ιταλοί.

▲ Ελαιογραφία του Αλέξ. Αλεξανδράκη με τον τίτλο «Πυροβολικό στο ποτάμι», Αθήνα, συλλογή οικογένειας Αλεξανδράκη

1919: Τελειώνει ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

1939: Ξεσπά ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

28 Οκτωβρίου 1940: Οι Ιταλοί εισβάλλουν στην Ελλάδα

Μετά την ήττα της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η Γερμανία έχασε αρκετά εδάφη, ενώ εξαναγκάστηκε να πληρώσει μεγάλες αποζημιώσεις και να μειώσει δραστικά το στρατό της. Αλλά και η ηττημένη Βουλγαρία υποχρεώθηκε να παραχωρήσει τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα.

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου πολλά δημοκρατικά πολιτεύματα κατέρρευσαν και τα διαδέχθηκαν δικτατορίες. Στη Γερμανία το 1933 πήρε την εξουσία ο αρχηγός του ναζιστικού κόμματος Αδόλφος Χίτλερ, που υποσχόταν να ξανακάνει τη χώρα υπολογίσιμη δύναμη από τους αντιπάλους της. Από το 1922 στην Ιταλία είχε επικρατήσει ο ιδρυτής του φασιστικού κόμματος, Μπενίτο Μουσολίνι. Το 1936 η Ιταλία συμμαχισε με τη Γερμανία (άξονας Ρώμης-Βερολίνου), στην προσπάθειά της να κυριαρχήσει στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια, επαναφέροντας την ένταση και τους φόβους ενός νέου πολέμου πάνω από την Ευρώπη.

Οι φόβοι δεν άργησαν να επαληθευτούν. Ο Χίτλερ ανάγκασε την Αυστρία να ενωθεί με τη Γερμανία ενώ τον επόμενο χρόνο εισέβαλε στην Τσεχοσλοβακία. Παράλληλα ο ιταλικός στρατός κατέλαβε το 1939 την Αλβανία, κρούοντας το καμπανάκι του κινδύνου για την Ελλάδα.

Η ιταλική επιθετικότητα δεν βρήκε την Ελλάδα απροετοίμαστη. Ο Ιωάννης Μεταξάς είχε ήδη από το 1936 φροντίσει για τη στρατιωτική προετοιμασία της χώρας. Έτσι, διπλασίασε τις πολεμικές δαπάνες, μερί-

μνησε για τη δημιουργία αξιόπιστου πυροβολικού και εκτόνησε σχέδια μάχης για ενδεχόμενες επιθέσεις από τη Βουλγαρία και αργότερα από την Ιταλία.

Το 1939 ξέσπασε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, όταν ο γερμανικός στρατός εισέβαλε στη γειτονική Πολωνία, που την ασφάλειά της είχε εγγυηθεί η Αγγλία. Πολλές χώρες της Ευρώπης, με πρώτες την Αγγλία και τη Γαλλία, κήρυξαν πόλεμο στις δυνάμεις του Άξονα, σχηματίζοντας τη δική τους συμμαχία. Ο πόλεμος γρήγορα επεκτάθηκε κι έγινε παγκόσμιος. Με τον Άξονα συμάχησε η Ιαπωνία, ενώ με τους Συμμάχους συντάχθηκε η Ρωσία και κατόπιν οι ΗΠΑ.

Η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο τον Οκτώβριο του 1940. Είχαν προηγηθεί εχθρικές ιταλικές ενέργειες, με σοβαρότερη τον τορπιλισμό του καταδρομικού «Έλλη» από ιταλικό υποβρύχιο, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940, στο λιμάνι της Τήνου. Δυόμισι μήνες αργότερα, χαράματα της 28ης Οκτωβρίου, ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα Γκράτσι επέδωσε στον Μεταξά τελεσίγραφο ζητώντας την παράδοση της χώρας. Η άρνηση του Μεταξά εξ ονόματος όλων των Ελλήνων σήμανε την αρχή του πολέμου.

Λίγο αργότερα ιταλικά στρατεύματα εισέβαλαν από τα ελληνοαλβανικά σύνορα, με σκοπό να καταλάβουν αρχικά την Ήπειρο. Ταυτόχρονα μία ομάδα Αλπινιστών διείσδυσε στη Βόρεια Πίνδο για να χτυπήσει στα νώτα τους οχυρωμένους Έλληνες και να εμποδίσει την άφιξη ενισχύσεων από τη Θεσσαλία.

Όμως ο ελληνικός στρατός αμύνθηκε με επιτυχία, ενώ οι Ιταλοί Αλπινιστές εξουδετερώθηκαν στις χιονισμένες χαράδρες του Σμόλικα. Στα μέσα Νοεμβρίου του 1940 οι Έλληνες στρατιώτες αντεπιτέθηκαν, αναγκάζοντας τους Ιταλούς να αποσυρθούν στο εσωτερικό της Αλβανίας και πετυχαίνοντας σημαντικές νίκες, μπήκαν στη Βόρεια Ήπειρο, αλλά η περαιτέρω προώθησή τους

ήταν πολύ δύσκολη. Λόγω του ορεινού εδάφους και του βαρύτατου χειμώνα, τα κρυοπαγήματα ήταν περισσότερα από τις απώλειες της μάχης, ενώ η μεταφορά τροφίμων και πυρομαχικών δυσκόλευε όσο τα στρατεύματα απομακρύνονταν από τα ελληνικά σύνορα.

Η επιχείρηση της Ιταλίας στο μέτωπο της Αλβανίας είχε αποτύχει χάρη στο ελληνικό «ΟΧΙ», την άρνηση ενός ολόκληρου λαού να υποταγεί στις επιθυμίες των ισχυρών και να χάσει τη λευτεριά του.

Γλωσσάρι

Τορπιλισμός: Χτύπημα με υποβρύχιο Βλήμα που ονομάζεται τορπίλη και προκαλεί ανατίναξη.

Τελεσίγραφο: Έγγραφο, με το οποίο οι Ιταλοί απαιτούσαν την άνευ όρων παράδοση της Ελλάδας.

Αλπινιστές: Ιταλοί στρατιώτες εξασκημένοι στον πόλεμο σε ορεινό έδαφος.

Κρυοπαγήματα: Η νέκρωση των άκρων (χεριών και ποδιών) από το υπερβολικό κρύο.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ημερήσια Διαταγή του Διοικητή του Αποσπάσματος Πίνδου Συνταγματάρχη Κων. Δαβάκη προς τους αξιωματικούς του (3 Σεπτεμβρίου 1940)

«Ο Λεωνίδας εις τας Θερμοπύλας, ο Διάκος στην Αλαμάννα είναι ηρωισμοί άφθαστοι, που σπανίως η ιστορία έχει να παρουσιάση. Εμπνευστήτε λοιπόν από το δίκαιον (;) της αποστολής μας, από την ιστορίαν μας και εμπνεύσατε και τους στρατιώτας σας. Καθένας από σας να πεισθή βαθέως ότι από αυτόν και μόνον εξαρτάται η επιτυχία. Και εάν όλοι από των Διοικήσεων μέχρι του τελευταίου Ημιονηγού ούτω σκεφθώσι και αναλόγως πράξωσι, η επιτυχία είναι εξησφαλισμένη. Μη σας τρο-

μάζη η τυχόν υλική υπεροχή του αντιπάλου. Τον υλικόν αξίζει όσον και οι άνδρες που το χειρίζονται. Και ξέρετε πολύ καλά τι είδος άνδρες θα χειρισθούν το υλικό του αντιπάλου. Οι Επαναστάται του '21 με ξύλα και δρεπάνια αντιμετώπισαν Στρατόν της εποχής επιστημονικώς οπλισμένον χάρις εις το εξυψωμένον ηθικόν των...

Σήμερον εμείς με οπλισμόν σχεδόν ισάξιον του αντιπάλου θα υστερήσωμεν των προγόνων μας; Με το ανώτερον ηθικόν μας, με το δίκαιον του αγώνος μας, με τη δύναμιν του Θεού, θα εξέλθωμεν νικηφόροι της δοκιμασίας. Η πίστις μετακινεί όρη: φαντασθήτε τι κάμνει όταν πρόκειται να ωρισθή αντιμετώπος των Ιταλών».

Θεόδωρος Α. Νημάς, Τρικαλινά, τόμ. 28, Τρίκαλα 2008, σ. 171.

2. Η 28η Οκτωβρίου 1940 στην Αθήνα

«Σιγά-σιγά η Αθήνα παίρνει το ύφος των μεγάλων εθνικών εορτών, κάτι που θυμίζει λχ. τα Εκατόχρονα της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά πιο αυθόρμητα και πιο νεανικά. Καιρός θαυμάσιος, καταγάλανος ουρανός. Πλήθη νέων, με στολές της ΕΟΝ ή με πολιτικά, έχουν χυθεί στους κεντρικούς δρόμους, με λάβαρα, σημαίες, δάφνες, μουσικές. Κρατούν εικόνες του βασιλιά, του Μεταξά, του καταδρομικού Έλλη με την επιγραφή: Δεν λησμονούμε. Ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτές τις εκδηλώσεις, χειροκροτεί, ζητωκραυγάζει. Είχα πολλά, παρά πολλά χρόνια να δω τέτοιο ενθουσιασμό στην Αθήνα. Αισθάνεται κανείς ένα πάθος μες στον αέρα, ένα φανατισμό, μια λεβεντιά. Ξύπνησε το ελληνικό φιλότιμο, είναι κάτι ωραίο. Και μια τέλεια εθνική ενότητα. Είναι η πρώτη φορά στη ζωή μου που αισθάνομαι τέτοια ομόνοια να βασιλεύει στον τόπο: Κανείς δεν σκέπτεται αυτή τη στιγμή ότι ο εχθρός είναι δέκα φορές ισχυρότερος, ότι ο θάνατος κρέμεται από πάνω μας μέσα σ' αυτόν τον

λαμπρό ουρανό. Αισθάνομαι μια μεγάλη αγάπη για τον ελληνικό λαό, μια αγάπη γεμάτη αλληλεγγύη, στοργή και αντρική εκτίμηση. Είναι ένας όμορφος, λεβέντικος, ευγενικός και έξυπνος λαός, είναι ένας λαός που αξίζει περισσότερο από ορισμένους μεγάλους λαούς του κόσμου και ασφαλώς πολύ περισσότερο απ' αυτούς τους ξιπασμένους που ξεκίνησαν σήμερα να μας κατακτήσουν».

Γιώργος Θεοτοκάς, Τετράδια Ημερολογίου 1939-1953, εισαγωγή, επιμέλεια Δημήτρης Τζιόβας, Αθήνα χχ, σσ. 170-171.

3. Από το Ημερολόγιο του οπλίτη Δημήτριου Λουκάτου, Σάββατο, 22 Φεβρουαρίου 1941, συζήτηση με Ιταλούς αιχμαλώτους

«Οι συνάδελφοι μου συμπεραίνουν τα γνωστά: Γιατί ρε παιδιά! Τι φταίνει κι αυτοί! Σάμπως δεν έχουν μάννα και πατέρα; Σάμπως τον θέλουν τον πόλεμο; Ένας όμως από τους Κρητικούς της ομάδας έχει αντιρρήσεις; "Τους κερατάδες. Το ίδιο σόι είναι όλοι τους. Μπαμπέσηδες! Τι τους φυλάνε;". Κάτι καταλαβαίνουν οι Ιταλοί και με ρωτάνε. "Τι λέει αυτός;". Τους απαντώ: "Είναι θυμωμένος με τον Μουσολίνι". Ο μηχανικός της Μπολόνια προσθέτει: "Και μ' εμάς". Ωσπου να ετοιμαστή η συνοδεία, κουβεντιάζουμε: "Θα σας νικήσουμε, γιατί έχουμε το δίκιο με το μέρος μας. Μας επιτεθήκατε πρώτοι". Μου λέει καπνίζοντας: "Από δω που βρισκόμαστε, τώρα, ούτε εμείς μπορούμε να κουνήσουμε σας, ούτε σεις εμάς. Είμαστε τώρα καλά οχυρωμένοι. Και όλο οχυρώνομαστε. Βέβαια, το ίδιο θα κάνετε κι εσείς". "Λοιπόν, του λέω, τι θα γίνη;". "Diolosa"* μου λένε...».

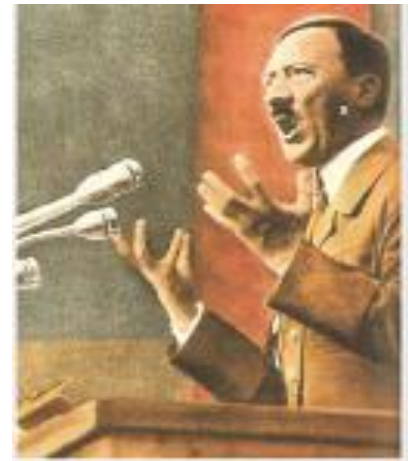
Δημήτριος Λουκάτος, Οπλίτης στο αλβανικό μέτωπο. Ημερολογιακές σημειώσεις, 1940-41, Αθήνα 2001.

* Diolosa = Ο Θεός ξέρει

👁️ Ματιά στο παρελθόν

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1939, όταν η ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ εισέβαλε στην Πολωνία. Σύντομα εμπλέχθηκαν σ' αυτόν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι ΗΠΑ και πολλά κράτη από άλλες ηπείρους. Ο πόλεμος ήταν το ολέθριο επακόλουθο της αποτυχίας στην εφαρμογή των όρων ειρήνης, που είχαν τερματίσει τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο την περίοδο 1919-1920.

▲ Ο Αδόλφος Χίτλερ

◀ Γερμανοί στρατιώτες καταλαμβάνουν το Παρίσι

1

◀ Διαδήλωση Αθηναίων το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940, Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο

2

◀ Πίνακας του Έκτορα Δούκα που απεικονίζει τη μεταφορά στρατιωτικού υλικού στο πολεμικό μέτωπο από τις γυναίκες της Πίνδου, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

3

▲ Ελαιογραφία του Αλέξ. Αλεξανδράκη με τον τίτλο «Κατάληψη εχθρικών θέσεων», Αθήνα, συλλογή οικογένειας Αλεξανδράκη

▲ Αυτοκόλλητο που κυκλοφόρησε στις ΗΠΑ το 1940-41 για τον έρανο υπέρ του αγώνα της Ελλάδας εναντίον των κατακτητών

▲ Βρετανικό σκίτσο που παρομοιάζει τον αγώνα των Ελλήνων στο μέτωπο της Αλβανίας με την αντίσταση των προγόνων τους στις Θερμοπύλες

👉 Ερωτήματα

- Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;
- Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.
- Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;

Κεφάλαιο 8

Η γερμανική επίθεση και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Μετά την αποτυχία των Ιταλών να καταλάβουν την Ελλάδα, έσπευσαν να τους βοηθήσουν οι σύμμαχοι τους Γερμανοί. Οι Γερμανοί κατόρθωσαν τελικά να υποτάξουν τους Έλληνες. Ωστόσο, ηττήθηκαν τελικά και οι ίδιοι το 1945 από τις συμμαχικές δυνάμεις.

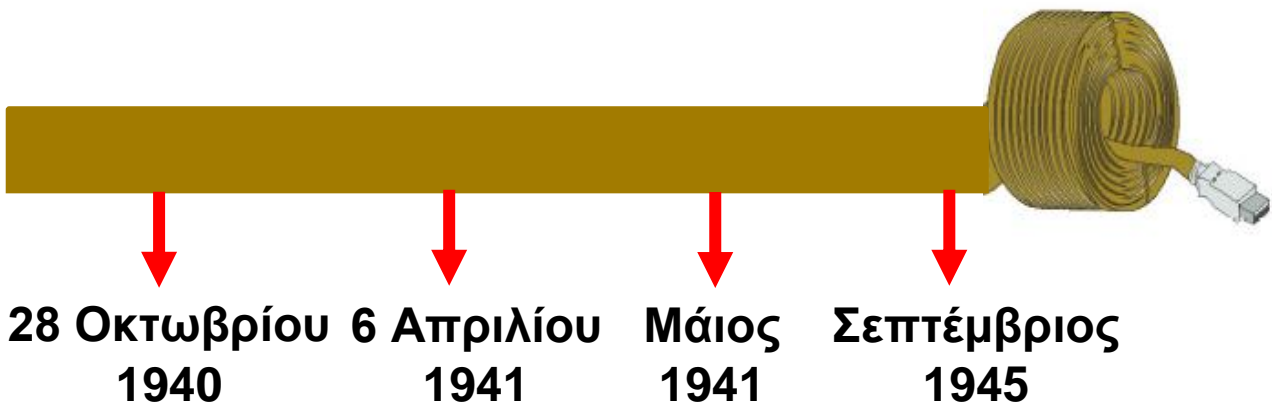

▲ Αντιαρματική οχύρωση στην τοποθεσία Μπέλες-Νέστος, Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο

1. Αλβανία	13. Ξάνθη
2. Γιουγκοσλαβία	14. Αλεξανδρούπολη
3. Βουλγαρία	15. Μεσολόγγι
4. Τουρκία	16. Ναύπλιο
5. Ελλάδα	17. Καλαμάτα
6. Ελληνικό μέτωπο
στην Αλβανία 6
Απριλίου 1941	18. Μονεμβασιά
7. Γραμμή Αλιάκμωνα	19. Χανιά
8. Γραμμή Μεταξά	20, 21. Συμμαχικές
αμυντικές γραμμές για
την κάλυψη της
εκκένωσης
9. Κοζάνη	22, 23, 24, 25. Συμμαχικές
διαδρομές εκκένωσης
10. Θεσσαλονίκη	
11. Κατερίνη	
12. Τρίκαλα	

▲ Χάρτης στον οποίο απεικονίζεται η εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα

28 Οκτωβρίου 1940: Οι Ιταλοί εισβάλλουν στην Ελλάδα

6 Απριλίου 1941: Οι Γερμανοί εισβάλλουν στην Ελλάδα

Μάιος 1941: Μάχη της Κρήτης

Σεπτέμβριος 1945: Τελειώνει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Η αποτυχία των Ιταλών να κατακτήσουν την Ελλάδα τροποποίησε τα σχέδια των συμμάχων τους Γερμανών, οι οποίοι την άνοιξη του 1940 είχαν ήδη κυριεύσει τη Γαλλία και σχεδίαζαν να επιτεθούν στη Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, η ανάγκη να προστατευτούν οι γερμανικές στρατιωτικές μονάδες από βομβαρδισμούς της βρετανικής κυρίως αεροπορίας, που στάθμευε στα Βαλκάνια, επέβαλε τη στροφή του ενδιαφέροντος τους προς τα εκεί.

Στις αρχές Μαρτίου του 1941 η Βουλγαρία συμμαχισε με τη Γερμανία και γερμανικές φάλαγγες διάβηκαν ελεύθερα το έδαφος της. Έγινε πια φανερό ότι στόχος του γερμανικού στρατού ήταν η Ελλάδα. Μπροστά σ' αυτό το ενδεχόμενο η ελληνική Κυβέρνηση, εγκαταλείποντας οριστικά την ουδετερότητά της, επέτρεψε να αποβιβαστούν στη χώρα στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων.

Στις 6 Απριλίου του 1941 εκατοντάδες γερμανικά αεροπλάνα άρχισαν βομβαρδισμούς, καθώς Γερμανοί στρατιώτες έκαναν επίθεση σε ελληνικά οχυρά. Ταυτόχρονα, γερμανικά άρματα μάχης προχώρησαν με κατεύθυνση την Κοζάνη και τα Γρεβενά, για να απειλήσουν τα νώτα του ελληνικού στρατού στην Αλβανία.

Ο ελληνικός στρατός, που υπερασπιζόταν το Ρούπελ και άλλα οχυρά στα σύνορα με τη Βουλγαρία, αντιστάθηκε αλλά δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει την ταυτόχρονη εισβολή από δυο διαφορετικές περιοχές. Στις 9 Απριλίου 1941 γερμανικές δυνάμεις κατέλαβαν τη Θεσσαλονίκη και κατευθύνθηκαν προς τη Νότια Ελλάδα. Η ελληνική Κυβέρνηση αποσύρθηκε στην Κρήτη και οι στρατηγοί του αλβανικού μετώπου υποχρεώθηκαν να συνθηκολογήσουν. Στις 27 Απριλίου του 1941 και η Αθήνα έπεσε στα χέρια των κατακτητών. Ως το τέλος Απριλίου ολόκληρη η ηπειρωτική χώρα είχε καταληφθεί.

Τον επόμενο μήνα Γερμανοί αλεξιπτωτιστές έπεσαν στο τελευταίο ελληνικό οχυρό, την Κρήτη, που την υπεράσπιζαν συμμαχικά και ελληνικά στρατεύματα καθώς και ένοπλοι πολίτες. Έπειτα από σκληρές συγκρούσεις, που κράτησαν δέκα ημέρες, οι Γερμανοί επικράτησαν αλλά με βαρύτατες απώλειες. Έτσι, οι δυνάμεις του Άξονα κυρίευσαν το ελληνικό κράτος και άρχισε η περίοδος της Κατοχής που κράτησε μέχρι το 1944.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος τερματίστηκε το 1945, με νίκη των συμμαχικών δυνάμεων. Οι καταστροφές ήταν για όλους ανυπολόγιστες. Προκλήθηκαν μεγάλες υλικές ζημιές ενώ εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Από τις τραγικότερες στιγμές του πολέμου, το Ολοκαύτωμα των Εβραίων στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και η ρίψη ατομικής βόμβας στις ιαπωνικές πόλεις Ναγκασάκι και Χιροσίμα από τους Αμερικανούς για να εξαναγκάσουν την Ιαπωνία να παραδοθεί, προκάλεσαν φρίκη και συγκλόνισαν την ανθρωπότητα.

Γλωσσάρι

Φάλαγγα: Στρατιωτικό σώμα με ιδιαίτερη οργάνωση.

Ολοκαύτωμα: Η εξόντωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων.

Στρατόπεδα συγκέντρωσης: Χώροι αναγκαστικής εργασίας και εκτέλεσης αιχμαλώτων.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ο Γάλλος φιλόσοφος Αλμπέρτ Καμύ δήλωσε για την αντίσταση των Ελλήνων:

«Την ιδέα που έχουμε για την ελευθερία την οφείλουμε στην Ελλάδα, μαζί με πολλές άλλες, που κάνουν τον άνθρωπο περήφανο. Γι' αυτό βεβαίως η είσοδος των Γερμανών στην Αθήνα υπήρξε γι' αυτούς που με περιβάλλουν και για μένα τον ίδιο το πιο σπαρακτικό σύμβολο των όσων υποφέραμε πέντε ολόκληρα χρόνια. Αλλά ταυτόχρονα διατηρήσαμε στην καρδιά μας την ανάμνηση και το παράδειγμα του εκπληκτικού Αλβανικού Πολέμου. Η Ελλάδα, μετά την Ισπανία, μας διδάξε, μέσα στην οργή και στην πίκρα, πως μπορείς να έχεις δίκιο και να νικηθείς. Αλλά η Ελλάδα είναι η πρώτη που έκανε να κατανοήσει ο κόσμος πως οι άνθρωποι της ελευθερίας μπορούσαν να είναι επίσης και οι άνθρωποι του θάρρους και πως καμιά ήττα δεν ήταν αιώνια. Αυτός ο μικρός λαός αποδείχτηκε ισάξιος με το καταπληκτικό παρελθόν του».

Roger Millieux (επιμ.), Κείμενα και μαρτυρίες Γάλλων, απόδοση κειμένων στα ελληνικά **Τ. Δρακοπούλου,** απόδοση ποιημάτων **Τ. Πατρίκιος,** Αθήνα 1980, σσ. 201-202.

2. Οι Γερμανοί μπαίνουν στην Αθήνα

«Στην οδό Ακαδημίας είδα μια χιτλερική σημαία και ά-

κουσα να λένε ότι πέρασαν γερμανικές μοτοσυκλέτες. Λίγο ύστερα, από την οδό Λυκαβηττού, είδα από μακριά μοτοσυκλέτες που περνούσαν στην οδό Σταδίου. Ύστερα είδα τη χιτλερική σημαία που κυματίζει στην Ακρόπολη, ενώ ο ραδιοφωνικός σταθμός Αθηνών έπαιζε μελαγχολικά τον εθνικό Ύμνο και επαναλάμβανε κάθε τόσο τη διαταγή του στρατιωτικού διοικητή».

Γιώργος Θεοτοκάς, Τετράδια Ημερολογίου 1939-1953, εισαγωγή-επιμέλεια Δημήτρης Τζιόβας, Αθήνα, χχ., σσ. 261.

Ματιά στο παρελθόν Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων

Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η ναζιστική Γερμανία έβαλε σε εφαρμογή το περίφημο σχέδιο της «τελικής λύσης», τον αφανισμό δηλαδή των Εβραίων. Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης στο Άουσβιτς (φωτ. δίπλα), στο Νταχάου και αλλού συγκεντρώθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες Εβραίοι απ' όλη την Ευρώπη, με σκοπό να εξοντωθούν. Ανάμεσά τους και χιλιάδες Εβραίοι της Ελλάδας (φωτ. κάτω). Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων ανήκει στα τραγικότερα συμβάντα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

1

►
Οι Γερμανοί
κατακτητές
μπαίνουν στη
Θεσσαλονίκη

▲ Γερμανοί αλεξιπτωτιστές πέφτουν στην Κρήτη, Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο

▲ Οι Γερμανοί κατάκτητές στην Ακρόπολη

👉 Ερωτήματα

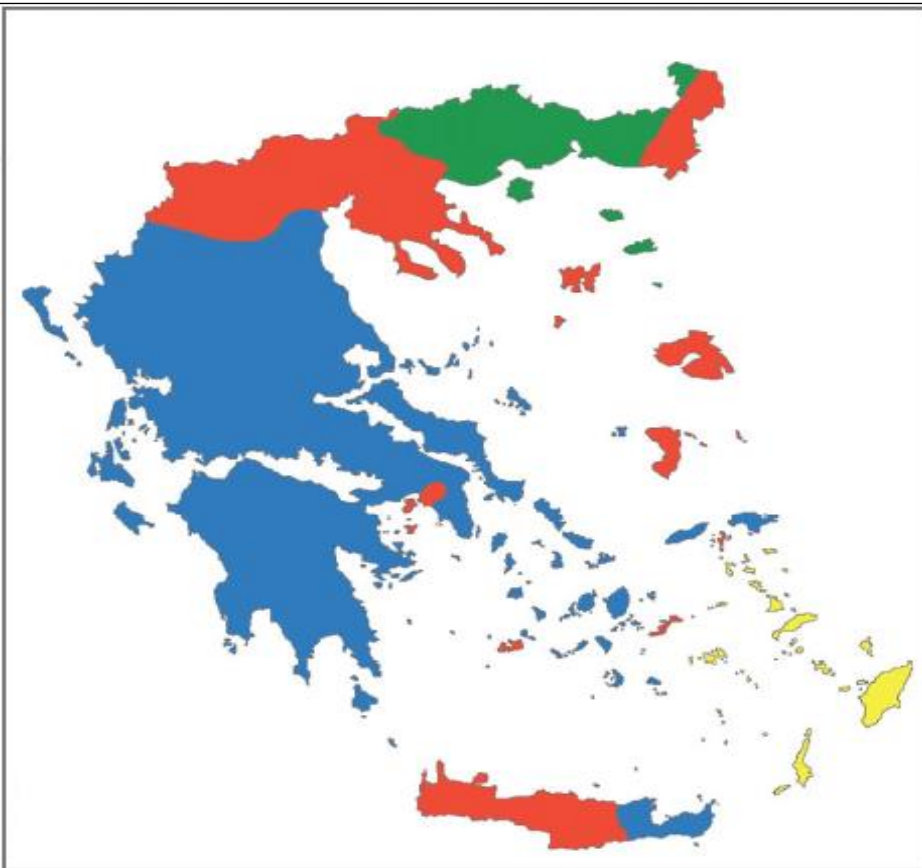
- Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;
- Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.

Κεφάλαιο 9

Μια δεκαετία αγώνων και θυσιών για την ελευθερία (1941-1949)

Η κατοχή της Ελλάδας κράτησε ως τον Οκτώβριο του 1944 και προκάλεσε πολλά δεινά στον ελληνικό λαό. Οι Έλληνες όμως αντιστάθηκαν στους κατακτητές. Λίγο μετά την Απελευθέρωση, η χώρα οδηγήθηκε σε Εμφύλιο Πόλεμο.

Τριπλή κατοχή της Ελλάδας από τις Δυνάμεις του Άξονα(1941-1944)

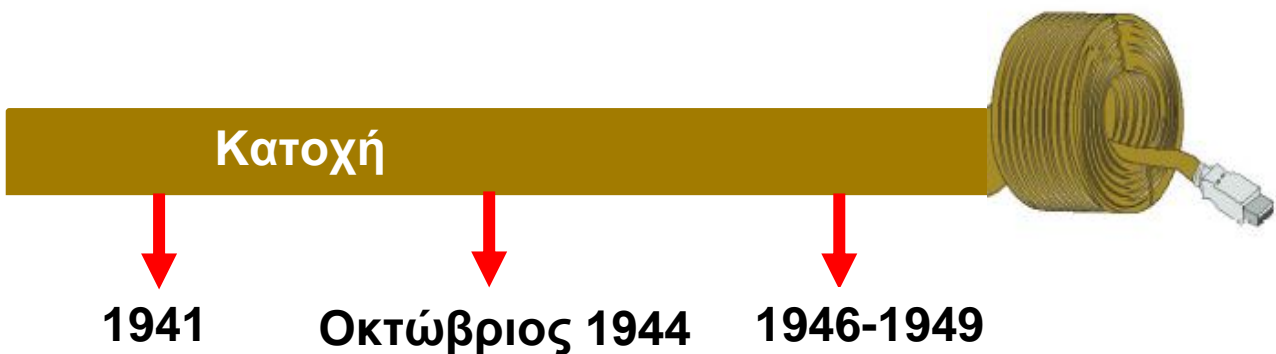

◀ Η Ελλάδα
διαιρεμένη
σε ζώνες
κατοχής

- Γερμανική κατοχή
- Ιταλική κατοχή
- Βουλγαρική κατοχή
- Δωδεκάνησα
(ιταλική κτήση πριν
τον πόλεμο)

◀ Οκτώβριος 1944. Η στιγμή της απελευθέρωσης. Ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου υψώνει την ελληνική σημαία στον ιερό βράχο της Ακρόπολης, Αθήνα, ΕΛΙΑ

1941: Η Ελλάδα καταλαμβάνεται από τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Βουλγαρία
Οκτώβριος 1944: Απελευθέρωση της Ελλάδας
1946-1949: Εμφύλιος Πόλεμος

Οι Γερμανοί, αφού κατέλαβαν την Ελλάδα, κράτησαν την Αθήνα, την Κεντρική Μακεδονία, την Κρήτη και το σιδηροδρομικό δίκτυο, παραχώρησαν τμήματα της Μακεδονίας και της Θράκης στους συμμάχους τους Βουλγάρους και την υπόλοιπη χώρα στους Ιταλούς.

Η περίοδος της τριπλής Κατοχής ήταν η αφετηρία μεγάλης δοκιμασίας για τον ελληνικό λαό. Ιδιαίτερα τον πρώτο χειμώνα του 1941-1942 η πείνα μάστιζε τους κατοίκους στις μεγάλες πόλεις. Τα θύματα υπήρξαν χιλιάδες, ιδιαίτερα μάλιστα υπέφεραν τα μικρά παιδιά.

Ταυτόχρονα με την Κατοχή ξεκίνησε και η αντίσταση των κατακτημένων Ελλήνων. Στις 30 Μαΐου του 1941 δύο φοιτητές, ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σάββας, κατέβασαν τη γερμανική σημαία από την Ακρόπολη, τραυματίζοντας με την πράξη τους αυτή το γόητρο των κατακτητών. Λίγους μήνες αργότερα, με την ηθική και υλική υποστήριξη της Βρετανίας, δημιουργήθηκαν τρεις αντιστασιακές οργανώσεις, το Ε.Α.Μ./Ε.Λ.Α.Σ. σε όλη σχεδόν τη χώρα, ο Ε.Δ.Ε.Σ. που έδρασε κυρίως στην Ήπειρο και η Ε.Κ.Κ.Α. Κορυφαίο κατόρθωμα της κοινής ελληνικής αντιστασιακής δράσης ήταν η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου (25 Νοεμβρίου 1942). Με την καταστροφή της καθυστέρησε ο ανεφοδιασμός των στρατευμάτων του Άξονα, που πολεμούσαν στην Αφρική.

Οι πράξεις αντίστασης προκάλεσαν όμως τα αντίποινα των κατακτητών. Η τρομοκρατία, το κάψιμο ολόκληρων χωριών όπως τα Καλάβρυτα, το Δίστομο, το Μεσόβουνο, οι Πύργοι και η Κάνδανος καθώς και οι μαζικές εκτελέσεις υπήρξαν το βαρύ τίμημα της ελευθερίας.

Στα τέλη του 1944 η τετραετής σχεδόν Κατοχή έφτασε στο τέλος της. Οι Γερμανοί και οι σύμμαχοι τους, νικημένοι στα πεδία των μαχών, αποσύρθηκαν από την

Ελλάδα. Τον Οκτώβριο του 1944 η ελληνική Κυβέρνηση, που είχε καταφύγει στη Μέση Ανατολή, επέστρεψε στην Αθήνα. Ήταν η στιγμή της Απελευθέρωσης.

Ωστόσο, νέα δεινά περίμεναν τον ελληνικό λαό. Οι ελληνικές πολιτικές δυνάμεις παρέμεναν διχασμένες: από τη μια ο βασιλιάς και η αναγνωρισμένη από τους Συμμάχους ελληνική Κυβέρνηση και από την άλλη το Ε.Α.Μ., που από τον Μάρτιο του 1944 είχε σχηματίσει δική του κυβέρνηση στην ορεινή Ελλάδα. Λάθη και παραλείψεις των δύο πλευρών καθώς και παρεμβάσεις των ξένων Δυνάμεων οδήγησαν τελικά σε Εμφύλιο Πόλεμο. Ο Εμφύλιος ξέσπασε το 1946 και «μάτωσε» την Ελλάδα για τρία ολόκληρα χρόνια. Ο αδελφοκτόνος πόλεμος τερματίστηκε στα τέλη του καλοκαιριού του 1949, με την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού, πολλές χιλιάδες θύματα και ανυπολόγιστες καταστροφές. Μπορεί οι ένοπλες συγκρούσεις να τελείωσαν, αλλά τα τραύματα στις ψυχές των Ελλήνων παρέμειναν ανοιχτά για πολλές ακόμη δεκαετίες.

Γλωσσάρι

Ε.Α.Μ.: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Ήταν η ισχυρότερη αντιστασιακή οργάνωση.

Ε.Δ.Ε.Σ.: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος.

Ε.Κ.Κ.Α.: Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση.

Μέση Ανατολή: Περιοχή που περιλαμβάνει εδάφη της βορειοανατολικής Αφρικής και της νοτιοδυτικής Ασίας.

Δημοκρατικός Στρατός: Στράτευμα που δημιουργήθηκε από το Κ.Κ.Ε. στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Στην κηδεία του ποιητή Κωστή Παλαμά, τον χειμώνα του 1943, πλήθος κόσμου έψαλλε τον εθνικό ύμνο και διαδήλωσε την οργή του ενάντια στους κατακτητές. Ο Άγγελος Σικελιανός απήγγειλε το παρακάτω ποίημα:

**«Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...**

**Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές
σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα!**

Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα!

**Ένα βουνό με δάφνες αν υψώσουμε ως το Πήλιο κι
ως την Όσσα,**

**κι αν το πυργώσουμε ως τον έβδομο ουρανό,
ποιόν κλεί, τι κι αν το πεί η δικιά μου γλώσσα;**

Μα εσύ Λαέ, που τη φτωχή σου τη μιλιά,

**Έρωας την πήρε και την ύψωσε ως τ' αστέρια,
μεράσου τώρα τη θεϊκή φεγγοβολιά**

**της τέλειας δόξας του, ανασήκωσ' τον στα χέρια
γιγάντιο φλάμπουρο κι απάνω από μας**

που τον υμνούμε με καρδιά αναμμένη,

πες μ' ένα μόνο ανασασμόν: "Ο Παλαμάς!",

ν' αντιβογκήσει τ' όνομά του η οικουμένη!

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,

δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...

Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές

σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα!

**Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα! Ένας λαός,
σηκώνοντας τα μάτια του τη βλέπει...**

κι ακέριος φλέγεται ως με τ' άδυτο ο Ναός,

κι από ψηλά νεφέλη Δόξας τονε σκέπτει.

Τι πάνωθέ μας, όπου ο άρρητος παλμός

της αιωνιότητας, αστράφτει αυτήν την ώρα

Ορφέας, Ηράκλειτος, Αισχύλος, Σολωμός

την άγια δέχονται ψυχή την τροπαιοφόρα,
που αφού το έργο της θεμέλιωσε βαθιά
στη γην αυτήν με μιαν ισόθεη Σκέψη,
τον τρισμακάριο τώρα πάει ψηλά τον Ίακχο
με τους αθάνατους θεούς για να χορέψει.
Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βόγκα Παιάνα! Οι σημαίες οι φοβερές
της Λευτεριάς ξεδιπλωθείτε στον αέρα!».

2. Απόσπασμα από τον λόγο της Απελευθέρωσης που εκφώνησε ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου στο Σύνταγμα, στις 18 Οκτωβρίου 1944

«Ασπαζόμεθα την ιεράν γην της ελευθέρας πατρίδος! Οι βάρβαροι, αφού εβεβήλωσαν, επυρπόλησαν και εδήλωσαν, επί τρία και ήμισυ έτη, πιεζόμενοι πλέον από την γενικήν συμμαχικήν νίκην και την εθνικήν μας αντίστασιν, τρέπονται εις φυγήν. Και η κυανόλευκος κυματίζει μόνη εις την Ακρόπολιν. Από τα βάθη της ιστορίας οι Ελληνικοί αιώνες πανηγυρίζουν την επάνοδον της Ελευθερίας εις την αρχαίαν Πατρίδαν της. Και στεφανώνουν την Γενεάν μας.

Διότι ολόκληρος ο λαός μας υπήρξεν αγωνιστής της Ελευθερίας. Δεν ευρίσκεται ασφαλώς εις την κατεχόμενην Ευρώπην άλλο παράδειγμα τόσον καθολικής αντιστάσεως και τόσον ακλονήτου αισιοδοξίας διά την τελικήν Νίκην».

3. Μαρτυρία Γερμανού αξιωματικού για την καταστροφή του χωριού Χορτιάτης Θεσσαλονίκης από τους Γερμανούς

«...Ολόκληρο το χωριό μυρίζει πυρκαγιά και θάνατο. Κάποιες τέφρες βγάζουν ακόμα καπνούς. Είναι αδύνατο να γίνει ακριβής εκτίμηση του αριθμού των νεκρών.

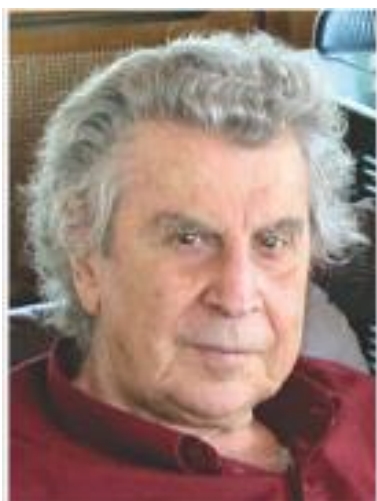
Εμείς τους υπολογίζουμε γύρω στους 200-300, ενώ οι χωρικοί μιλούν για 500-600».

Στράτος Ν. Δορδανάς, Το αίμα των αθών: Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία, 1941-1944, Αθήνα 2007, σ. 540.

👁 Ματιά στο παρελθόν

Ο Εμφύλιος Πόλεμος

Ο Εμφύλιος Πόλεμος υπήρξε μία από τις πιο τραγικές σελίδες της ελληνικής Ιστορίας. Χιλιάδες Έλληνες αλληλοσκοτώθηκαν, πολλοί περισσότεροι πήραν το δρόμο της προσφυγιάς, ενώ οι πληγές του αδελφοκτόνου πολέμου βασάνιζαν για πολλές δεκαετίες την ελληνική κοινωνία. Αυτόν τον βαθύ πόνο του ελληνικού λαού αποτυπώνει και το τραγούδι «του νεκρού αδελφού», που έγραψε και μελοποίησε ο συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης:

«Δυο γιους είχες μανούλα μου
δυο δέντρα, δυο ποτάμια,
δυο κάστρα Βενετσιάνικα,
δυο δυόσμους, δυο λαχτάρες.

Ένας για την ανατολή κι ο
άλλος για τη δύση κι εσύ στη
μέση μοναχή μιλάς, ρωτάς,
μιλάς, ρωτάς τον ήλιο.

Ήλιε που βλέπεις τα βουνά
που βλέπεις τα ποτάμια όπου
θωρείς τα πάθη μας και τις
φτωχές μανούλες.

Αν δεις τον Παύλο φώναξε και
τον Ανδρέα πες μου. Μ' έναν
καημό τ' ανάστησα μ' έναν
λυγμό τα γέννου.

Μα κείνοι παίρνουνε
βουνά διαβαίνουνε
ποτάμια ο ένας τον
άλλο ψάχνουνε για ν'
αλληλοσφαγούνε.

Κι εκεί στο πιο ψηλό
βουνό, στην πιο ψηλή
ραχούλα σιμά κοντά
πλαγιάζουνε κι όνειρο
κι όνειρο ίδιο
βλέπουν. Στης μάνας
τρέχουνε κι οι δυο το
νεκρικό κρεβάτι. Μαζί
τα χέρια δίνουνε της
κλείνουνε τα μάτια.

Και τα μαχαίρια
μπήγουνε βαθιά μέσα
στο χώμα. Κι απέκει
ανέβλυσε νερό να
πιεις να ξεδιψάσεις».

1

◀ Διαδήλωση στην Αθήνα εναντίον των δυνάμεων Κατοχής στις 25 Μαρτίου 1942, φωτ. Κ. Μεγαλοκονόμου

2

◀ Η γέφυρα του Γοργοποτάμου που ανατινάχθηκε από τις αντιστασιακές δυνάμεις, φωτ. Αρχείο ΔΟΛ

3

◀ Γερμανοί στρατιώτες στο κατεστραμμένο Δίστομο, συλλογή Σπ. Μελετζή

4

▲ Η κηδεία του Κωστή Παλαμά, στις 28 Φεβρουαρίου 1943, εξελίχθηκε σε κορυφαία αντιστασιακή πράξη εναντίον των κατακτητών. Τρίτος από αριστερά διακρίνεται ο ποιητής Άγγελος Σικελιανός, φωτ. Κ. Μεγαλοκονόμου

5

▶
Σουσίτιο
για τα πεινασμένα
παιδιά της
Αθήνας το 1943,
Αθήνα, φωτ. Ι.
Ευαγγελίδη,
ΕΛΙΑ

6

◀ Η απελευθέρωση των Δωδεκανήσων. Τμήμα της Βασιλικής Φρουράς παραλαύνει στη Ρόδο, φωτ. Κ. Μεγαλοκονόμου

7

◀ Η αντίσταση ενάντια στους κατακτητές την περίοδο της τριπλής Κατοχής εμφανίζεται ως συνέχεια της Επανάστασης του 1821. Σκίτσο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Ριζοσπάστη στις 25 Μαρτίου 1945

👉 Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;
- Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;

Κεφάλαιο 10

Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της Ελλάδας (1950-1974)

Μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα. Ωστόσο, σταδιακά άρχισε και πάλι να προοδεύει.

▲ Τα τραμ κυκλοφορούν σε κεντρικό δρόμο της Αθήνας

1949

21 Απριλίου 1967

Ανασυγκρότηση

1949: Τελειώνει ο Εμφύλιος Πόλεμος

21 Απριλίου 1967: Επιβάλλεται δικτατορία

Το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έφερε την Ελλάδα αντιμέτωπη με σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, που επιβράδυναν την ανασυγκρότησή της. Η χώρα είχε ερειπωθεί, χιλιάδες άνθρωποι είχαν χάσει τη ζωή τους ενώ τα πάθη, που είχε δημιουργήσει ο Εμφύλιος, δεν είχαν ακόμα ξεπεραστεί. Ταυτόχρονα, οι κακές σχέσεις της χώρας με τους βόρειους γείτονές της, την Αλβανία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία, μεγάλωναν την αβεβαιότητα για τη Μακεδονία και τη Θράκη.

Για να προστατεύσει την εδαφική της ακεραιότητα και να προσεγγίσει τη Δύση, η Ελλάδα εντάχθηκε στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO), οργάνωση που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία των Αμερικανών ως αντιστάθμισμα στην παρουσία της Σοβιετικής Ένωσης στην Ευρώπη. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, οι σχέσεις της χώρας με τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία βελτιώθηκαν προοδευτικά ενώ αντίθετα επιδεινώθηκαν οι σχέσεις με την Τουρκία, κυρίως εξαιτίας του ζητήματος της Κύπρου. Αποτέλεσμα των τριβών ήταν οι διώξεις των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης τον Σεπτέμβριο του 1955, γνωστότερες ως Σεπτεμβριανά.

Στις εκλογές του 1956, στις οποίες ψήφισαν για πρώτη φορά και οι γυναίκες, εκλέχθηκε πρωθυπουργός ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ο Σερραίος πολιτικός στα οχτώ χρόνια της πρωθυπουργίας του επιδίωξε να πετύχει συμβιβασμό στο κυπριακό και ν' αποκαταστήσει τις σχέσεις της χώρας με τη Βρετανία και τις ΗΠΑ. Προσανατόλισε επίσης με συνέπεια την Ελλάδα προς την Ευρώπη. Το 1963 πήρε την εξουσία ο Γεώργιος Παπανδρέου, που είχε διατελέσει πρωθυπουργός και το 1944. Διαφώνησε όμως με τον βασιλιά Κωνσταντίνο και αναγκάστηκε να παραιτηθεί το 1965. Μία από τις σημαντικές πρωτοβουλίες του κατά τη διάρκεια της

σύντομης θητείας του ήταν η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

Ο Εμφύλιος, η φτώχεια και οι δύσκολες συνθήκες ζωής στην ύπαιθρο οδήγησαν μεγάλο τμήμα του αγροτικού πληθυσμού να εγκατασταθεί στις πόλεις, αναζητώντας δουλειά. Εκεί οικοδομήθηκαν πλήθος πολυκατοικιών. Δόθηκε επίσης έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας αλλά και των τουριστικών επιχειρήσεων, ενός νέου κλάδου απασχόλησης. Πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν στην Αυστραλία αλλά και σε χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής και της Αφρικής, επιζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Μετά την παραίτηση του Παπανδρέου, η Ελλάδα αντιμετώπισε πολιτική κρίση. Στις 21 Απριλίου του 1967 μια ομάδα στρατιωτικών, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γεώργιο Παπαδόπουλο, επέβαλε δικτατορία. Το αυταρχικό και ανελεύθερο καθεστώς καταδικάστηκε από πολιτικούς και από ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης αλλά και απλούς πολίτες. Ορισμένοι κατέφυγαν σε χώρες του εξωτερικού ενώ άλλοι παρέμειναν, οργανώνοντας αντίσταση για να ανατρέψουν τους δικτάτορες. Πρώτοι εξεγέρθηκαν μαζικά την άνοιξη του 1973 οι φοιτητές, με κορύφωση τα γεγονότα στο Πολυτεχνείο της Αθήνας το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου. Η δικτατορία κατέρρευσε το 1974, όταν οι Τούρκοι εισέβαλαν στην Κύπρο. Κλήθηκε τότε από το Παρίσι, όπου διέμενε τότε, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, για ν' αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Η δημοκρατία αποκαταστάθηκε και σχηματίστηκε Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας με πρωθυπουργό τον Καραμανλή.

Γλωσσάρι

Ανασυγκρότηση: Η αναδιοργάνωση μιας χώρας και η σταδιακή της αποκατάσταση μετά από δύσκολη κατάσταση, όπως μετά από πόλεμο ή οικονομική κρίση.

Σεπτεμβριανά: Έτσι ονομάζονται τα επεισόδια σε βάρος των Ελλήνων και οι καταστροφές των περιουσιών τους τον Σεπτέμβριο του 1955 στην Κωνσταντινούπολη, που οδήγησαν σε δραματική μείωση του ελληνισμού της περιοχής.

Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Το σύνολο των αλλαγών στην εκπαίδευση.

Μετανάστευση: Η ατομική ή ομαδική μετακίνηση ανθρώπων και η εγκατάστασή τους σε άλλον τόπο ή άλλη χώρα, για οικονομικούς λόγους.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Στις 28 Μαρτίου του 1969 ο Γιώργος Σεφέρης έκανε την παρακάτω προφητική δήλωση στο BBC για τη δικτατορία των Συνταγματαρχών:
«Κλείνουν δυο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ολωσδιόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας και -τόσο περίλαμπρα- ο λαός μας στον τελευταίο Παγκόσμιο πόλεμο. Είναι μια κατάσταση υποχρεωτικής νάρκης όπου όσες πνευματικές αξίες κατορθώσαμε να κρατήσουμε ζωντανές με πόνους και με κόπους, πάνε και αυτές να καταποντιστούν μέσα στα ελώδη στεκάμενα νερά. Δεν θα μου ήταν δύσκολο να καταλάβω πως τέτοιες ζημιές δεν λογαριάζουν πάρα πολύ για ορισμένους ανθρώπους. Δυστυχώς δεν πρόκειται μόνο γι' αυτόν τον κίνδυνο. Όλοι πια το διδάχτηκαν και το ξέρουν πως στις δικτατορικές καταστάσεις η αρχή μπορεί να μοιάζει εύκολη όμως η τραγωδία περιμένει αναπότρεπτη στο τέλος. Το δράμα αυτού του τέλους μας βασανίζει -συνειδητά ή ασυνειδητά- όπως στους παμπάλαιους χορούς του Αισχύλου. Όσο

μένει η ανωμαλία τόσο προχωρεί το κακό. Είμαι ένας άνθρωπος χωρίς κανέναν απολύτως πολιτικό δεσμό και μπορώ να το πω: "μιλώ χωρίς φόβο και χωρίς πάθος". Βλέπω μπροστά μου τον γκρεμό όπου μας οδηγεί η καταπίεση που κάλυψε τον τόπο. Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει. Είναι εθνική επιταγή. Τώρα ξαναγυρίζω στη σιωπή μου. Παρακαλώ το Θεό να μη με φέρει άλλη φορά σε παρόμοια ανάγκη να ξαναμιλήσω».

2. Ρωμιοσύνη

«Αυτά τα δέντρα δε βολεύονται με λιγότερο ουρανό, αυτές οι πέτρες δε βολεύονται κάτω απ' τα ξένα βήματα, αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο στον ήλιο, αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο στο δίκιο.

Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή, σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια, σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του, σφίγγει τα δόντια. Δεν υπάρχει νερό. Μονάχα φως. Ο δρόμος χάνεται στο φως κι ο ίσκιος της μάντρας είναι σίδερο. Μαρμάρωσαν τα δέντρα, τα ποτάμια κ' οι φωνές μες στον ασβέστη του ήλιου.

Η ρίζα σκοντάφτει στο μάρμαρο. Τα σκονισμένα σκοίνα. Το μουλάρι κι ο βράχος. Λαχανιάζουν. Δεν υπάρχει νερό. Όλοι διψάνε. Χρόνια τώρα. Όλοι μασάνε μια μπουκιά ουρανό πάνου απ' την πίκρα τους. Τα μάτια τους είναι κόκκινα απ' την αγρύπνια, μια βαθιά χαρακιά σφηνωμένη ανάμεσα στα φρύδια τους σαν ένα κυτταρίτσι ανάμεσα σε δυο βουνά το λιόγερμα.

Το χέρι τους είναι κολλημένο στο ντουφέκι το ντουφέκι είναι συνέχεια του χεριού τους το χέρι τους είναι συνέχεια της ψυχής τους -έχουν στα χείλια τους απάνου το θυμό κ' έχουνε τον καημό βαθιά-βαθιά στα μάτια τους σαν ένα αστέρι σε μια γούβα αλάτι.

Όταν σφίγγουν το χέρι, ο ήλιος είναι βέβαιος για τον κόσμο όταν χαμογελάνε, ένα μικρό χελιδόνι φεύγει μες απ' τ' άγρια γένεια τους όταν κοιμούνται, δώδεκα άστρα πέφτουν απ' τις άδειες τσέπες τους όταν σκοτώνονται, η ζωή τραβάει την ανηφόρα με σημαίες και με ταμπούρα.

Τόσα χρόνια όλοι πεινάνε, όλοι διψάνε, όλοι σκοτώνονται πολιορκημένοι από στεριά και θάλασσα, έφαγε η κάψα τα χωράφια τους κ' η αρμύρα πότισε τα σπίτια τους ο αγέρας έρριξε τις πόρτες τους και τις λίγες πασχαλιές της πλατείας από τις τρύπες του πανωφοριού τους μπαινοβγαίνει ο θάνατος η γλώσσα τους είναι στυφή σαν το κυπαρισσόμηλο πέθαναν τα σκυλιά τους τυλιγμένα στον ίσκιο τους η βροχή χτυπάει στα κόκκαλά τους».

Γιάννης Ρίτσος, Ποιήματα 1930-1960, Β', Κέδρος 1961.

👁 Ματιά στο παρελθόν

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η περίοδος του «Ψυχρού Πολέμου»

Την άνοιξη του 1945 η χιτλερική Γερμανία ηττήθηκε στα πεδία των μαχών. Έως τα τέλη του καλοκαιριού του ίδιους έτους όλοι οι σύμμαχοι της είχαν συνθηκολογήσει. Ο τερματισμός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν πραγματικότητα. Ωστόσο, νέα μέτωπα είχαν ήδη ανοίξει, καθώς ο κόσμος εισήλθε σταδιακά στην περίοδο του «Ψυχρού

Πολέμου» με την έντονη αντιπαράθεση των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Το κόστος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν ανυπολόγιστο. Σε περίπου τριάντα έξι εκατομμύρια υπολογίζονται οι νεκροί μόνο στην Ευρώπη. Επίσης, η ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι της Ιαπωνίας (φωτ. κάτω αριστερά), με τους χιλιάδες νεκρούς που κυριολεκτικά εξαϋλώθηκαν εκεί, συγκαταλέγεται στις πιο μελανές σελίδες της ανθρώπινης ιστορίας.

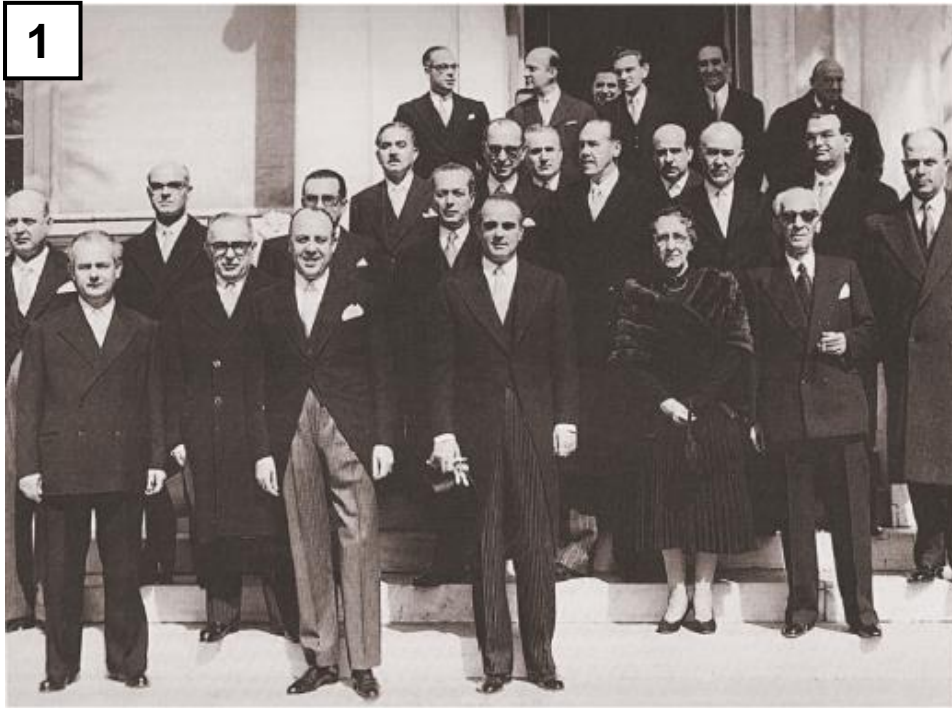

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου πολλές από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου προσπάθησαν να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της Δύσης. Ανάμεσα στις χώρες αυτές ιδιαίτερη θέση κατέχει η Ινδία, που με ηγέτη τον Μαχάτμα Γκάντι

(φωτ. κάτω αριστερά) κέρδισε την ανεξαρτησία της από τους Βρετανούς το 1947. Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, πάλι, ξεχωρίζει ο πόλεμος στο Βιετνάμ (1961-1973), η πρώτη ουσιαστικά μεγάλη σύγκρουση των δύο αντίπαλων συνασπισμών, που με επικεφαλής τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ προέκυψαν από τις στάχτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Και στον πόλεμο αυτό τα εγκλήματα σε βάρος των αμάχων υπήρξαν μεγάλα (φωτ. κάτω δεξιά).

1

▲ Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή τον Φεβρουάριο του 1956, φωτ. Κ. Μεγαλοκονόμου

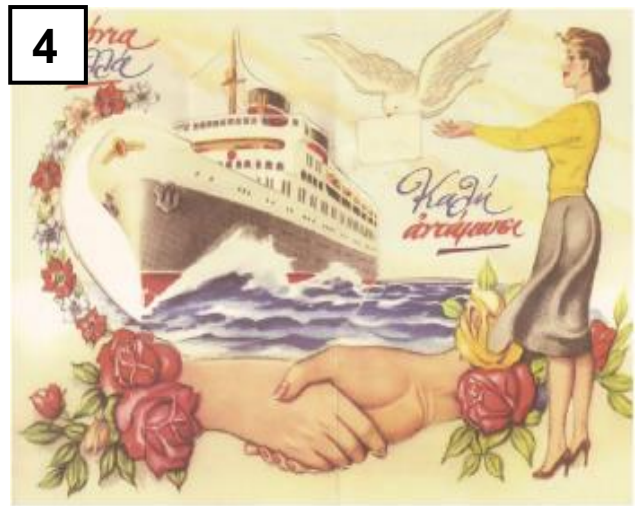
2

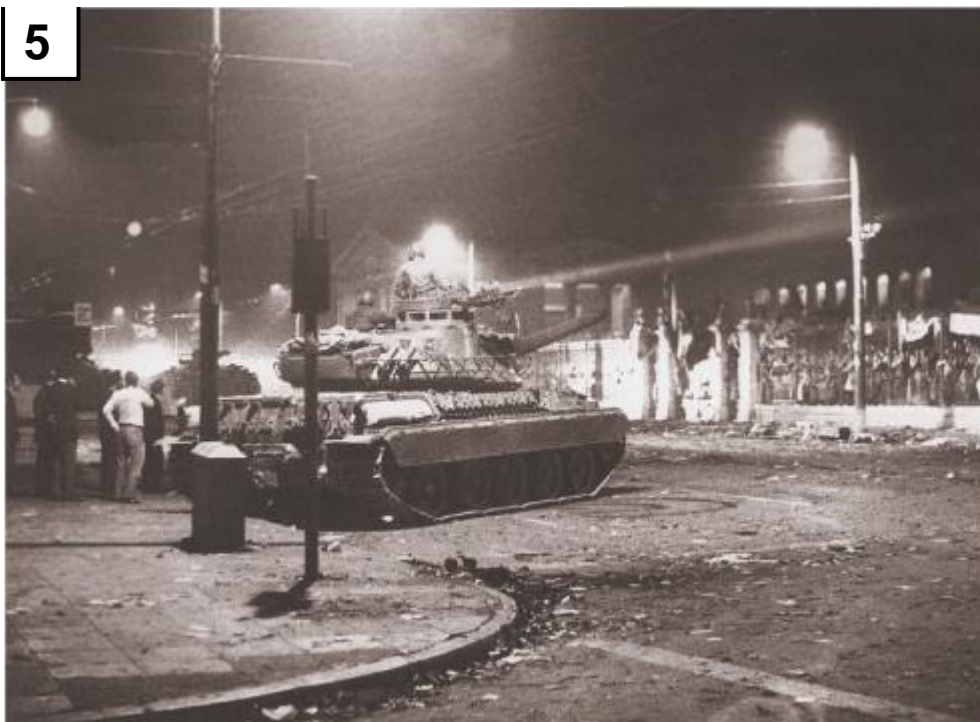
▲ Η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου τον Μάρτιο του 1964, φωτ. Κ. Μεγαλοκονόμου

▲ Έλληνες μετανάστες φτάνουν στην Αυστραλία (1956)

▲ Ευχές για καλή αντάμωση από τους Έλληνες μετανάστες

◀ 17 Νοεμβρίου 1973. Άρμα μάχης ετοιμάζεται να παραβιάσει την πύλη του Πολύτεχνείου, φωτ. Β. Καραμανώλης

Ερωτήματα

- Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;
- Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;

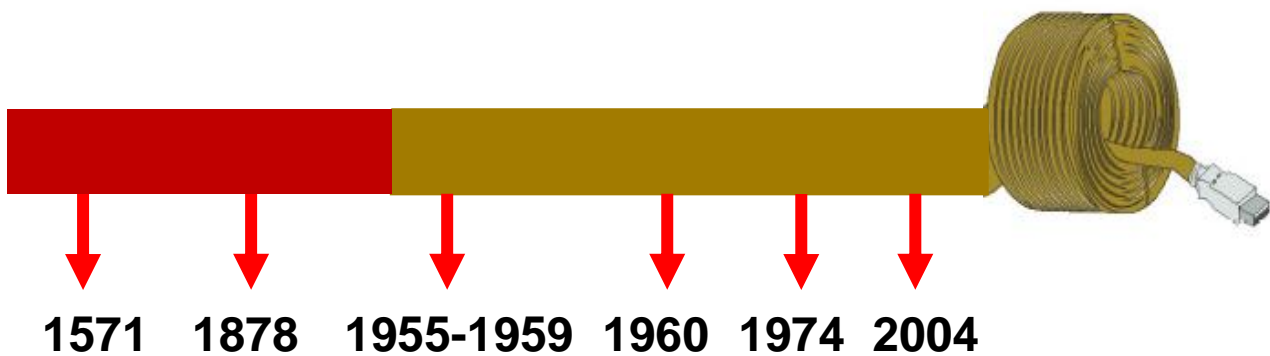
Κεφάλαιο 11

Το Κυπριακό ζήτημα

Η Κύπρος απέκτησε το 1960 την ανεξαρτησία της. Το 1974, όμως, οι Τούρκοι εισέβαλαν στο νησί και κατέλαβαν ένα μεγάλο τμήμα του. Από τότε η κατοχή μεγάλου μέρους της Κύπρου συνεχίζεται.

▲ Το νησί της Κύπρου σε χάρτη του 1562

1571: Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Κύπρο

1878: Το νησί παραχωρείται στους Βρετανούς

1955-1959: Ο αγώνας της ΕΟΚΑ

1960: Η Κύπρος γίνεται ανεξάρτητη

1974: Τουρκική εισβολή

2004: Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το νησί της Κύπρου, αφού γνώρισε πολλούς κατάκτητες, κυριεύθηκε τελικά από τους Οθωμανούς Τούρκους (1571). Το 1878 η Τουρκία παραχώρησε την Κύπρο στη Βρετανία, που την διοίκησε ως αποικία της. Ωστόσο, οι Ελληνοκύπριοι δεν έπαψαν να επιθυμούν την ελευθερία τους και να αγωνίζονται για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τόσο οι Κύπριοι όσο και οι ελληνικές Κυβερνήσεις άρχισαν να ζητούν επιτακτικά την ένωση, οργανώνοντας διαμαρτυρίες και συλλαλητήρια και προσφεύγοντας ακόμη και στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.). Ηγέτης του κυπριακού αγώνα ήταν ο αρχιεπίσκοπος του νησιού Μακάριος.

Για ν' απαλλαγούν από τη βρετανική κυριαρχία, οι Κύπριοι ξεκίνησαν ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα. Το 1955 ανέλαβε στρατιωτική και πολιτική δράση η Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α.), με αρχηγό τον απόστρατο αξιωματικό του ελληνικού στρατού

Γεώργιο Γρίβα (Διγενή), έχοντας τη συναίνεση του Μακαρίου. Αντιδρώντας, το ίδιο έτος οι Τούρκοι λεηλάτησαν και κατέστρεψαν στην Κωνσταντινούπολη χιλιάδες ελληνικά καταστήματα και δεκάδες εκκλησίες (Σεπτεμβριανά).

Η δράση της Ε.Ο.Κ.Α. αλλά και η γενικευμένη ταραχή ανάγκασαν τους Βρετανούς να αποδεχθούν την ανεξαρτησία της Κύπρου, με την προϋπόθεση να δημιουργήσουν δύο στρατιωτικές βάσεις στο νησί. Το 1960 η Κύπρος κηρύχθηκε ανεξάρτητη με τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν το δικαίωμα να διατηρούν εκεί μικρές μονάδες στρατού. Πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας εκλέχθηκε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος.

Τα προβλήματα έμελλε να συνεχιστούν, καθώς οι Τουρκοκύπριοι, αν και μειοψηφία στο νησί, ζητούσαν όλο και μεγαλύτερα προνόμια. Το 1963 ξέσπασαν ταραχές ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Κλήθηκαν τότε στην Κύπρο στρατιώτες του Ο.Η.Ε., οι οποίοι παρέμειναν έκτοτε επί τόπου, χωρίς όμως να κατορθώσουν να βάλουν τέλος στις συγκρούσεις.

Το 1967 ανακλήθηκε από την Κύπρο, με εντολή της δικτατορίας των Αθηνών, η ελληνική μεραρχία που είχε σταλεί στη Μεγαλόνησο. Οι σχέσεις του Μακαρίου με τους δικτάτορες μοιραία επιδεινώθηκαν. Το 1974 η ελληνική χούντα ανέτρεψε με πραξικόπημα τον Μακάριο. Αμέσως μετά τουρκικά στρατεύματα, με το πρόσχημα της προστασίας της τουρκικής μειονότητας, εισέβαλαν στο νησί και κατέλαβαν το βόρειο τμήμα του (σχέδιο Αττίλας). Η Εθνική Φρουρά της Κύπρου αντιστάθηκε στη στρατιωτική μηχανή της Τουρκίας, δίνοντας σκληρές μάχες και προσμετρώντας στο τέλος πληθώρα νεκρών, τραυματιών και αγνοουμένων.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν το 37% της Κύπρου εκδιώκοντας τους Ελληνοκύπριους, που κατέφυγαν στο

ελεύθερο τμήμα του νησιού για να σωθούν. Ταυτόχρονα, μετέφεραν εποίκους από την Τουρκία προς μόνιμη εγκατάσταση, αλλοιώνοντας έτσι την πληθυσμιακή σύνθεση του νησιού. Στα εδάφη που κυρίευσαν, σχημάτισαν ένα τουρκοκυπριακό ψευδοκράτος, το οποίο όμως δεν αναγνωρίστηκε από τη διεθνή Κοινότητα.

Η Δημοκρατία της Κύπρου εντάχθηκε επίσημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Μαΐου 2004. Η κατοχή μεγάλου τμήματος της Κύπρου από τον τουρκικό στρατό συνεχίζεται, παρά την καταδίκη της από τον Ο.Η.Ε. και άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Γλωσσάρι

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.): Διεθνής οργανισμός, στον οποίο συμμετέχουν τα περισσότερα κράτη της γης. Αποστολή του είναι η επιβολή της ειρήνης και του διεθνούς δικαίου.

Χούντα (από την ισπανική λέξη junta): Στρατιωτική ή παραστρατιωτική ομάδα που καταλαμβάνει την εξουσία με πραξικόπημα. Έτσι ονομάζεται η στρατιωτική δικτατορία στην Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο 1967-1974.

Πραξικόπημα: Δυναμική πολιτική ή στρατιωτική ενέργεια που καταλύει το Σύνταγμα μιας χώρας.

Έποικος: Ο κάτοικος μιας περιοχής που μεταφέρεται προς εγκατάσταση σε μία άλλη περιοχή.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ψήφισμα 3212 (ΧΧΙΧ) Την 1η Νοεμβρίου του 1974 η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε το Ψήφισμα 3212 (ΧΧΙΧ) με 117 ψήφους υπέρ, καμία έναντιον και καμία αποχή. Το κείμενο του ψηφίσματος έχει ως εξής:

**«Η Γενική Συνέλευση,
Έχοντας μελετήσει το κυπριακό πρόβλημα,
Ανησυχώντας σοβαρά για τη συνέχιση της κυπριακής
κρίσης η οποία αποτελεί απειλή κατά της διεθνούς
ειρήνης και ασφάλειας,
Έχοντας συναίσθηση της ανάγκης για επίλυση της
κρίσης με ειρηνικά μέσα χωρίς καθυστέρηση σύμφωνα
με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών,
Αφού άκουσε τις δηλώσεις που έγιναν κατά τη
συζήτηση και αφού σημείωσε την Έκθεση της Ειδικής
Πολιτικής Επιτροπής για το κυπριακό πρόβλημα
(A/9820),**

**1. Καλεί όλα τα Κράτη να σεβαστούν την κυριαρχία,
ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο
της Δημοκρατίας της Κύπρου και να απέχουν από
οποιαδήποτε πράξη και επέμβαση που στρέφονται
εναντίον της.**

**2. Προτρέπει την ταχεία αποχώρηση όλων των ξένων
στρατιωτικών δυνάμεων και της ξένης στρατιωτικής
παρουσίας και προσωπικού από τη Δημοκρατία της
Κύπρου και τον τερματισμό οποιασδήποτε ξένης επέμ-
βασης στις υποθέσεις της.**

**3. Θεωρεί ότι το συνταγματικό σύστημα της Δημοκρα-
τίας της Κύπρου αφορά την ελληνοκυπριακή και την
τουρκοκυπριακή κοινότητα.**

**4. Επιδοκιμάζει τις επαφές και διαπραγματεύσεις που
πραγματοποιούνται επί ίσης βάσης, με τις καλές υπη-
ρεσίες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών,
μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων και
ζητεί τη συνέχιση τους προς τον σκοπό της επίτευξης
ελεύθερα μιας αμοιβαίας αποδεκτής πολιτικής διευθέ-
τησης που να εδράζεται στα βασικά και απαραίτητα
δικαιώματα των δύο κοινοτήτων.**

5. Θεωρεί ότι όλοι οι πρόσφυγες πρέπει να επιστρέψουν στις εστίες τους σε συνθήκες ασφάλειας και καλεί τα ενδιαφερόμενα μέρη να λάβουν επείγοντα μέτρα προς τον σκοπό αυτό.

6. Εκφράζει την ελπίδα ότι θα καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες, αν είναι ανάγκη, περιλαμβανομένων διαπραγματεύσεων, στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, προς τον σκοπό εφαρμογής των προνοιών του παρόντος ψηφίσματος, ώστε να διασφαλισθεί έτσι το βασικό δικαίωμα της Δημοκρατίας της Κύπρου για ανεξαρτησία, κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα.

7. Ζητά από τον Γενικό Γραμματέα να συνεχίσει να παρέχει την ανθρωπιστική βοήθεια των Ηνωμένων Εθνών προς όλα τα τμήματα του πληθυσμού της Κύπρου και καλεί όλα τα κράτη να συμβάλλουν στην προσπάθεια αυτή.

8. Καλεί όλα τα μέρη να συνεχίσουν να συνεργάζονται πλήρως με την Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο, η οποία μπορεί να ενισχυθεί αν παραστεί ανάγκη.9. Καλεί τον Γενικό Γραμματέα να συνεχίσει να παρέχει τις καλές του υπηρεσίες προς τα ενδιαφερόμενα μέρη.

10. Περαιτέρω καλεί τον Γενικό Γραμματέα να φέρει το παρόν ψήφισμα σε γνώση του Συμβουλίου Ασφαλείας».

Πηγή: Ιστοσελίδα Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας

http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/index_gr/.

2. Το γράμμα και η οδός

«Όταν πια είδαμε κι αποείδαμε

με τα τηλεγραφήματα και τες πρεσβείες,

κλείσαμε τη μικρή ζωή μας σ' ένα φάκελο

μικρό που να χωράει στη φούχτα μιας μαθητριάδας,

στον προβολέα ενός ποδηλάτου, στη ράχη ενός βιβλίου και γράψαμε με κόκκινο μελάνι τη διεύθυνση:

**Αξιότιμον Ελληνικόν Κυπριακόν Λαόν,
Οδός Ελευθερίας η Θανάτου,
Χωριά και Πόλεις, Κύπρον.**

Το στείλαμε χωρίς το γραμματόσημο με την ξένη βασίλισσα. Ταξίδεψε με χίλιους δικούς μας συνδέσμους, κρυμμένο σε γαλάζιες ποδιές και κόρφους παρθένων ή το πέρασαν από μπλόκα γαϊδουράκια αθώα που κουβαλούσαν χειρομβίδες και άλλους καρπούς της γης μας».

Γιάννης Παπαδόπουλος, Τότε που πολεμούσαμε, Λευκωσία 1963.

3. «Θα πάρω μίαν ανηφοριά...»

Ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ήρωες της Ε.Ο.Κ.Α. Το παρακάτω σημείωμά του με ημερομηνία 5 Δεκεμβρίου 1955 γράφηκε μία ημέρα πριν από τη δίκη του από τις αγγλικές αρχές του νησιού, με την κατηγορία ότι συμμετείχε σε παράνομες ενέργειες εναντίον τους.

«Παλιοί συμμαθηταί,

Αυτή την ώρα κάποιος λείπει ανάμεσά σας, κάποιος που φεύγει αναζητώντας λίγο ελεύθερο αέρα, κάποιος που μπορεί να μη τον ξαναδείτε παρά μόνο νεκρό. Μην κλάψετε στον τάφο του, Δεν κάνει να τον κλαίτε... Λίγα λουλούδια του Μαγιού σκορπάτε του στον τάφο. Του φτάνει αυτό ΜΟΝΑΧΑ...

Θα πάρω μίαν ανηφοριά,
θα πάρω μονοπάτια, να
βρω τα σκαλοπάτια που
παν στη Λευτεριά.

Θ' αφήσω αδέρφια
συγγενείς, τη μάνα, τον
πατέρα μεσ' τα λαγκάδια
πέρα και τις
βουνοπλαγιές.

Ψάχνοντας για τη
Λευτεριά θα 'χω παρέα
μόνη κατάλευκο το χιόνι,
βουνά και ρεματιές.

Τα σκαλοπάτια θ' ανεβώ,
θα μπω σ' ένα παλάτι, το
ξέρω θαν απάτη, δεν θαν
αληθινό.

Μεσ' το παλάτι θα γυρνώ
ώσπου να βρω τον θρόνο,
βασίλισσα μια μόνο θα
κάθεται σ' αυτόν.

Κόρη πανώρια θα της πω,
άνοιξε τα φτερά σου και
πάρε με κοντά σου, μονάχα
αυτό ζητώ.

Γειά σας παλιοί συμμαθηταί. Τα τελευταία λόγια τα
γράφω σήμερα για σας. Κι όποιος θελήσει για να βρει
ένα «χαμένο αδελφό», ένα παλιό του φίλο,

Τώρα κι αν είναι χειμω-
νιά, θα 'ρθει το καλοκαίρι
τη Λευτεριά να φέρει σε
πόλεις και χωριά.

Μα δεν μπορώ να
καρτερώ

Θα πάρω μίαν ανηφοριά
θα πάρω μονοπάτια να
βρω τα σκαλοπάτια,
που παν στη Λευτεριά.

Ας πάρει μίαν ανηφοριά
ας πάρει μονοπάτια, να
βρει τα σκαλοπάτια που
πάν στη Λευτεριά.

Με την Ελευθερία μαζί,
μπορεί να βρη και μένα.
Αν ζω, θα με βρει εκεί».

Ο Ευαγόρας (Βαγορής) συνελήφθη και θανατώθηκε από τις αγγλικές αρχές στις 14 Μαρτίου του 1957. Ήταν μόλις 19 ετών...

👁 Ματιά στο παρελθόν

Λευκωσία: η τελευταία διαιρεμένη πρωτεύουσα της Ευρώπης

Η πρωτεύουσα της Κύπρου, Λευκωσία, αποτελεί την μόνη πόλη της Ευρώπης που εξακολουθεί να είναι διαιρεμένη. Η αποκαλούμενη «Πράσινη Γραμμή» χωρίζει ήδη από το 1964 το ελληνοκυπριακό από το τουρκοκυπριακό κομμάτι της πόλης και επιβλέπεται από στρατιώτες του Ο.Η.Ε. Η διατήρησή της αποτελεί μία ακόμη από τις αρνητικές συνέπειες της τουρκικής κατοχής του νησιού αλλά και παραβίαση κάθε έννοιας δικαίου.

1

◀ Ο Μιχάλης Καραολής, ο οποίος μαζί με τον Ανδρέα Δημητρίου απαγχονίστηκε από τους Βρετανούς

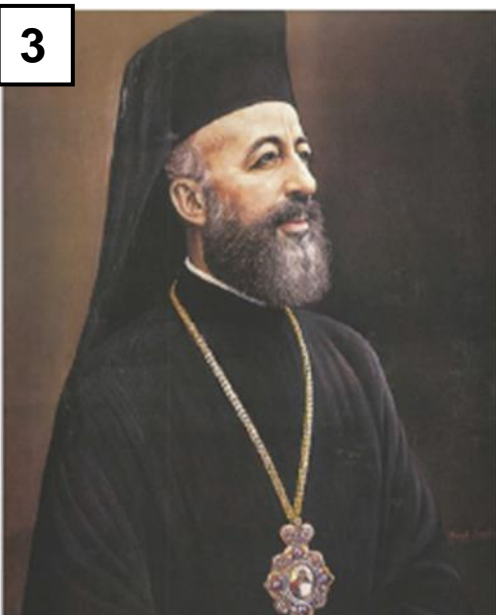
Απαγχονίστηκαν την αυγή οι δύο ήρωες της ελευθερίας

2

▲ Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Τα Νέα με την αναγγελία του απαγχονισμού των Καραολή και Δημητρίου, αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α.

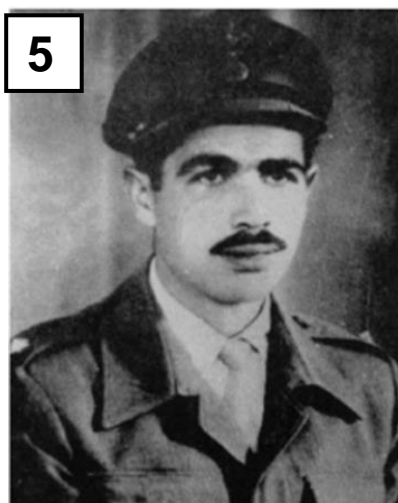
3

◀ Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος Γ'

▲ Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος αγορεύει στα Ηνωμένα Έθνη

◀ Ο υπαρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. Γρηγόρης Αυξεντίου

▲ Τούρκοι αλεξιπτωτιστές εισβάλλουν στην Κύπρο, φωτ. Associated Press

▲ Καταυλισμός προσφύγων μετά την τουρκική εισβολή, φωτ. Αρχείο Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας

8

▲ Οι γυναίκες της Κύπρου σε ειρηνική διαμαρτυρία για τους αγνοουμένους της τουρκικής εισβολής

9

- Κυρίαρχες βρεταννικές στρατιωτικές βάσεις
- Κατεχόμενο από τον τουρκικό στρατό έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας

▲ Η Κύπρος μετά την τουρκική εισβολή

10

11

▲ Τα «Φυλακισμένα Μνήματα». Έτσι αποκαλείται το κοιμητήριο που βρίσκεται στις Κεντρικές Φυλακές Λευκωσίας. Εκεί οι Βρετανοί έθαβαν τους απαγχονισμένους αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α., συνολικά 13 άτομα, από τα οποία εννέα εκτελέστηκαν με απαγχονισμό στις φυλακές, τρία έπεσαν στο πεδίο της μάχης και ένα πέθανε σε στρατιωτικό νοσοκομείο, μετά τον τραυματισμό του σε μάχη. Οι εννέα απαγχονισθέντες, όλοι τους νέοι ηλικία 19-24 ετών, είναι με τη σειρά που εκτελέστηκαν: Μιχαλάκης Καραολής, Ανδρέας Δημητρίου, Ιάκωβος Πατάτσος, Στέλιος Μαυρομάτης, Χαρίλαος Μιχαήλ, Μιχαήλ Κουτσόφτας, Ανδρέας Ζάκος, Ανδρέας Παναγίδης, Ευαγόρας Παλληκαρίδης. Επίσης, στα «Φυλακισμένα Μνήματα» αναπαύονται ακόμη τέσσερις αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α., οι: Μάρκος Δράκος, Γρηγόρης Αυξεντίου, Στυλιανός Λένας και Κυριάκος Μάτσης.

Ερωτήματα

- Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;
- Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.

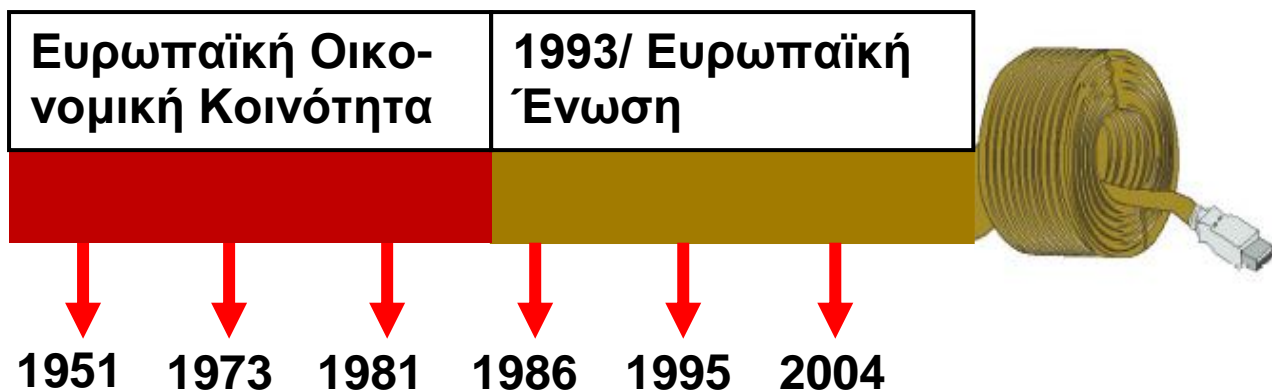
Κεφάλαιο 12

Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή της πορεία

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ξεκίνησε η προσπάθεια της ένωσης της Ευρώπης. Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες που πρωταγωνίστησε στις εξελίξεις αυτές.

▲ Η τελετή υπογραφής της Συμφωνίας Ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), στο Ζάππειο Μέγαρο, στις 28 Μαΐου του 1979, Αθήνα, φωτογραφικό αρχείο Ιδρύματος «Κ.Γ. Καραμανλής»

1951: Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία

1973: Δανία, Ιρλανδία, Βρετανία

1981: Ελλάδα

1986: Ισπανία, Πορτογαλία

1995: Αυστρία, Φιλανδία, Σουηδία

2004: Κύπρος, Τσεχία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία

Η χρονική περίοδος από την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα, τον Ιούλιο του 1974, μέχρι σήμερα ονομάζεται Μεταπολίτευση. Κατά τη διάρκειά της καταβλήθηκαν συντονισμένες προσπάθειες για να ενισχυθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί και να καλλιεργηθούν οι διεθνείς σχέσεις του κράτους. Παρά τις επιμέρους διαφορές τους, όλες οι κυβερνήσεις της Μεταπολίτευσης εργάστηκαν για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των Ελλήνων πολιτών. Έτσι, το βιωτικό επίπεδο των Ελλήνων βελτιώθηκε εντυπωσιακά.

Παράλληλα με την υλική ευημερία, η πνευματική ζωή της Ελλάδας γνώρισε μεγάλη άνθηση, με κορυφαίες στιγμές την απονομή του βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στους ποιητές Γιώργο Σεφέρη (1963) και Οδυσσέα Ελύτη (1979).

Πρωταρχικός στόχος της ελληνικής εξωτερικής πο-

λιτικής στάθηκε η προώθηση της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στα κράτη που μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν υποστηρίξει με θέρμη την ιδέα της ένωσης της Ευρώπης. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση άρχισε να οικοδομείται σταδιακά από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Πρώτος διατύπωσε την αρχική ιδέα ο Γάλλος υπουργός των Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν στις 9 Μαΐου του 1950, ημερομηνία που καθιερώθηκε να γιορτάζεται από τότε ως «Ημέρα της Ευρώπης».

Το 1957 έξι ευρωπαϊκά κράτη σχημάτισαν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.). Στη συνέχεια πολλές ακόμη ευρωπαϊκές χώρες εντάχθηκαν σ' αυτήν. Η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ε.Ο.Κ. το 1981. Από τότε συμμετέχει ενεργά στις περισσότερες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες.

Το 1992 ήταν ένας ακόμη σταθμός στην πορεία προς την ένωση της Ευρώπης. Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ αποφασίστηκε η χρήση κοινού νομίσματος και η δημιουργία ενιαίας αγοράς. Η υπογραφή της συνθήκης οδήγησε επίσης στη μετεξέλιξη της Ε.Ο.Κ. σε Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Ένωση) έναν χρόνο αργότερα, το 1993.

Το ευρώ μπήκε στη ζωή πολλών Ευρωπαίων πολιτών, διευκολύνοντας τις μεταξύ τους οικονομικές συναλλαγές. Η Ελλάδα υιοθέτησε το κοινό νόμισμα το 2001.

Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχουν 27 κράτη-μέλη. Ζητήματα όπως η ενίσχυση των δημοκρατικών ελευθεριών, η καταπολέμηση της ανεργίας και των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, η βελτίωση της εκπαίδευσης αλλά και ο σεβασμός στο περιβάλλον αποτελούν τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τους Ευρωπαίους στην αυγή του 21^{ου} αιώνα.

Γλωσσάρι

Βραβείο Νομπελ: Διεθνές βραβείο που απονέμεται κάθε χρόνο από τη Σουηδική Βασιλική Ακαδημία Επιστημών στους τομείς της Ιατρικής, της Χημείας, της Φυσικής, της Λογοτεχνίας, της Οικονομίας και τέλος για την προαγωγή των καλών σχέσεων μεταξύ των λαών (βραβείο Ειρήνης).

Μάαστριχτ: Πόλη της Ολλανδίας, όπου ψηφίστηκε στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 η πρώτη συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής για τη νέα «Μεγάλη Ιδέα» της Ελλάδας

«Θα ήθελα προπαντός να σας καταστήσω κοινωνούς ενός οράματος. Το όραμα δηλαδή μιας Ελλάδος που θα ευημερεί στο εσωτερικό και θ' ακτινοβολεί πολιτισμικά στο εξωτερικό. Μιας Ελλάδος χωρίς συμπλέγματα κατωτερότητας και χωρίς αγωνίες για το μέλλον της. Είναι το όραμα μιας Ελλάδος ικανής να διαδραματίσει στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης ρόλο υπέρτερο από την αριθμητική της δύναμη, αξιοποιώντας το ανθρώπινο δυναμικό της, σε συνδυασμό με την μοναδική πολιτισμική κληρονομιά της. Το όραμα αυτό μπορεί και πρέπει η γενιά σας να το αναγάγει στη σύγχρονη Μεγάλη Ιδέα του Έθνους. Ιδέα που θα συνεγείρει τις πνευματικές και ηθικές αρετές του Έθνους και θα επιτρέψει στη γενιά σας ν' αξιοποιήσει τους καινούριους και πλατείς ορίζοντες που διανοίγονται μπροστά σας».

2. Απόσπασμα από την ομιλία του Κ. Καραμανλή στο Ζάππειο Μέγαρο κατά την τελετή υπογραφής της Συνθήκης Προσχώρησης της Ελλάδας στην

Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

«Η Ελλάς από σήμερα αποδέχεται οριστικά την ιστορική πρόκληση και την ευρωπαϊκή της μοίρα. Διατηρώντας την εθνική της ταυτότητα. Έχομε εμπιστοσύνη και στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Έχομε την απόφαση να είμαστε όλοι Ευρωπαίοι, όπως θα έλεγε ο Τσώρτσιλ, και όλοι Έλληνες, όπως θα έλεγε ο Σέλλεϋ. Γιατί, όπως έγραψε ο Ισοκράτης, Έλληνες δεν είναι εκείνοι που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, αλλά εκείνοι που υιοθέτησαν το πνεύμα το κλασικό».

Κωνσταντίνος Καραμανλής. Αρχείο. Γεγονότα και κείμενα, τόμ. 11, επιμέλεια Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, Αθήνα 1996,σ. 146.

3. Απόσπασμα από την αγόρευση του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου στη Βουλή σχετικά με την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης (Αύγουστος 1982)

«Ήλθε τώρα η ώρα, δίπλα στους ήρωες του 1821, να τοποθετήσουμε στην εθνική μας μνήμη ενωμένους αυτούς που έπεσαν το 1940-1944: τα στρατευμένα παιδιά του λαού, που έγραψαν σελίδες δόξας στον μεγάλο αμυντικό πόλεμο, πόλεμο στον οποίο τελικά οφείλεται η πτώση της ναζιστικής δικτατορίας, του ναζισμού. Αυτούς επίσης που συνέχισαν τον αγώνα στα βουνά και στις πόλεις, φτιάχνοντας ένα μαζικό λαϊκό κίνημα με πολυβόλα και συλλαλητήρια με περιφρόνηση προς τον θάνατο, με πάθος για τη λευτεριά, με άμετρη αυτοθυσία, άνδρες και γυναίκες στην Πίνδο και στη Ρούμελη, στον Γοργοπόταμο, στην Αθήνα, στην Κοκκινιά, στο Χαϊδάρι, στην Καισαριανή, στα Καλάβρυτα, στο Δίστομο, στις πόλεις, στα χωριά, στην Ελλάδα, στη Μέση Ανατολή, στα γερμανικά στρατόπεδα. Δεν είναι μόνο η πολιτική θέληση που καθοδηγεί το χρέος μας, δεν είναι μόνο η ανάγκη να φανούμε συνεπείς προς τις υποχρεώσεις

μας, είναι κυρίως η ηθική επιταγή να αποδώσουμε στον Ελληνικό Λαό ένα μεγάλο ακόμα σύμβολο θυσιών και αγώνων που του ανήκει, ένα σύμβολο εθνικής ενότητας απαραίτητης, όσο ποτέ άλλοτε, για έναν Λαό που αγωνίζεται να κατοχυρώσει την εθνική του ανεξαρτησία και να περιφρουρήσει την εδαφική του ακεραιότητα».

👁 Ματιά στο παρελθόν

Η περίοδος από τον τερματισμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 χαρακτηρίζεται με τον όρο «Ψυχρός Πόλεμος».

Ήταν η εποχή που οι δύο αντίπαλοι συνασπισμοί, με επικεφαλής τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ αντίστοιχα, καθόρισαν τις παγκόσμιες εξελίξεις. Ωστόσο, η κατάσταση σήμερα έχει

διαφοροποιηθεί. Η κατάρρευση των παραπάνω συνασπισμών, με συμβολικό δείγμα την πτώση του Τοίχους του Βερολίνου (βλ. φωτ. επάνω), δημιούργησε νέα δεδομένα. Μέσα στο σύγχρονο κόσμο ο ρόλος της Ευρώπης γίνεται και πάλι ρυθμιστικός. Με βασικό σύνθημα «Ενότητα στην Πολυμορφία», η Ευρωπαϊκή Ένωση οικοδομείται προοδευτικά βασισμένη στις αξίες και τα ιδανικά των επιμέρους πολιτισμών της. Πληροφορίες για τη λειτουργία και τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα

http://ec.europa.eu/index_el.htm

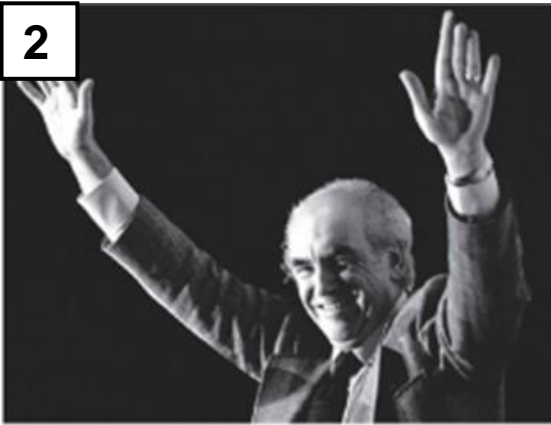
1

Στιγμιότυπα από την πολιτική ζωή της Ελλάδας την περίοδο της Μεταπολίτευσης

◀ Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής φτάνει στην Αθήνα τα χαράματα της 24ης Ιουλίου 1974, Αθήνα, φωτογραφικό αρχείο Ιδρύματος «Κ.Γ. Καραμανλής»

2

▲ Ανδρέας Παπανδρέου

3

▲ Κωνσταντίνος Μητσοτάκης

4

▲ Κώστας Σημίτης

▶ Η οικουμενική κυβέρνηση υπό τον Ξενοφώντα Ζολώτα

▲ Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής παραδίδει την Προεδρεία στον Κωστή Στεφανόπουλο

▲ Ο Γιώργος Σεφέρης παραλαμβάνει το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963

◀ Οδυσσέας Ελύτης

◀ Γιάννης Ρίτσος

Ερωτήματα

- Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;
- Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Ελλάδα στον 20ο αιώνα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα έγιναν δυο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και πολλοί άλλοι μεγάλοι αλλά τοπικοί. Η Ελλάδα συμμετείχε στους περισσότερους από αυτούς τους πολέμους.
- Ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της στους πολέμους, η Ελλάδα ενσωμάτωσε πολλές περιοχές, επεκτείνοντας τα όριά της και αυξάνοντας τον πληθυσμό της.
- Η Μικρασιατική Καταστροφή, το 1922, προκάλεσε μεγάλες αλλαγές στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους. Η αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος ήταν η μεγαλύτερη πρόκληση για τους Έλληνες την περίοδο του Μεσοπολέμου.
- Η Κατοχή της Ελλάδας την περίοδο 1941-1944 και ο Εμφύλιος Πόλεμος το 1946-1949 αποτελούν δύο ακόμη τραγικές δοκιμασίες για τον ελληνικό λαό.
- Η εισβολή της Τουρκίας στο ανεξάρτητο κράτος της Κύπρου το 1974 και η συνεχιζόμενη κατοχή μεγάλου τμήματος του νησιού αποτελούν παραβίαση του διεθνούς δικαίου.
- Η πορεία προς την ένωση των κρατών-μελών της Ευρώπης σε Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιήθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Βιβλιογραφία

Για την εικονογράφηση χρησιμοποιήθηκαν
Ελένη Γαρδίκια-Κατσιαδάκη & Γιώργος Μαργαρίτης, Το
Αιγαίο των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913, Υπουργείο
Αιγαίου & Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο,
Αθήνα 2002.

Δήμος Θεσσαλονίκης, Η Θεσσαλονίκη του 1912 μέσα
από τα σχέδια της Θάλειας Φλωρά-Καραβία, Θεσσαλο-
νίκη 1991.

Δήμος Θεσσαλονίκης, Οι ζωγράφοι των Βαλκανικών
Πολέμων 1912-13, Θεσσαλονίκη 2006.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. Γ'-ΙΣΤ' (1453-
σήμερα), εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1974-2000.

Ιστορία των Ελλήνων, τόμ. 8-14, εκδόσεις Δομή, Αθήνα
2006.

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τόμ. 1-10,
εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

Μεγάλοι ζωγράφοι, εκδόσεις εφημερίδας Καθημερινή,
Αθήνα 2006.

Μουσεία του κόσμου, εκδόσεις εφημερίδας Καθημερινή,
Αθήνα 2007.

National Geographic, 1821. Ο ξεσηκωμός του Γένους.
Ιστορικό και οπτικοακουστικό λεύκωμα, Αθήνα 2009.

Μιλτιάδης Παπανικολάου (επιμ.), Οι τοιχογραφίες του
Μεγάρου της Βουλής, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων
για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Αθήνα
2007.

Περιοδικό Ιστορικά της εφημερίδας Ελευθεροτυπίας.
Ιωάννης Κ. Χασιώτης, Όλγα Κατσιαρδή-Hering,
Ευριδίκη Α. Αμπατζή, Οι Έλληνες στη Διασπορά 15ος-
21ος αιώνας, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2006 καθώς
και διάφορες πηγές του Διαδικτύου.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Χ. Αγγελομάτης, Χρονικόν μεγάλης τραγωδίας (Το έπος
της Μικράς Ασίας), εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1971.

Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, Διδαχές και βιογραφία (εκδ. Ιω. Μενούνος), εκδόσεις Τήνος, Αθήνα 1979.

Νίκος Αλιβιζάτος, Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1983.

Σπ. Ασδραχάς (κ.ά.), Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ΙΕ'-ΙΘ' αι.), τόμ. Α'-Β', Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003.

Απ. Βακαλόπουλος, Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1948.

Απ. Βακαλόπουλος, Ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908) ως κορυφαία φάση των αγώνων των Ελλήνων για τη Μακεδονία, Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1985.

Απ. Βακαλόπουλος, Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204-1985, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1987.

Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τόμ. 1-8, Θεσσαλονίκη 1961-1988.

Ι. Βασδραβέλλης, Αρματολοί και κλέφτες εις την Μακεδονίαν, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1970.

Θ. Βερέμης - Β. Κρεμμυδάς, Ο σύγχρονος κόσμος, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1982.

Θ. Βερέμης - Γ. Γουλιμή (επιμ.), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος (Κοινωνία - Οικονομία), εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1989.

Θ. Βερέμης - Ιω. Κολιόπουλος, Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα, εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 2006.

Τ. Βουρνάς, Φιλική Εταιρία, εκδόσεις Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1965.

Λ. Βρανούσης, Ρήγας, εκδόσεις Αετός, Αθήνα 1953.

S. Berstein & P. Milza, Ιστορία της Ευρώπης, τόμοι 3, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997.

Σπ. Βρυώνης, Ο μηχανισμός της καταστροφής: το τουρκικό πογκρόμ της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου 1955 και ο αφανισμός της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντι-

νούπολης, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2007.

Γ. Γιανουλόπουλος, «Η ευγενής μας τύφλωσις...», εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999.

Τ. Γριτσόπουλος, Τα Ορλωφικά, εκδόσεις Μνημοσύνη, Αθήνα 1967.

D. Dakin, Ο αγώνας των Ελλήνων για την ανεξαρτησία 1821-1833, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1983.

D. Dakin, Η ενοποίηση της Ελλάδας, 1770-1923, μετάφραση: Α. Ξανθοπούλου, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1989.

Β. Δερτιλής, Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση 1880-1909, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1977.

Β. Δερτιλής, Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920, τόμοι 2, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2006.

Αλ. Δεσποτόπουλος, Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1996.

Κ.Θ. Δημαράς, Νεοελληνικός Ρωμαντισμός, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1982.

Κ.Θ. Δημαράς, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1998.

Δ. Ζακυθηνός, Π Τουρκοκρατία. Εισαγωγή εις την νεωτέραν ιστορίαν του Ελληνισμού, Αθήνα 1957.

Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση, συλλογικό έργο, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1984.

Η Ελλάδα 1936-1944. Δικτατορία-Κατοχή-Αντίσταση, συλλογικό έργο, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, Αθήνα 1989.

Η Έξοδος. Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων, τόμ. Α'-Β', Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1980-1982.

Όλγα Κατσιαρδή-Hering, Η ελληνική παροικία της Τεργέστης (1751-1830), τόμ. 1-2, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1986.

Π.Μ. Κιτρομηλίδης, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, μετάφραση: Στέλλα Νικολούδη, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1999.

Δ. Κόκκινος, Η Ελληνική Επανάσταση, τόμ. Α'-ΙΒ', εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1956-1960.

Ιω. Κολιόπουλος, Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία, 1789-1945. Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.

Ιω. Κολιόπουλος, Ιστορία της Ελλάδος από το 1800, τόμ. 1-2, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2000-2002.

Ελένη Κούκου, Οι κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία, Αθήνα 1980.

Γ. Λεονταρίτης, Ελληνική εμπορική ναυτιλία 1453-1850, εκδόσεις Μνήμων, Αθήνα 1987.

Εμ. Πρωτοψάλτης, Η Φιλική Εταιρεία, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1964.

Ι.Α. Πετρόπουλος - Αικ. Κουμαριανού, Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους. Οθωνική περίοδος 1833-1843, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1982.

S. Runciman, Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία, μετάφραση: Ν. Παπαρρόδου, εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήνα 1979.

Κ. Σβολόπουλος, Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1992.

Κ. Σβολόπουλος, Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1945-1981, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2001.

Ν. Σβορώνος, Επισκόπηση Νεοελληνικής Ιστορίας, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1985.

Ν. Σβορώνος, Το ελληνικό έθνος, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2004.

Ε. Σκοπετέα, Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, εκδόσεις Πολύτυπο, Αθήνα 1988.

Ιω. Χασιώτης, Επισκόπηση της ιστορίας της νεοελληνικής Διασποράς, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.

Ιω. Χασιώτης, Μεταξύ Οθωμανικής κυριαρχίας και ευρωπαϊκής πρόκλησης. Ο ελληνικός κόσμος στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2001.

Ευ. Χατζηβασιλείου, Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001. G. Hering, Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή Πολιτική (1620-1638), μετάφραση: Δ. Κούρτοβικ, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1992.

Β. Ψιμούλη, Σούλι και Σουλιώτες, Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., Αθήνα 1998.

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ

Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα

5. Η Θράκη, η Μικρά Ασία και ο Πόντος, ακμαία ελληνικά κέντρα5
6. Η κρίση στα Βαλκάνια.....13

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε21

Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα

1. Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα.....28
2. Το κίνημα στο Γουδί και η κυβέρνηση Βενιζέλου.....37
3. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι.....44
4. Η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.....55
5. Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή.....64
6. Ο Μεσοπόλεμος.....75
7. Το Αλβανικό Έπος.....82
8. Η γερμανική επίθεση και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.....91
9. Μια δεκαετία αγώνων και θυσιών για την ελευθερία (1941 -1949).....99
10. Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της Ελλάδας (1950 - 1974).....109
11. Το Κυπριακό ζήτημα.....119
12. Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή της πορεία.....132
Βιβλιογραφία.....141

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.